

1981
BIRŽELIS - LIEPA - JUNE
Nr. 6

KARYS

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS
Administratorius
ALFONSAS SAMUŠIS
Redaktorius pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

KARYS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

1981
Nr. 6 (1573)

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Lietuvos totorių patrulis, 1812 m.	viršelis
Pr. Žolynas — XV Aspirantų laida	241
Plk. J. Chabanier — Didžioji armija Lietuvoj ir Kurše	249
K. Širvinta — Baisųjį Birželį prisimenant	254
S. Šetkus — Kaunas gęstant laisvės žiburiams	258
M. Šimkus — Apie Prūsus ir Žemaičius	263
Ed. Pranckevičius — Lietuviai geradariai	266
TREMTIES TRIMITAS	268
A. Budreckas — Šaulija tremtyje	269
V. Tamošiūnas — Už gera piktu atsimoka	270
Šauliškoj Pastogėj	273
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai II d.	278
KARINĖS ŽINIOS	281
Mokslas ir Technika	283
KRONIKA	284

ATSTOVAI:

Baltimore — M. Šimkus, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALŠTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 44 Slevin St., No. Geelong,
3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$13.00, pusmečiui U.S. \$7.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription U.S. \$13.00 per year. Single copy U.S. \$1.50 — Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. Publication No. ISSN 0022-9199

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARIYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1573)

BIRŽĖLIS — LIEPA — JUNE

1981

XV ASPIRANTŲ LAIDA

PR. ŽOLYNAS

PIRMOJI KUOPA

Nors jau esu nebejaunas "Kario" skaitytojas, bet dar nė karto neteko skaityti išsamesnio aprašymo apie vieną mūsų kariško mokymo mokyklą, kuri nepriklausomos Lietuvos metais vaidino didelį vaidmenį paruošiant atsargos karininkus, būtent: *Pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos Karo Mokyklą*. Gerai žinau, kad emigracijoje yra didelis skaičius asmenų baigusių šią mokyklą ir, kaip pats ėjęs ir užbaigęs vieną tos mokyklos kursą — XV aspirantų laidą, paskutinąją laisvosios Lietuvos laidą, bet negaliu atspėti, kodėl yra vengiama rašyti apie mūsų buvusią Karo Mokyklą.

Karo Mokykla, palyginus su kitomis aukštosiomis Lietuvos mokyklomis, mokslo lygiu, stovėjo ne paskutinėje vietoje. Gi dabar, kai skaitau pav. West Point (U.S.A. Karo Mokyklos) aprašymus, mūsoji dar 40 metų atgal ir prieš tai, — mokslu, papročiais, tradicijomis, tvarkingumu, teisingumu, — stovėjo nė kiek ne žemiau. Šiame rašiny noriu pavaizduoti tik vienos kuopos gyvenimą, būtent: 1939-1940 metų XV laidos 1-mos aspirantų kuopos. Tai buvo paskutinioji nepriklausomos Lietuvos atsargos karininkų laida. Prabėgo jau 40 metų, tai kai kas jau užsimiršo, bet pagrindiniai įvykiai dar tebėra aiškūs ir kadangi gyvenamas laikas Europoje ir Lietuvoje buvo gana audringas tais metais, tai ir kariūnų gyvenimas Karo Mokykloje savotiškai buvo kitoks, o dažnai, kaip pamatysime, net ir audringas, arba katastrofiškas.

Mūsų Karo Mokykla dalinosi į du skyrius: kadro ir aspirantų. Kadro kursas mano laikais truko 3 metus ir jo metu kariūnai buvo parengiami į karininkus. Užbaigę mokslą buvo keliami į j. ltn. laipsnį ir skiriami tarnauti į pulkus ar kitus aktyvius dalinius. Aspirantų kursas truko 15 mėne-

sių ir jo metu kariūnai-aspirantai trumpesniu laiku išeidavo kursą j. ltn. laipsniui įgyti, o po to pakelti, buvo paleidžiami atsargon. Atsargoje daugumas jų tapdavo Šaulių S-gos nariais. Laikas

Kariūnų antpečių ženklas — monograma

nuo laiko jie būdavo pašaukiami atlikti kariškus pratimus. Kadro kariūnai turėjo tris kursus: 3-čias, bebaigiantis, 2-ras, antrametis, ir 1-mas, naujai pašauktas, dažniausiai turėjęs atlikti ilgesnį apmokymo laiką pulkuose pirmuosiuose metuose.

Aspirantai turėjo dvi kuopas: 1-moji — pėstininkų kuopa ir 2-roji — specialistų kuopa, kaip pav. ginklininkų, artileristų, raitelių, pionierių ir t.t.

Į 1-mą aspirantų kuopą patekau, prieš tai atlikęs medicininį ir pilietinį patikrinimą apskrities komendantūroje ir Karo Mokyklos specialiose komisijose. Paduodant prašymą, reikėjo pristatyti vietos policijos patvirtintą ištikimybės liudijimą, kad nebuvau teismo baustas, gero elgesio ir pan. Dalinai tai jau atsispindėjo gimnazijos baigimo atestate, bet, kad nepatektų nepageidaujamo ar neigiamo elemento, stojant į Karo Mokyklą atranka buvo daroma, tačiau paskutiniaisiais metais viskas buvo daug švelniau: pav. 1-moje aspirantų kuopoje buvo du žydai: Alytaus didelio malūno savininko sūnus Kopelis Beiralis ir kitas, rodos, baigęs Raseinių gimnaziją. Taip pat buvo bent keli su lenkiškų ar rusiškų pavardžių atspalviais.

KAREIVIO APMOKYMAS

Po patikrinimo Karo Mokykloje 1939 m. liepos 1 dieną, buvau paskirtas į 1-mą aspirantų kuopą (šaulių), kurioje buvo viso apie 200 narių ir jie gavo pirmą karišką vardą — aspirantaskandidatas. Už kelių dienų apie 40 tokių aspirantų buvome išsiųsti į 3-čią pėst. pulką Kėdainiuose atlikti kareivio apmokymą. Karo Mokykloje, prieš išvykstant, buvome aprengti darbinėmis uniformomis, gavome šautuvą, na, ir į Kėdainius. Normaliai kareivio apmokymas užtrukdavo iki rugsėjo 1 dienos. Po to kandidatai vėl grįždavo Karo Mokyklon ir tęsdavo toliau mokslą. Mums buvo kiek kitaip: liepos ir rugpiūčio mėnesiais liejome prakaitą, norėdami gerai išmokti paprasto kario apmokymo kursą, kuris dažnai nelengvai duodavosi, nes daugumas mūsų buvo jauni, tik ką gimnazijas baigę berneliai ir retai kas buvo fiziniai stipresnis, o pirmas kario apmokymas reikalavo nemažai ir fizinės jėgos. Man, pav. jos labai trūko, tačiau, iš paskutiniųjų stengėmės išsilaikyti ir nepalūžti. Grįžtant į Karo Mokyklą, turėjome parsivežti ir geras atestacijas.

Staiga, rugsėjo 1 d. Vokietija pradėjo karą su Lenkija. Nors Lietuva paskelbė neutralitetą, bet neliko neįvelta: Lenkijos kariai, spaudžiami bėgo ieškodami prieglobsties per demarkacijos sieną Lietuvon. Kai kurių pulkų daliniai buvo siunčiami internuoti atbėgusių lenkų karių. Mūsų

kariuomenė vykdė dalinę mobilizaciją atsargos karių tam tikrų metų, arklių, važmenų ir kito. Mes kariūnai-asp. kandidatai turėjome grįžti Karo Mokyklon apie rugsėjo 1-mą, tačiau nebuvome grąžinami. Rugsėjo 8 dieną Kėdainių įgula rengė Tautos Šventės minėjimą, kuriame mūsų aspirantų būrys pasirodė su dainomis. Savo būry turėjome labai gerų balsų ir per liepos ir rugpiūčio mėnesius, žygiuodami Kėdainių miesto gatvėmis ir puikiai dainuodami, atkreipėme miestelėnų dėmesį. Bet didžiausias mūsų noras buvo greičiau grįžti Mokyklon, nes ir darbinės uniformos per tą laiką jau buvo gerokai apdėvėtos, o be to, ne vienam kilo ir mintis, ar nebus su sukeltu karu ir daugiau kas nors.

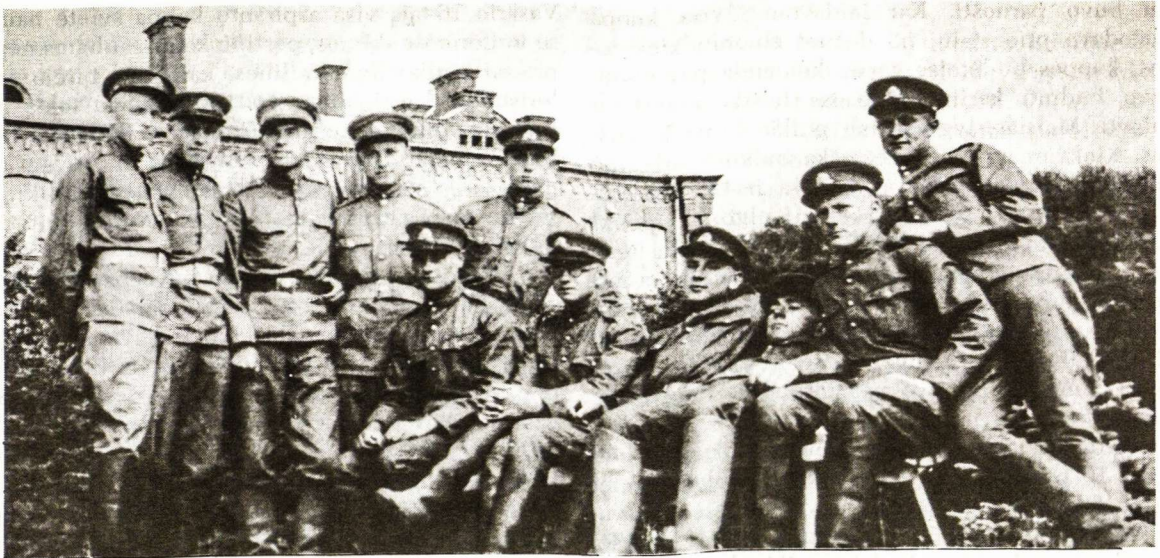
GRĮŽTAME

Pagaliau, spalio vidury grįžtame. Grįžtame linksmi, tarytum į tėviškės namus. 1-moji aspirantų kuopa buvo suskirstyta sekančiai: kuopos vadas — kpt. J. Ramonis (Ramanauskas), kasdieninėje kalboje pravardžiuojamas "Šyviu" dėl savo nepaprastai greitos eisenos lauko užsiėmimuose; kuopos vado pav. — ltn. (vėliau pakeltas kpt.) Juozas Ūselis; kulkosvaidžių būrio vadas ltn. Šagamogas, 1-mo šaulių būrio karininkai — ltn. Krištaponis ir ltn. H. Ašmutaitis; 2-ro šaulių būrio karininkai — ltn. Jablonskis ir ltn. Petrusis.

Kitą kuopos kadrą sudarė III kariūnų kurso kariūnai, kaip kuopininkas, būrininkai ir skyrininkai. Jie artimai prižiūrėjo mus kazematų aplinkoje, tikrino tvarkingumą, švarą, uniformos priežiūrą, ypač batų valymą (pradžioje), asmeniško šautuvo švarą ir kuopos lengvųjų kulkosvaidžių bei kulkosvaidžių būrio — sunkiųjų kulkosvaidžių — būtiną priežiūrą.

Kai tik grįžome į Karo Mokyklą, tuoj pat susidūrėme su dideliais drausmės reikalavimais: kiekviename žingsny turėjome sveikintis kiekvieną vyresnį už save, o jų buvo šimtai: visas antras ir trečias kariūnų kursai, tų kokių kuopų karininkai, Mokyklos lektoriai, žodžiu, masė viršininkų.

Kiekviena proga, užklausti vyresniųjų, turėjome pilna gerkle prisistatyti: — Aspirantas kandidatas toks ir toks! — Pulkuose patirta pirma drausmė buvo tik maža dalelė to, ką čia pamatėme. Pav. į lauką išeiti pirmomis dienomis pavieniui dažnai vengėme, nes už pasisveikinimą netinkamoje formoje tuoj iš vyresniųjų kursų kariūnų gaudavome pranešti savo tiesioginiam kadro pareigūnui — skyrininkui, būrininkui ar net kuopininkui, o šie pradžioje už tokius pranešimus baudavo nepasigailėdami, nes Karo Mokykloje buvo nerašyta tradicija — įbauginti bausmėmis.

1-mos asp. kp. kariūnai-aspirantai pertraukos metu Karo Mokyklos rajone. Pirmas iš k. — Adolfas Ramanauskas, paskutinis Lietuvos partizanų vadas "Vanago" slapyvardžiu.

Nebuvo tos bausmės didelės, dažniausia neišėjimas į miestą, ginklų valymas šeštadieniais ir sekmadieniais, o kuopininkas galėjo bausti net viena valanda "po šautuvu". Didžiausia bausmė mums buvo neišėjimas į miestą, nes ištrūkti į miestą — apsirengus gražia kariūno uniforma — aplankyti draugus bei pažįstamus — tai didžiausias malonumas, o to netekti — didžiausia nelaimė!

Atvykę Mokyklon, rajone radome eilinių karių aprengtų kadro kariūnų uniformomis, kurie mobilizuoti, atliko kai kuriuos darbus. Tie mums drausmės atžvilgiu irgi sumaišė, nes kadro kariūnai antpečius turėjo apsiūtus platesniais auskiniais apvedžiojimais ir mes jau iš toliau juos nuo antpečių atpažindavom. O kai, paspaudę koją, sveikindavome paprastą karį įvilktą į kariūno uniformą, tai tie kariai šypsojosi, kad aspirantai jų taip bijosi. Bet tas truko neilgai, mobilizuoti kariai dingo iš Mokyklos rajono.

Antra bėda atvykus mokyklon — tai tinkamas lovos paklojimas. Niekaip negalėjome savo tiesioginiams viršininkams — skyrininkui ir būrininkui — įtikti su lovos paklojimu: vis negerai ir negerai, turi viršutinę antklodę taip įtempti, kad metant pinigą ant jos, pinigai į viršų pašoktų. Pradžioje kokias dvi savaites kankinomės su lovų paklojimu, paskui, turbūt, išmokome arba buvo gautas iš aukščiau parėdymas įtampą atleisti.

Pradėjome mokytis. Iki lapkričio 23-sios, Kariuomenės Šventės, kada turėjome duoti kariūno priesaiką, turėjome pagrindinai išmokti lengvąjį

kulkosvaidį, atmintinai žinoti savo geriausio draugo — šautuvo — ydas, išmokti gražiai-kariūniškai pasisveikinti, tankinės rikiuotės, kuri Karo Mokyklos ypač buvo įmantri ir graži ir kt.

PO PRIESAIKOS

Lapkričio 23-ją Mokyklos salėje davėme priesaiką ir pasidarėme tikri kariūnai aspirantai, prie uniformos jau galėjome dėvėti baltas pirštines ir baltus diržus.

Politikos laukuose ramybės nebuvo: lapkričio 1 d. rusai perleido Lietuvai Vilniaus kraštą ir mūsų kariuomenė įžygiavo į Vilnių. Iš mūsų būrio asp. Adolfas Astašauskas, kaip vilnietis, vyko su įžygiuojančia kariuomene į Vilnių ir vėliau, parvykęs, pasakojo mums to žygio smulkmenas, kurios jau daug kartų įvairių autorių panašiai aprašytos. Pagrinde, kad Vilnius ir Vilniaus kraštas besitraukiančių rusų buvo smarkiai apiplėšti, o atvykstantiems lietuviams teko daug ko atgabenti, kad pasirodžius prieš lenkus, kurie mūsų anksčiau labai nekeitė, kaip ir mes jų, o dabar turėjome kartu gyventi.

Mūsų aspirantų kuopos darbo diena prasidėdavo 6 val. — keltis, pasikloti lovą, nusiprausti ir 6:15 jau stovėti rikiuotėje gimnastikai. Gimnastiką atlikdavome aikštėje. 6:45 — patikrinimas kazematuose, 7 val. — pusryčiai. Eidavome valgyti bendron valgyklon. Valgyklos tvarką prižiūrėjo KM paros budėtojas — karininkas, arba jo pavaduotojas III kurso kariūnas. Stalai visiems

jau buvo paruošti. Kai įeidavome, visa kuopa sustodavo prie stalų, po dešimt žmonių kiekvienas, kuopos budėtojas garsia komanda pasveikindavo budintį karininką, o šis leisdavo sėsti ir valgyti. Maistas, lyginant su pulku, buvo karališkas. Kiekvieną rytą prancūziška bulkutė, arbatinė dešra, kiaušiniai, kava ar kakava ir t.t. Pradžioje prie stalų taip pat nemokėjome elgtis, kaip KM tradicijos buvo nustatytos. Reikėjo, norint ko nors gauti, paprašyti pirmiausia stalo vyresniojo, aukštesniojo kurso kariūno. Vėliau pripratome, ir neturėjome sunkumų. Maistą gamino virėjai, virėjos. Mūsų laikais ypač buvo pagarsėjusi viena virėja — Onutė, kuri buvo pasidariusi kariūnų tarpe labai populiari.

8-10 val. teoretinės pamokos Mokyklos klasėse. 10-1 val. p.p. — užsiėmimai laukuose, ant kalno taktiniai užsiėmimai. 1 val. pietūs. Laisvalaikis iki 3 val. 3-5 val. pamokos vėl klasėse. 6 val. — vakarienė ir laisvalaikis bei pamokų rengimas iki 9:30. 10 val. — nakties tyla.

Ši dienotvarkė buvo 6 dienas savaitėje. Sekmadienis — laisvas laikas, išskyrus 11 val. Mokyklos salėje katalikams pamaldos. Šeštadienio vakare nubaustieji ar jų nesant — paskirtieji turėjo valyti didžiuosius ginklus, kulkosvaidžius, o visi aspirantai — nuosavus šautuvus. Šautuvų apžiūra dažniausiai įvykdavo sekmadienį prieš einant į pamaldas. Po pietų sekmadienį ir pavakariais šeštadienį einantieji į miestą turėjo stoti apžiūron, kurią tvarkė paros budintis karininkas. Jis tikrindavo diržo suveržimą, uniformą, batų blizgėjimą, pirštinių ir diržo baltumą, nusiskutimą ir pan. Radęs ką nors netinkama, liepdavo grįžti į kazematus susitvarkyti ir vėl ateiti patikrinimui. Po to jau galėjome eiti. Miesto gatvėse turėjome būti labai žvalūs ir budrūs: kariūnus ir karininkus sveikinti net per kilometrą, tiek, kiek galėjai užmatyti. Dideles bausmes gaudavo, kas gaudavo pranešti aukštesniam viršininkui būdamas mieste, nepasisveikinęs ar kitaip sulaužęs KM taisykles.

Grįžus iš miesto, vėl reikėjo budinčiam budėtojo būstinėje prisistatyti ir pranešti: „Tamsta budėtojai, iš miesto grįžau ir pastabų negavau. To pasekmėje, ir reikėjo iš miesto grįžti blaiviam stovyje, kas nevisada sekdavosi. Iš miesto reikėdavo grįžti 12 val nakties. Jei kas pavėlindavo įsėsti į autobusą laiku, tai apie tą laiką galėdavai girdėti bėgančius kariūnus Panemunės gatvėse. Pavėlinusieji būdavo baudžiami neišėjimu ar kitaip.

Tuoj po Naujų Metų, eidavome grupelėmis į karišką siuvelyklą Šančiuose prisimatuoti naujai siuvas uniformas ir batelius (štibletus). Prieš

Vasario 16-tąją visa aspirantų kuopa švietė naujose uniformose. Mums, pėstininkams-šauliams nepaprastai patiko ilgos milinės, kaip kad turėjo artileristai ar kavaleristai. Aš, kad gaučiau tokią milinę, siuvėjui matuojant, įsidėjau į ilguosius darbinus batus laikraščio popieriaus ir buvau tuo metu kelis centimetrus aukštesnis, negu iš tikrųjų. Vėliau, kai gavau naują milinę, ji buvo ant tiek ilgesnė.

Vasario 16-tą mūsų kuopa buvo paskirta dalyvauti Kauno miesto didžiajame parade. Prieš tai kelias dienas aikštėje davėme ir davėme tankingai rikiuotę. Prieš parada, išeinant buvome išrikiuoti ir pagrindinai tikrinami susitvarkyme. Kai kuopos vadas kpt. Ramonis pamatė mane pirmoje eilėje su tokia ilga miline, kuri staigiai skyrėsi iš kitų pagal ūgį išsirikiavusių, paklausė, — O iš kur čia pas pėstininkus atsirado artileristas? Sakiau, kad tokią pasiuvo siuvelykla. Tada jis mane išmetė iš pirmos eilės ir po keturis surikiavus, įstatė į vidurį. Paradavome puikiai, Gražiai, Algirdo Kačanausko vadovaujami, dainavome. Tai buvo paskutinis laisvosios Karo Mokyklos paradas ir jį atliko mūsų 1-oji aspirantų kuopa. Niekas tada dar nenujautėme, kokie įvykiai mūsų kraštą netrukus užpuls.

DRAUSMĖ IR „KIRVIAI“

Kalėdoms ir Naujiems Metams daugelis aspirantų gavo kelių dienų atostogas. Aš irgi gavau. Važiavau į provinciją pas tėvus į kaimą. Važiuojant traukiniu su draugais vagono skyriuje kalbėjomės ir dalinomės įspūdžiais apie Karo Mokyklos gyvenimą, daugiausia iš jumoriškos pusės. Gretimame skyriuje sėdėjo III kurso kariūnas viršila Ant. Gecevičius ir jo draugas. Grįžus, šaukia mane į raštinę kuopos vadas kpt. Ramonis ir klausia, ką aš kritikavau atostogų metu, važiuodamas traukiniu. Sakau: — Viršilą Petkų (KM liginės sanitarijos viršila)! Viršila Petkus, vilnietis, žvalus karys, bet labai blogai kalbėdavo lietuviškai ir su KM daktaru plk. Pogirskiu labai laužytu liežuvium kritikuodavo ligomis simuliuojančius kariūnus, o tie tuoj sugalvodavo apie viršilą Petkų anekdotus. Vieną tokį anekdotą ir mes važiuodami traukiniu pasidalinome. Kariūnas viršila Gecevičius užgirdo ir parvažiavęs mus įskundė kuopos vadui, o kuopos vadas, paskundus, nė vieno nepasigailėdavo, nes norėjo mus išmokyti „tvirtais“ kariais — penkios pilnoje aprangoje! (5 val. po šautuvu pilnoje kautynių aprangoje.) Kariūnas Gecevičius iš viso mūsų kuopos aspirantų nemėgo ir buvo vadinamas pabaisa. Mat, jis buvo ne bet koks kariūnas, o lakūnas, oreivis.

Kuopoje viešai buvo minimos pavardės antro ir trečio kurso kariūnų-“kirvių”, kurie vidaus tvarkoje ar lauke sutikę kartais per daug kabinėdavosi prie aspirantų ir liepdami pranešti tiesioginiams viršininkams, kaip skyrininkui, būrininkui ar kuopininkui, pristatydavo bausmėms, nes tiesioginis viršininkas, paprastai, buvo jų vėliau paklausiamas, pranešė, ar ne. Jei ne, tai buvo galimybė gauti dvigubą porciją bausmės arba galimybė pranešti aukštesniam viršininkui su teise duoti didesnę bausmę. Tų “kirvių” pavardės prisimenamos: viršila Gecevičius, psk. Andriulis, psk. Koženiaskas, grand. Sobieskis, kar. Vasiliauskas ir kiti. O gerieji, kurie davę pastabas, neduodavo pranešti buvo: viršila Mineikis, j. psk. Stanevičius, psk. Janeliūnas, psk. Morkevičius, viršila Martinkus. Kai skirstėm juos į “bloguosius” ir “geruosius”, tai esmėje nesmerkėme jų, nes kadriniams taip buvo įsakyta iš aukščiau. Tokiu elgesiu norėta iš kartos į kartą, iš kurso į kitą kursą perduoti nenutrūkstamą drausmės etiketą, kad ir mes, baigę aspirantų kursą, turėdami savo žinioje eilinius karius, žinotume, kaip jiems įdiegti drausmės ar beatodairišką uždavinių vykdymo jausmą.

Gavę bausmę, nepykdavome ant tų, kurie

baudė, bet pykdavome, kad patys buvome neatsargūs, nepaklusnūs ar apsileidę. Pav., tekdavo laikas nuo laiko rajone patruliuoti. Žiemą, apsilikę ilgais kailiniais, turėdavome porėlėmis 4 valandas vaikščioti nustatytame rajone ir sekti saugumą. Dieną, bemanevruodami kalne, nuvargdavome ir patruliuojant miegas tiesiog migdyte migdydavo. Žiūrėk, perėję per rajoną vieną, du kartus, tuoj ieškodavome vietos, kur nugriūti po eglutėmis, eskadrono arklidėse, klasėse ar kitur, kad tik keletą minučių nusenūsti. O miegas tokiomis aplinkybėmis toks saldus būdavo!

Gerai, jei ir budintis karininkas kur nors ilsėdavosi, bet būdavo tokių, kurie kariūnais būdami tuos triukus patys naudojo, tai užeidavo jiems noras pagauti patrulius, na, ir pagaudavo... o po šarvuotės, šarvuotės! Neišėjimai į miestą, šeštadieniais — kuopos ginklų valymai.

Vasario 16-tos proga visas bausmes KM viršininkas suspenduodavo, panaikindavo.

KADRAS

1939-1940 metų žiema nebuvo labai šalta, bet kai kuriomis dienomis, esant šalčio -15 laipsnių C, į kalną pratimams nebeeidavome. Šaltesnėmis

Aspirantų kuopos I šaulių būrio III skyriaus aspirantai Vasario 16 dienos proga nusifotografavę Karo Mokyklos sodelyje.

- 1 -

1	Pavardė	
2	Vardas, tėvo vardas	Ramonas, v. Antono
3	Laipsnis	aspirantas
4	Gimęs 19 <u>19</u> m. <u>V</u> m. <u>27</u> d.	
5	Vedęs, nevedęs, pašlyt	
6	Tautybė	Liet.
	Tikyba	K. katal.
7	Kilimo vieta	Apskritis
		Valsčius
		Kaimas
		Miestas
8	<u>Šiaurų</u> karinės prievolės komisija Priimamojo lapo Nr. <u>101</u>	
9	Kariuomenės dalis ir padalinys	1. o. k. Kuopos
10	Tarnybos pradžia 19 <u>39</u> m. <u>kuopos</u> m. <u>1</u> d.	

dienomis prieš eidami į kalną, vazelinu išsitepdavome ausis, skruostus. Mūsų kuopos vadas kpt. Ramonis labai žiūrėdavo, kad lauko užsiėmimų metu neįvyktų nelaimių. Jį aspirantų kuopa gerbė už tai, kad jis buvo idealus vadas trumpu laiku daug išmokyti. Kalnas, IV fortas, Žydo vienkiemis, Plytinės rajonas, jam buvo žinomas, kaip delnas: kiekvienas krūmas, kalnelis, medis — aiškinant ar duodant skyriui, būriui, kuopai uždavinį, buvo smulkiai žinomas. Kartais jis aiškindavo visai į tą pusę net nežiūrėdamas, bet labai tiksliai apibūdindamas, nes jis daug metų buvo aspirantų 1-mos kuopos vadas ir tuos pačius uždavinius duodavo kasmet, tik kitiems aspirantams. Mes jį laikydavome "išalusių" kuopos vadu, nes iš kapitono jis niekad negalėjo išlipti į majorus. Kiti sakė, kad jis neturi šansų gauti majoro laipsnį, nes jis yra iš aukščiau "pasmerktas" būti aspirantų kuopos vadu. Ir tą žiemą, apie vasario vidurį kpt. Ramonis dingo vienai savaitei, sakė išvyko egzaminų laikyti. Kai parvyko, užsiėmimuose kiek laiko buvo gana piktas, erzlus, tai vėl ėjo kalba — neišlaikė egzaminų. Bet bendrai, aspirantai kpt. Ramonį labai mėgo. Ypač mėgome išgirsti jo aukštu tenoro balsu komandą "Ramiai"! Rodos, tik vienas žodis, bet jis mums skambėdavo, kaip ištisa arija...

Kuopos vado pavaduotojas kpt. J. Ūselis irgi buvo labai mielas: niekada nerėkdavo, net nemačiau jo pikto. Kulkosvaidžių būrys labai gyrė savo būrio vadą ltn. Šagamogą. Sakė jį esant kilusiu iš Lietuvos totorių, bet jis buvo puikus lietuvis, kitaip kadriniu į KM niekada nebūtų patekęs. Mūsų būrio vadas ltn. Krištaponis — taip pat puikus. Dažnai, nagrinėjant lauko uždavinius, nukrypdavo į savo kariūno laikus ir papasakodavo įvairių nuotykių iš tų laikų. Vieną prisimenu, — kai kariuomenės dalių pučo metu, 1934 m., jį stovintį prie KM pagrindinių vartų sargybiniu, gretimo 5 pulko kariai nuginkluoti norėjo, tai jis, būdamas aukšto ūgio ir labai tvirto sudėjimo (tarp kitko, Lietuvos meisteris rutulio ir ieties sviedime) savo šautuvą pradėjo sukti aplink taip smarkiai, kad tie kareiviai išlakstė į šalį ir pasišalino. Rusams atėjus ltn. K. vakarais dažnai ateidavo į būrį ir daug kalbėdavomės mėgindami atspėti, kas bus. Jis visada buvo neigiamos nuomonės apie juos. Nenuostabu, kad jis ir kpt. Ūselis Lietuvą daugiau mylėjo už save ir žuvo partizaninėse kovose dėl savo numylėtos žemės. Tuos vyrus, mes, buvę

Kariūno-aspiranto dokumentai

Pavardė
Vardas, tėvo vardas
Ramonas, v. Antono
Sar. kn. Nr. 1 psl. 95
SANITARINĖ KNYGELĖ
43 forma

1-mos aspirantų kuopos kariūnai visados neužmirštamai prisiminsime ir statysime pavyzdžiu dėl Tėvynės meilės, kurią jie mums stengėsi įdiegti mokslo metu!

Gal jų buvo ir daugiau, bet nieko negirdėjome. Žinome, kad vienas iš mūsų aspirantų, Ramanauskas, buvo visos Lietuvos partizanų vadas ir irgi žuvo kaip ir jo mokytojai-vadai — kpt. Ūselis ir ltn. Krištonis. Garbė jiems visiems per amžius!

Kiti kuopos karininkai — ltn. H. Ašmutaitis, ltn. Jablonskis, ltn. Petrulis, didelėmis “dorybėmis” nepasižymėjo, nes į KM patekti nebuvo lengva, o patekus, jei buvai tik vidutinio lygio, reikėjo surasti būdą “išsimušti” į viršų. Ltn. Jablonskis labai protegavo kariūnus, kilusius iš aukštesnių karininkų šeimų. Pvz., asp. V. S. šeštadieniais ir sekmadieniais vis eidavo miestas, vis surasdavo kokius reikalus ir ltn. Jablonskis vis jį proteguodavo. Kiti pykdavo, nes jiems reikėdavo už V. S. ginklus valyti.

Gi mūsų skyriuje buvęs plk. Krikščiūno sūnus Jurgis, tai matydamas, labai pyko, nes jis jokiū būdu neprisileisdavo pasinaudoti tokia protekcija. Jurgis buvo labai nejudrus, lėtas, ir užsiėmimuose turėjo sunkumų, pav., kai reikėdavo tariamos ugnies metu perbėgimus daryti, šliaužti ar pan., bet jis visada noriai ir kantriai stengėsi kuo geriausiai padaryti, nežiūrint, kad ir pulkininkaitis buvo. Mes savo Jurgiu labai didžiavomės.

Gyvenome rusų senais laikais statytų kareivinių kazematuose, antrame aukšte, skyriais vienoje grupėje. Lovos dviaukštės, tik kadriniams viena aukštės. Kazematų sienos buvo išpuoštos buv. aspirantų-dailininkų pieštais tautiniais šūkiiais ir būdingomis karikatūromis. Švarą kazematuose palaikė civiliniai tarnautojai, prižiūrimi kuopos budėtojų, kuriais paeiliui visi turėjome būti. Be patruliavimo rajone, dar buvome skiriami sargybiniais prie vartų ir sargybų vedėjais IV forto sandėliuose. Bausmių valandas stovėjome Ramovėje. Ak, tos valandos, valandos! Kaip lengva jas būdavo gauti, o kaip sunku išstovėti. Be kokios nors apgaulės tiesiog neįmanoma išstovėti. Išsigalvodavome visokių “palengvinimų”: tai šautuvo kepuraitę į laikrodžio kišenėlę įsidėdavome ir ant jos, rankai tirpstant, šautuvą pakabindavome, arba, budėtojui nematant, šautuvą pakeldavome aukščiau diržo ir į jį atsispirdavome. Šarvuotę stovint, šautuvo buožę “pakardavome” ant kuprinės apatinio kablo.

Jei budėtojas pagaudavo sukant, duodavo komandą “Žemyn!”; ką stovėjai, laikas pradingo,

stovėsi kitą dieną vėl iš naujo.

Bet... grįšime prie įvykių. Nuo Kalėdų iki Velykų buvome paskendę pamokose ir lauko užsiėmimuose. Turėjome išeiti pagrindinius kario ir jaunesnio vadovo — būrio vado apmokymo programą, o jos buvo nemažai, nes reikėjo susipažinti su pėstininkų ir jai giminingų ginklų rūšių taktika. II Pasaulinis karas ėjo žaibiškai ir negailėtingai kapojo Europą. Lietuvoje bent atrodė ramu. Mums kariūnams ir aspirantams į politiką kištis buvo griežtai draudžiama. Viduržiemy kadro kurso būrio vadas ltn. Stanevičius staiga buvo atleistas iš Karo Mokyklos, o jis buvo kariūnų kurso labai mėgiamas. Ėjo kalba, kad jis sugautas buvęs voldemarininku ir už politikavimą turėjo apleisti KM. Kariūnai jo dėl gero būdo labai gailėjosi.

EGZAMINAI

Pavasarejant, gegužės mėn. bent visą savaitę kalne “terliojomės” su akies nuotrauka-kroki. Sakau, terliojomės, nes padaryti akies nuotrauką, kaip reikalaujama, su žingsnio matavimais ir pan., beveik neįmanoma tikslumo atžvilgiu. Tai dažniausia dalinai nukopijuodavome nuo žemėlapių, kurį mums “parūpino” asp. Jurgis Krikščiūnas (mat, jo tėvas, pulkininkas, buvo visų žemėlapių konstruktorius). To amato mus mokė j. ltn. Kaušakys. Dainas mokė muz. Klem. Griaudzė. Kas norėjo, galėjo mokytis šokių, prof. Mintaučio priežiūroje.

Gegužės antroje pusėje turėjome beveik iš visų dalykų egzaminus. Kas negavo gerų pažymių (patenkinamų), turėjo grįžti į pulkus ir baigti karinę tarnybą pulkuose. Mat, aspirantų kursas, atliktas KM, buvo užskaitomas kaip karinės prievolės atlikimas, užtat aspirantų kuopoje pasitaikydavo ir vyresnio amžiaus vyrų, kurie studijavo universitetuose ir karinę prievolę atlikdavo universitetą baigę.

Dar pavasariop atsitiko įdomus įvykis: vieną dieną, po lauko užsiėmimų, neleidžia mūsų pietų, o išrikiavo išėiginėse uniformose sargybų aprangoje visą KM batalioną aikštėje. Staiga, paskaitomas įsakymas, kad kariūnas psk. D. už netinkamą elgesį pažeminamas ir pašalinamas iš Mokyklos. Iššaukia kar. psk. D. į bataliono priekį, prie jo prieina jo buvęs artimiausias draugas psk. Kalpokas ir peiliu nupjauna puskarininkio laipsnius. Į rikiuotę, į patį bataliono galą, sugrąžintas jau nebe kariūnas, o eilinis D. Šis įvykis mus visus sukrėtė, nes tokie dalykai KM nebuvo net girdėti. Kokia gėda tam D., bet jis KM garbės dvasią išlaikė, drąsiai, draugų akivaizdoje,

baismę prisiėmė. Juk mes drąsos mokslo taip pat buvom mokomi.

Egzaminus atlikę, pradėjome ruošti į poligoną-stovyklą, praktiškiems lauko pratimams. Birželio pradžioje traukiniu nuvykome į Švenčionėlių poligoną, nes mūsų poligonas Gaižiūnuose buvo užimtas rusų įguly. Švenčionėlių poligonas — tai lenkų kariuomenės buvusi vasaros stovykla, taip pat naudota pratimams atlikti. Apsigyvenome specialiuose, dar lenkų statytuose barakuose. Aplink miškas, upė Žeimena, laukai, raistai, ežerėlis, žodžiu visa aplinka tinkama išbandyti įvairių ginklo rūšių ginklus ir karių judėjimą kautynių sąlygose. Už poros kilometrų — Švenčionėlių miestelis su daugeliu lietuvių, nešusių lenkų okupacijos jungą. Su mūsų kuopa taip pat atvyko pratimams antros ir trečios kariūnų kuopų pėstininkai ir artileristai. Specialistai, aviatoriai ir kiti nuvyko į spec. dalinius. Normaliai, namie mūsų kadriniai buvo iš trečios kuopos.

Lauko pratimai buvo įtempti, bet juos stengėms stropiai įvykdyti, nes žinojome, kad po poligono, grįžtame į A. Panemunę, o po to į pulkus paskutiniam stažui ir po pakėlimo — važiuojame atsargon: karinė tarnyba baigta, galime pradėti galvoti apie tolimesnį mokslą aukštesnėse mokyklose, arba pradėti įvairias tarnybas.

“TĖVELIS VARGELIS”

Birželio 12-13 naktį, tik mums sumigus, pasigirsta kadrinių komandos: “Pavojus! Keltis! Greitai keltis!” Kadriniai, o mūsų barake j. psk. Sobieskis pribėgęs prie narų, pradėjo aspirantus tiesiog jėga iš guolių traukti. Kažkas iš mūsų suriko: “Vyrai, čia kažkas kvepia, čia yra kadrinių sugalvotas triukas, neklausykit!” O kadriniai rėkia išpūstomis burnomis, kad pavojus, rikiuotis tuoj pat lauke. Gi lauke — tamsu. Na, pagaliau, iš-

girdome gretimame barake ir triukšmą, kad aspirantai kadrinius diržais lupa. Aišku, čia kas nors kuo nors kvepia. Pagaliau, kuopą šiaip tai surikiavo, nuveda atokiau nuo barakų ir staiga išgirstame, kad ši naktis paskelbiama Tėvelio-Vargelio naktimi, Karo Mokykloje paprastai, švenčiama rugsėjo mėnesį, prieš paleidžiant į atsargą. Birželio 13-oji kartu ir mūsų Mokyklos šefo prezidento Antano Smetonos vardinės — Antaninės. Tai išgirdus, mūsų pyktis atsileido ant kadrinių ir kartu su visais, sukūrė didžiulį laužą, exprompto, be pasiruošimo, atlikome nuotaikingą laužo programą su vyresniųjų karininkų, kadrinių kalbomis, dainomis, šūkiams ir pan. Paryčiui grįžome į barakus ir dar bent kiek nusunūdomė. Tėvelio-Vargelio proga, viršininkai nuėmė ir dovaną likusias bausmes, žodžiu, buvome kaip po krikšto nuplauti. Šioji naktis taip pat liko amžinoje atmintyje.

Pratimai laukuose jau buvo baigti, tai birželio 13 ir 14 tvarkėms ir rengėms birželio 15, šeštadienį, grįžti atgal į A. Panemunę. Tą ketvirtadienį gavome ir laisvesnio laiko, skalbėmės, kas mokėjome, Žeimenoje maudėmės, žodžiu, ilsėjomės ir rengėmės grįžti namo.

Ketvirtadienį, gulėdamas prie upės ant žolės, mačiau kaip viršuje praskrido milžiniškas rusų lėktuvas rytų pusėn. Tokio didelio dar iš viso nebuvau matęs, bet nesistebėjau, nes rusai dėl savo įguly padidinimo kėlė triukšmą ir jiems buvo visame krašte užleista daug karinių patalpų, Gaižiūnų poligonas ir kiti valdiški pastatai. Ir spaudoje skaitydami jutome, kad politikos užnugariuose su mūsų valdžia ir rusais kažkas yra, bet, kai kariūnams politika domėtis ir viešai tuo reikalu savo nuomonę skelbti buvo griežtai uždrausta, tai nekreipdavome dėmesio į spaudos nuomones. Mūsų visų siekimas buvo — važiuojam į namučius!

— (Bus daugiau)

ATSIŪSTA PAMINĖTI

AUŠROS VARTAI, Hamburgo Lietuvių

Informacinis Lapelis, Nr. 5, 1981 m.

Jame rašoma, kad labai gražų pramoginės muzikos koncertą davė *Lebenedte* Violeta Rakauskaitė-Landienė. Savo 90-įjį gimtadienį Luebecke atšventė Katarina Hagenienė. Jos pasveikinti atėjo Luebecko burmistro įgaliotinis, o Šlesvigo-Holšteino krašto ministeris pirm. Gerhard Staltenbergas atsiuntė jai diplomą — sveikinimą. Mirusių lietuvių tarpe paminėti: a.a. Gretė Kirvaitė-Jasaitienė, gim. 1919.V.5 d. ir a.a. Gerardas Pikelis, gim. 1958.IX.2 d.

Toliau rašoma: “Kai kurie lietuviai vėl lankėsi Lietuvoje. Dauguma nusi-

skundė per daug griežta tarybinių muitininkų kontrole . . .”

“Stasys Leščiukas nori paaugoti Lietuvos gimnazijai keliolika tūkstančių”. Atrodo, kad jį paseks ir kiti mūsų tautiečiai. “Dr. Benius Bataitis, kuris prieš naujus metus pabėgo nuo tarybinio laivo “Kupiškis”, pradėjo Vasario 16-tos proga dirbti savo profesijoje”.

Plačiau aprašyta Hamburge Lietuvos Nepriklausomybės šventė, kurioje dalyvavo ukrainiečių, latvių, lenkų, estų ir vengrų atstovai. Kalbėjo kun. V. Šarka. Jis parašė laišką L. Brežnevui, prašydamas suteikti Baltijos tautoms “bent tiek politinės laisvės ir valstybinio savarankiškumo, kiek šiandien turi vengrai ir

jugoslaviai”. Paminėta Lena Valaitis (Anelė Valaitytė), kuri laimėjo pramoginės dainos konkursą ir atstovavo Vakarų Vokietiją Dubline, Anglijoje, dainos festivalyje.

Pridėtos kopijos iš vokiškų laikraščių su žinutėmis apie Lietuvą ir tikėjimo persekiojimą ok. Lietuvoje.

Yra ir vok. laikraščio “Sport” žinutė apie teniso žvaigždę Bjorn Borgą, kuris nenorėdamas įsivėlė į politinį skandalą, sąryšyje su belgų firmos Donnay finansavimu Borgo kontraktas: “Finansinė afera paaiškėjo, kai Borgo geriausias draugas ir profesinis kolega Vitas Gerulaitis norėjo pasirašyti sutartį su Donnay firmos konkurente Snauwaert firma”.

DIDŽIOJI ARMIJA LIETUVOJE IR KURŠE

Plk. J. Chabanier

(Pabaiga)

Lietuvos karinių pastangų 1812 m. pilnam vaizdui susidaryti, turime pažymėti, kad Napoleono armijoje buvo lietuvių ir kitose dalyse. Jų buvo Varšuvos kunigaikštijos daliniuose (lenkų 8-tas ietininkų pulkas buvo sudarytas kunigaikščio Radvilo žemėse). Vyrai iš Rytų Prūsijos tarnavo maršalo Makdonaldo pagalbiniam prūsų korpse, kurio 1-as dragūnų pulkas net ir vadinosi „Litauisches Dragoner Regiment“.

Per trumpą, mažiau kaip keturių mėnesių laikotarpį, Lietuvoje sukeltos karinės jėgos susidėjo, maždaug, iš 19,000 vyrų, įskaitant žandarmeriją ir tautinę gvardiją. Iš to skaičiaus 15,000 buvo aktyviosios tarnybos. Pagal Hogendorpą ir Bignoną, kurti ir ginkluoti pulkus pagal prancūzišką modelį buvo klaida. Visuotina mobilizacija šlėktos, kuri pagal senuosius papročius privalėjo stoti tarnybon asmeniškai ir raita (tautinė „pospolita“), būtų davusi maždaug 15,000 raitelių aktyviai tarnybai ir tokio pat dydžio rezervą. Ir imperatorius, ypač mėgęs metodiškumą, organizuotas karines dalis daugiau vertino už nereguliuosius dalinius. Gruodžio 5 d. Lietuvos vyriausybė paskelbė visuotiną mobilizaciją, tačiau jau buvo per vėlu, rusų invazija į Lietuvos žemes jau buvo prasidėjusi.

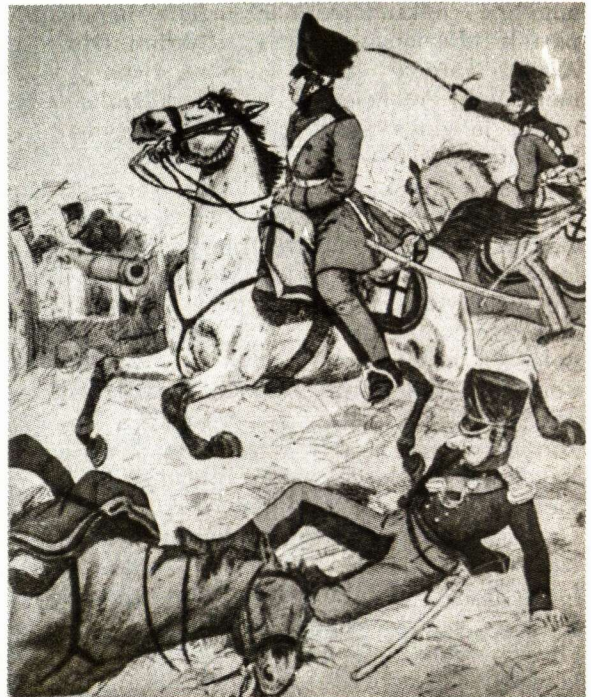
Nors ne tokia ryški ir pastebima, tačiau Lietuvos duoklė sudėta Didžiosios Armijos aprūpinimui maistu ir arkliais, buvo, gal būt, dar didesnė už jos karines pastangas. Lietuvos archyvai iki 1939 m. šiuo klausimu suteikė labai vertingų žinių. Buvo nustatyta, kad 1812 m. tiekimo pagrindinė problema buvo ne tiek patys išteklių ir jų rekvizicijos, kiek transportas. Yra neįmanoma šio, ir taip jau per ilgo straipsnio rėmuose, išdėstyti visus aprūpinimo patarnavimus, suteiktus Napoleono armijoms per trumpą šešių mėnesių laikotarpį. Jų tikslo būta dvejopo — būtent — patenkinti žygio dalių reikalavimus ir sudaryti tiekimo sandėlius departamentų ir distriktų pagrindinėse vietovėse. Nežiūrint didelių kliūčių, Administracinės Komisijos, tą sunkų uždavinį vykdydamos, savo tikslą pasiekė. Pavyzdys yra Vilnius. Imperatoriui grįžtant į Prancūziją pro Vilnių, tas momentas yra ypač reikšmingas; sandėlių stovis gruodžio 6 d., patiektas Mareto raporte Napoleonui, rodė tokį inventorių:

duonos išteklių, džiuvesių (biskvitų) ir miltų šimtui tūkstančių žmonių — 40-čiai dienų, mėsos ant kanopų — 36-ioms dienoms šimtui tūkstančių žmonių, dar didesnė proporcija alaus ir degtinės; 30,000 porų batų, 27,000 šautuvų, rūbų ir šarvuotės. Pritrūkus laiko sunaikinti, visi šie ištekliai pateko į rusų rankas.

Rusijos karo žygio metu Lietuvos patirti nuostoliai buvo 1813 m. apskaičiuoti „Rusijos Centrinio Tiekimo Komiteto“ siekė apie 40 milijonų sidabrinių rublių. Tačiau, gausus 1813 m. ir 1814 m. derlius leido kraštui greitai grįžti į normalų gyvenimą, iš nieko nereikalaujant jokios ypatingos pagalbos.

Susirūpinę iš anksto pateisinti gen. Yorko išdavystę ties Taurage, skaitlingi vokiečių rašytojai su pasitenkinimu yra dėstę apie prancūzų intendantūros blogą tarnybą to tragiško laikotarpio metu, tačiau yra sunku nustatyti skirtumą tarp priemonių mobilizavimo krašte, nuo krašto

Lietuvių dragūnai kautynėse

išnaudojimo. Nuo tų laikų jau kiti okupantai yra parodę, labai juntamu būdu, aiškų skirtumą tarp tų dviejų skirtingų operacijų. Vokiečių kariuomenės vykdytas sistemingas krašto plėšimas, tarp 1915 ir 1918 m., paliko Lietuvą ir jos gyventojus visiškai sunaikintus. Tos rūsies operacijų meisteriams sovietinė administracija 1940-1941 m. įrodė puikiai sugebanti kraštui pritaikyti, vadinamą „skėrių“ metodą.

Ar tas reikštų, kad lietuvių tauta su pasitenkinimu pasitiko Napoleono karių atvykimą? Tiesą sakant, atrodo, kad ji buvo, greičiau nusivylusi, negu patenkinta. Iš vienos pusės bajorai labai bijojo savo privilegijų panaikinimo, ką vykdė Prancūzų Revoliucijos paveldėtojas. Iš kitos — valstiečiai nelaimėjo baudžios panaikinimo, kurio jie tikėjosi iš tų, kurie nešė laisvės, lygybės ir brolybės šūkį per visą Europą. Nežiūrint viso to, žinokime, kad ir po 170 metų tebėra gyvas atminimas tų penkiasdešimt tūkstančių Didžiosios Armijos karių, kuriuos Lietuvos žemė pagarbinau tebelaiiko savo „Prancūzkapiuose“ ir kuriuos žmonės dar vis prisimena savo dainų posmuose ir legendose.

KURŠO KUNIGAİKŠTIJOS ORGANIZACIJA

Kad susidarius pilną vaizdą, žvilgterėkime, nors trumpam, į prancūzų jėgas 1812 m., buvusias Kurše. Pakartodamas maršalo Boucicaut būdą pridengti kryžiuočių riterių kairinį sparną, Vilniaus apgulimo veiksmuose 1390 metais, imperatorius pavedė Makdonaldo korpusi užtikrinti Didžiosios Armijos kairiojo sparno saugumą žygio į Vilnių metu. Rytų Prūsijoje sutelktas tas didžiulis kariuomenės junginys, susidėjęs iš 32,500 vyrų, turėjo betarpinį tikslą — išvalyti nuo priešo jėgų Žemaičius ir apsaugoti laivininkystę Nemunu, kuris buvo gyvybinės reikšmės arterija tiekimui, einančiam iš Dancigo į Kauną. Tolesnių veiksmų tikslas buvo užimti visą Kuršą iki pat Dauguvos žiočių, uždaryti Rygoje rusų įgulą ir, atėjus tinkamam momentui, pulti ją. Tą pat dieną, kai Napoleonas kėlėsi per Nemuną ties Kaunu, Makdonaldas, 10-to korpo priekyje, kėlėsi per tą pat upę ties Tilže, kartu su prūsų von Grawarto korpu (sudėtu iš dviejų pėstininkų divizijų ir lengvosios kavalerijos vienos brigados). Tuo tarpu, kiek aukščiau, ties Jurbarku, persikėlė generolo Grandjeano mišrioji 7-ta divizija, sudaryta iš vieno bavarų pulko, vieno vestfaliečių pulko ir trijų lenkų pulkų. Birželio 30 d. Makdonaldas atvyko į Raseinius, žygiuodamas per Tauragę, Skaudvilę ir Viduklę. Iš ten, liepos 4 d. jis stūmėsi keturiomis voromis į Telšius (plk. Jeanneret),

Šiaulius (gen. Kleist) ir Panevėžį (gen. Ricard). Tačiau, vieton žygiuoti nurodyta kryptimi į Mituvą, Makdonaldas gavo įsakymą pasukti 10-tą korpą per Panevėžį, Daugpilio link. Palikęs Klaipėdoje stiprų dalinį, skirtą vykti į Rygą, Tarento kunigaikštis paliko Telšius ir Šiaulius, sutelkė savo dalis apie Panevėžį, kur liepos 13 d. atvyko ir jis pats, ir 15 d., išvyko per Pumpėnus, Pasvalį ir Saločius, į Jakobspilį. Tuo tarpu Dauguvos krantų žvalgymas įspėjo rusus ir jie be kautynių atitraukė Daugpilio prietilį. Rygos karinis viršininkas gen. Essenas, numatydamas būsiam miesto apgulą, įsakė sudeginti priemiesčius. Tuo tarpu miesto apgulos priemonės, išsiųstos iš Magdeburgo, jau buvo pervežtos per visą Žemaitiją ir Žiemgalą į Gafenthalį, kur jų parką nuo Rygos rusų įgulos puolimų gynė Prūsų dalys. Rygos įgula buvo stiprinama rusų kariuomenės dalių, atvykstančių iš Suomijos (tarp rugsėjo 27 d. ir spalio 2 d.). Tas didžiulis ir brangus apgulos parkas, gen. Darancey vadovybėje, metų laikotarpiui pažengus, buvo gražintas į Dancigą. Pasitraukimas iš Maskvos, atrodo, sukėlė Makdonaldui protinę nujautimą, tuo tarpu, prūsų korpas, perduotas gen. Yorko vadovybei, neparodė geros valios vykdyti manevrą iš Mituvos į Rygą, nors ir įsakytas 10-to korpo vado.

Paskirtas vyriausiu kariuomenės vadu Miuratas, išvykdamas iš Vilniaus, gruodžio 10 d. pasiuntė Makdonaldui įsakymą trauktis Tilžės link. Pranešimą nešęs kurjeris, prūsų majoras, vieton nuvykus tiesiu keliu per 30 valandų, Tarento kunigaikštį pasiekė tik po 9 dienų. Savo tvarkingą pasitraukimą link Nemuno, 10-tas korpas, pradėjo gruodžio 19 d. su visais savo daliniais, gerai maitinamais ir lietuvių kaimiečių kailiniais šiltai aprengtais. Rusai apsiribojo sekimu paskui ir nesileido į kautynes su ariergardu, kuriam vadovavo Yorkas. Vieninteliai patirti nuostoliai buvo keli mirtinai pasigėrę kareiviai ir žuvę, po trupų avangardo, vadovauto generolų Grandjeano ir Bachelu, kautynių, prasiskverbiant pro rusų kariuomenės dalį, išsidėsčiusią ant abiejų Nemuno krantų priešais Tilžę. Išlaukęs keturias dienas prūsų korpo atvykimo ir ten bebūdamas, Makdonaldas, gruodžio 31 d. sužinojo apie Tauragės paliaubas, iš vakaro pasirašytas Pažerūnių malūne, tarp Yorko ir gen. Diebičo, kuris vadovavo Wittgenšteino armijos (rusų) avangardui. Pasirašius paliaubas, prūsų dalys, priklausę 10-tam korpusi, laikėsi prieš rusus visiškai neutraliai. Kunigaikščio Reprino pareikalauta pasiduoti, 7-toji divizija prasiveržė pro rusų korpą ties Labguva, ledu perėjo Vislą ir pasiekė Dancigą, prie jos pri-

sijungus Elbingo ir Karaliaučiaus įguloms.

Tokiu būdu Didžiosios Armijos dalių žygis per Lietuvą ir Kuršą pasibaigė. Šitie du kraštai daugiau nebematė prancūziškų uniformų iki pat 1919 metų, kai buvo vaduojama Ryga ir, kai atvyko gen. Niesselio vadovaujama aliantų misija, kad užtikrintų vokiečių - rusų kariuomenės dalių (bermontininkų) išsikraustymą iš Baltijos kraštų.

Greta Didžiosios Armijos veiksmų Lietuvoje įdomu prisiminti ir Napoleono sprendimu įvestą administracinę organizaciją latvių provincijose, užimtose Makdonaldo 10-jo korpo. Rūpestis užtikrinti kovojančių dalių užnugario saugumą, o taip pat ir kariuomenės dalių aprūpinimo ir tiekimo reikalai, imperatoriui nusprendus vykdyti žygį tuo pačiu metu į Maskvą ir į St. Peterburgą, vertė jį, jau liepos 9 d., padaryti sprendimą visuotinam Kuršo, Livonijos ir Estijos išvadavimui iš rusų jungo. Galutinėse išdavose jis galvojo vėl atgaivinti Kuršo kunigaikštiją, kuri būtų Prancūzijos ir Lenkijos globoje ir, kurios sienos būtų praplėstos iki Aiviekstės, Peipaus ežero ir Narvos.

Tik įžengęs į Žiemgalą, Makdonaldas įsakė savo divizijų vadams griežtai uždrausti, jau per daug įprastą tais laikais, plėšikavimą ir sulaikyti nuo bet kokių sunaikinimų draugiškame krašte, kurio teritorijoje jiems teks veikti. Be to, jis pavėdė vietiniams valdymo organams paskirti gubernatorių ir pradėti organizuoti būsimosios kunigaikštijos administraciją. Kad pažinus vietines sąlygas, reikia prisiminti caro armijų praktikuojamos "sudegintos žemės" pasekmes, o taip pat — latvių sukilimą, įvykusį liepos 20 d., kai iš Mituvos pasitraukė gubernatorius von Sieversas ir jo kariniai daliniai. Tada ginkluotas susidūrimas įvyko tarp Kuršo kaimiečių ir baltų baronų. Tačiau, gen. Raumerio prūsų pėstininkų atvykimas numalšino sukilimą ir liepos 25 d., Petermuizoje, gen. Grawārtas paskelbė, kad dvaro tarnybų prievolė ir baudžiava tebegalioja, o jų panaikinimo iš Napoleono karių su tokia viltimi laukė gyventojai latviai.

Prieš įsteigiant laikinąją vyriausybę, Mituvoje susirinko komitetas, sudarytas iš kaimo žemės savininkų, žemės savininkų miestiečių ir lais-

Lietuvos totorių eskadrono raitelis imperatoriaus gvardijoje 1813-1814 m. (tų laikų akvarelė)

vųjų profesijų narių. Netruko atvykti ir Napoleono pasiūsti, gen. grovas Mathieu Dumas, kunigaikštijos vyriausias intendantas, lydimas Valstybinės Tarybos dviejų auditorių, skirtų civilinei administracijai: Jules des Chambaudoine, Mituvos srities intendanto ir Charles de Montigny, Kuldigos, Tukumo ir Piltenės srities intendanto. Administracinis regulaminas toms dviem sritims pasirodė rugpiūčio 1 d. Sritis, užimtos 10-to korpo, buvo valdomos imperatoriaus vardu. Mituvos civilinio komiteto pasiūlytų pareigūnų skyrimas, intendantams sutikus, o taip pat ir jų veiklos priežiūra, priklausė Kuršo generaliniam gubernatoriui gen. Campredon, savo ruožtu, paskirtam, imperatoriaus įsakymu, Makdonaldo. Rugpiūčio 26 d. buvo atidaryti Prancūzijos konsulatai Mituvoje (konsulas Prèvest), Liepojoje (konsulas Asseau) ir įsteigta konsularinė agentūra Ventpilyje.

Po to buvo sudaryta kunigaikštijos vyriausybė, skirta tik administraciniams reikalams: prezidentas (grovas Medem), du patarėjai (E. Schöpping ir Rudiger), asesorius (Hotley), sekretorius (Schulz) ir prokuroras (G. von Eneghhardt). Visi paskyrimai buvo padaryti su prancūzų intendantų patvirtinimu. Žemesnieji krašto pareigūnai ir teisėjai, kurie nepasitraukė kartu su rusais, beveik visi pasiliko savo pareigose. Ta laikinoji vyriausybė buvo apskaičiuotai neveiksminga Makdonaldo ir intendantų įsakymams, ji nesprendė reikalų ir nevykdė duodamų nurodymų. Ypač ji nevykdė įsakymo konfiskuoti pasitraukusių nuosavybes, kaip pav. grovų Aleksandro Zubovo, Pahleno ir Lieveno, generolų Lamsdorfo ir Meyendorfo ir daugelio kitų, lygiai kaip nevykdė įsakymo reikalaujančio mokėti mokesčius už išnuomotus domenus. Šio pastarojo įsakymo prasmė buvo visai iškreipta, kai jam pridėjo, taip vadinamą, 20-tą paragrafą, pagal kurį, tik valstiečiai turėjo tą nuomos mokesčių mokėti! Tas pat įvyko ir su 2 milijonų rublių karine kontribucija, uždėta rugsėjo 16 d., žemių savininkams ir turtingajai klasei. Ją mokėti buvo verčiami ir valstybinių domėnų valstiečiai, nežiūrint, jog intendantų buvo nurodyta, kad... *“visi šios provincijos vietiniai valstiečiai yra atleisti nuo kontribucijos”*... Pagaliau, kai Kuršo vyriausybė spalio 13 d. išleido įsakymą reikalaujantį naujų mokesčių, didelis skaičius valstiečių, besiviliančių, kad okupantai panaikins baudžiąvą, užvertė prokuratūrą skundais prieš savo ponus ir domėnų prižiūrėtojus. Žinodama Makdonaldo pažiūras į baudžiąvą, vyriausybė davė prokurorui įsakymą: *“Visomis priemonėmis nutildyti valstiečius, juos nuraminti, nudelsti visą*

reikalų ir potvarkių nevykdyti...”

Kai 10-to korpo vadas rugsėjo 11 d. paskelbė taisyklės kovai prieš šnipinėjimą, prokuroras pasiūlė vyriausybei teisiškai persekioti tuos valstiečius, kurie praneštų, kad jų ponai yra šnipai. Iš viso, Kuršo vyriausybė laikė valstybine pareiga laikytis baudžiąvos, tačiau nebuvo lengvas dalykas laikyti valstiečius baudžiauninkais, kai kiekviename Didžiosios Armijos kareivvyje jie matė laisvės simbolį. Jei įvairūs pareigūnai ir teisėjai nebūtų pasilikę savo užimtose tarnybinėse vietose, rusų valdžios jiems patikėtose, atrodytų, yra tikra, kad Kurše būtų įvykęs žymus socialinis perversmas, kuris būtų panaikinęs baudžiąvą.

Dėl pasitraukimo iš Maskvos, Kuršo prancūziškoji administracija neilgai teisilaikė pareigose. Ji dalinosi armijos likimu ir pasitraukė kartu su kariuomenės daliniais. 1812 m. gruodžio 20 d., kai atvyko rusų jėgos, buvo atstatytas senasis režimas.

Išvadoje reikia pasakyti, kad prasidėjus 1812 m. žygiui prieš rusų carą, Napoleonas, atvykęs į Lietuvą, prisistatė kaip antrojo ir trečiojo Lenkijos padalinimo metu (1793 ir 1795 m.) Rusijos užimto ir prisijungto krašto, išvaduotojas. Tačiau, jis nesulaukė vieningo gyventojų bendradarbiavimo.

Pritarimas kilmingųjų ir bajorų, kurie tik vieni vadovavo viešajam gyvenimui, nebuvo patenkinamas, jie nesijungė prie prancūzų nuoširdžiai, nes buvo susirūpinę išlaikyti savo socialinę padėtį, kuriai grėsė privilegijų panaikinimas. Tą jiems rodė Varšuvos kunigaikštijos pavyzdys. Tuo tarpu visa valstiečių klasė, Prancūzų revoliucijos karių atvykime, kuriuos jie palankiai sutiko, matė baudžiąvos pabaigos ženklą ir kai kuriose vietovėse paskubėjo pati išsivaduoti iš prievolių atlikimo savo ponams. Atsidūrusi į kilmingųjų pasipriešinimą išlaisvinti valstiečius, su kuo, dėl susidariusios būklės, Napoleonas sutiko, Lietuvos gyventojų masė jautėsi apvilta ir dėl to nebuvo pasiruošusi pakilti vieningam, su kilmingaisiais, veiksmui ir taip pasiliko pasyvi įvykiams vykstant. Gyventojai tik verčiami stoji karinė tarybon, kai į tautinę kariuomenę ėmė šaukti rekrūtus.

Tačiau, savo laisvės kovų kelyje, kuriuo Lietuva ėjo iki 1919 metų, ji prisiminė 1812 metus, pajavairintus trumpu, laikinojo išvaduotojo, Napoleono, apsilankymu jos žemėje ir įsitikino socialinių reformų reikalingumu. Tačiau, turėjo praieiti dar daugiau kaip pusė šimtmečio, kol po

Baisųji, Birželį, prisimenant

K. ŠIRVINTA

Per dešimtmečius susikaupusios laiko miglos daugelį įvykių nugramzdino užmarštin, bet kai kurie įvykiai atsiminimuose iškyla visu ryškumu, tarytum tik vakar įvykę. Vienas tokių įvykių yra ir 1941 m. birželis, sugriovęs daugelio žmonių gyvenimą, išskyręs šeimas ir mylimuosius, tėvus ir vaikus ir daugelį nubloškęs į baisiąsias Sibiro sritis, kuriose atsidurti niekas net sapnuose nesapnavo.

Sovietų Sąjungai klastingu būdu okupavus Lietuvą, okupantai pirmiausia šoko sunaikinti nepriklausomos Lietuvos ginkluotąsias pajėgas — kariuomenę ir Šaulių Sąjungą. Okupacija rado mane Lietuvos kariuomenėje, netrukus paverstoje į „liaudies kariuomenę“, o kiek vėliau jos likučiai nieko neatsiklausus, buvo įjungti į raudonąją armiją, tiksliau į jos 29. šaulių teritorinį korpa.

Kaip ir visi kiti, kuriems nepavyko laiku išsipainioti ir išėiti į atsargą, turėjau pereiti visas tas besikaitaliojančias fazes ir 1940 m. pabaigoj atsidurti to korpo 179. šaulių divizijos vienam atskiram batalione, kurio nuolatinė būstinė buvo Vilniuj. Batalionas buvo sudarytas iš įvairių buvusios Lietuvos kariuomenės ginklų rūšių likučių: čia buvo ir kavaleristų, ir šarvuotininkų, ir kitų karo technikos dalių karių ir pėstininkų. Bataliono ginklavimas pasiliko toks, koks buvo surankiotas iš likviduotų Lietuvos kariuomenės dalių.

Netrukus, apie Kalėdas batalioną palietė pirmasis valymas — iš bataliono per kelias valandas buvo pašalinti iš pareigų ir atleisti į atsargą bataliono štabo v-kas ir kavalerijos eskadrono vienas būrio vadas. Jiems net užėiti į batalioną buvo uždrausta. Kuo jie buvo „nusikalte“, sužinojau tik vėliau, nes tuo metu su jais dar nebuvau spėjęs net padoriai susipažinti.

1941 m. pradžioj batalionui teko dalyvauti kokią savaitę trukusiuose žiemos pratimuose netoli Vilniaus. Teko pagyventi žemėj išraustuose bunkeriuose ir šiek tiek žiemos šalčiams pritaikytose palapinėse. Tas metas buvo labai šaltas, ir gilu sniego. Per vykdomus pratimus keletas eskadrono arklių susižeidė į sniego sluoksniu pridengtas spygliuotas vielas. Nors niekas dėlto nenukentėjo, bet tie nelaimingi susižeidimai būdrios akies neliko nepastebėti ir užmiršti. Nelaimingi atsitikimai buvo palaikyti sąmoningu kenkimu raudonajai armijai.

Dienos batalione bėgo greitai, nes nebuvo laiko apie jas galvoti. Galvoje pynėsi tik tarny-

bos reikalai ir išlikimo klausimai, nes į pogrindžio veiklą tuo metu dar nebuvau spėjęs įsivelti. Bet vis dėlto artėjo pavasaris, o su juo ir sąmoningas laukimas giedresnių dienų. Gegužės mėn. pradžioj visas korpas išvyko į poligonus — 179. divizijos dalys į Pabradės poligoną, o 184 — į Varėnos. Gabentasi į stovyklas net ir tokie įrengimai, kurie normaliu laiku į pratimų vietą niekada neimami. Todėl buvo jaučiama, kad į Vilnių nebus grįžtama.

Kai visą Lietuvą nusiaubė klaidūs gyventojų areštai ir jų gabenimas įvairiom priemonėm į surinkimo vietas ir vėliau į tolimąsias Sibiro sritis, mes, būdami poligonuose, tų įvykių nematėme, tik apie juos užgirsdavome. Bet netrukus areštų banga palietė ir poligonuose susitelkusias keriuomenės dalis. Vieną dieną iš vakaro nemažas skaičius karininkų ir puskarininkų buvo įsakyti susirinkti prie savų štabų naktiniams pratimams. Sunkvežimiais jie buvo išgabenti į iš anksto numatytas vietas, kur jų laukė pasiruošę ginkluoti enkavedistai. Jie tuoj buvo apsupti, nuginkluoti ir sukišti į transportui paruoštus prekinus vagonus.

Iš mūsų bataliono niekas nepateko į tą pirmą areštų bangą, bet bataliono komisaras, skelbdamas apie divizijos įvykusius areštus, nors ir pasidžiaugė, kad niekas iš bataliono karių nenukentėjo, bet kartu ir įspėjo negalvoti, kad batalione nėra „liaudies priešų“. Toks jo pranešimas nieko nepaguodė.

Birželio pirmom dienom poligone esančiose kariuomenės dalyse galima buvo pastebėti padažnėjusį komisarų ir politinių vadovų posėdžiavimą, pagyvėjusią jų veiklą ir susirūpinimą. Karių mokymas sutriko. Sklido paskalos apie kariuomenės dalių papildymus iš kitų Sovietų Sąjungos respublikų. Jiems apgyvendinti buvo statdinamos palapinės ir kitokios patalpos.

Vieną birželio dieną, bataliono kariam išvykus į pratimus, buvo pasalūniškai areštuotas bataliono budėtoju tą dieną stovykloj pasilikęs kavalerijos leitenantas. Visi dar spėjome jį pamatyti trijų, pistoletais rankose enkavedistų lydimą, bet staiga užklupti jo kurio nors būdu gelbėti net nebاندėme. Tik kariškai atsiveikinome iš tolo. Komisaras, pasirodo, neužmiršo arklių sužeidimų žiemos metu, o vėliau dar prisidėjusio Stalino ūsų pataisymo Pravdoj per politines pamokas ir gal dar kokio žodžio ar kita ko.

Nerimą kėlė ir nuolatiniai sunkvežimių motorų urzgimai naktį, nes mūsų palapinė buvo prie kelio, o palapinėj gyveno lietuvis karininkas, kurio žinioj buvo laikomi degalai autovežimiam. Sunkvežimių šoferiai jį nuolat naktimis prisikeldavo reikalaudami degalų, bet mes iš anksto negalėjom žinoti, ko tas sunkvežimis prie mūsų palapinės sustojo. Guli lovoj ir lauki, į kurį ir kaip tas atvykėlis prakalbės, nes bėgti nėra kur — apie visą mūsų stovyklą ratu apsupusios stovyklauja ir tikros sovietų kariuomenės dalys.

Birželio 21, šeštadienį per įvairius šaltinius išgirdau, kad tą dieną vakare traukiniu į Pažeimenės geležinkelio stotelę atvyksta manęs ir kitų dviejų mano draugų lankyti Vilniuje pasilikusios mūsų žmonos. Nors visi trys dabar buvome išskirstyti į įvairias kariuomenės dalis, bet gyvendami Vilniuje nuo jo atgavimo dienos, buvome susidraugavę ir dažnai vieni pas kitus lankydavomės. Dabar jos, išvežimų išgąsdintos, pasiryžo mums atvežti baltinių, šiltų kojinių, rūkytų lašinių, o gal ir visai bent kuriam laikui atsisveikinti.

Susitarėm keliauti į stotį jų sutikti, bet reikia gauti komisaro leidimą išeiti iš stovyklos ribų, nes palikti stovyklą be jo leidimo jau buvo draudžiama. Bataliono vadas jokių kliūčių nedarė, bet komisaras buvo sunkiai sukalbamas. Bet pagaliau ir jis sutiko išleisti, tik įsakė ilgai neužtrukti ir grįžti į stovyklą.

Sutemus iškeliavom į stotį. Einam ir tariamės, ar pavyks stotį pasiekti, ar nebūsime kur nors pakeliui sulaikyti. Bet pasiekėm stotį ir žmonas sutikom. Pasisveikinom ir išsibučiavom ir pasukom kiek nuo kelio, kad vasaros naktį niekieno netrukdomi galėtume laisvai pasikalbėti, kas mieste vyksta ir kita. Atsivežė jos ir kiek gėrimų, tad ne tik dorojom jų atvežtas gėrybes, bet ir užgerdavom vieni kitus sveikindami. Birželio naktys trumpos. Nė nepajutome, kai padangių pakraščiai pradėjo šviesėti, o kalbom galo vis dar nėra. Prie geležinkelio stotelės pavyko greitai surasti kambarį joms apnakvydinti, o patys ankstyvu paryčiu grįžome kiekvienas į savas stovyklavietes.

Rors ryte būtų gera numigti, bet miegas nelenda. Galvoj skraido mintys apie mieste vykusių išvežimus, žmonių verksmus, pažįstamųjų ir draugų dingimą ir nerimą dėl kitų tėviškėje pasilikusiųjų artimųjų. Greitai ateina ir kėlimosi metas. Nors sekmadienio rytas, bet kiekvienas turime pastatydinti po paskirtą skaičių palapinių atvykstantiems naujokam. Raudonarmiečių jaunų karininkų jau kiek anksčiau buvo galima pastebėti

stovyklos rajone, nors į mūsų batalioną neatvyko nei vienas.

Ir sukilusios žmonos anksti atsiranda stovykloj. Pasiprašau komisarą, kad mane nuo palapinių statymo atleistų, nes esu susilaukęs viešnios. Kažin kodėl komisaras nė kiek neprieštaraudamas, nuo darbo atleidžia. Susirenkam vėl visi šeši ir išeinam į mišką, kur žadam dar šnekėtis, nes atsišnekėti reikia, kol dar galima. Kalbų ir įspūdžių netrūksta, bet staiga ateina pietų metas — laikas vėl grįžti į stovyklą.

Grįžtam linksmai šnekučiuodami apie šį ir tą. Stovykloj mus pasitinka mano bataliono budintinis karininkas, lietuvis, ir visiems mums tyliai pasako, kad prasidėjęs karas, daugelio mūsų išsigelbėjimo viltis. Jis buvo slapta į stovyklą atsigabenęs gerą radijo aparatą ir pasiklausydavo užsienio stočių. Mūsų viešnios netvėrė iš džiaugsmo ir pradėjo čia pat jį rodyti dėl prasidėjusio karo. Nors ir mes patys dėlto džiaugėmės, bet žinojom, kad tai reikia dar slėpti.

Nedrįsdami tos žinios skleisti, pradėjom rūpintis, kaip gražinti į Vilnių mūsų viešnius, nes jautėm, kad karui prasidėjus, teks iš stovyklos pajudėti nežinia kuria kryptimi ir jomis nebus kada rūpintis. Sužinojom, kad iš vieno šaulių pulko į Vilniaus karo ligoninę važiuoja vienas sanitarinis automobilis su kariu lignoniu. Šiaip taip, per didelius vargus pavyko jas įsodinti į sanitarinę mašiną, ir vėl likome vieni. Bet ir mums trims neilgai teko kartu būti — išsiskirstėm į savas dalis, o su jomis kiekvienas patekome į atskirą sriautą, kur tolimesnis žmogaus likimas priklausė ir nuo grynai susidėjusių aplinkybių, o ne tik nuo žmogaus valios ar pasiryžimo.

Tik sekmadienio vakare apie 4 val. p.p., oficialiai buvo paskelbta apie vykstantį karą su Vokietija. "Nenugalima" raudonoji armija su pergale žygiuoja į Vokietijos žemę, ir priešas būsiąs nušluotas nuo žemės paviršiaus. Taip mums skelbė bataliono komisaras ir įsakė niekur iš bataliono stovyklos rajono neišvykti ir laukti tolesnių nurodymų. Buvo pasakyta keletas kalbų, žadant sutriuškinti priešą, bet iš bataliono karininkų niekas nekalbėjo. Stebino, kad nebuvo paskelbta jokių įsakymų, o buvo liepta visiem eiti gulti normaliu laiku.

Sugulėm, bet apie vidurnaktį buvo paskelbtas pavojus, ir visi sukilom. Batalionas paskubom rengėsi stovyklą apleisti, o man buvo įsakyta pasilikti stovykloj ir su dešimčia kareivių saugoti paliktą turtą ir parengti jį išvežimui. Liko visi sandėliai, liko ir visas karių su savim nesinešiojamas turtas. Mūsų pareiga buvo viską su-

rinkti į vieną vietą, kad atvažiuotų sunkvežimiai galėtų būti skubiai pakrauti.

Visi buvome nervingi, nes aiškių įsakymų nebuvo. Paspaudėm vieni kitiem rankas ir išsiskirstėm — visi kiti su bataliono vora, o aš su 10 kareivių pasilikau stovykloj. Nors batalionas išžygiavo dar prieš švintant, bet mes likusieji miegoti jau nėjome ir pradėjom ruoštis įsakytiems darbams. Iš pradžių dar bandėm vykdyti įsakymą, bet, vos prašvitus, stovyklą pradėjo pulti vokiečių lėktuvai. Greta esančiam lauko aerodrome pasigirdo bombų sprogdimai, ir mes visi išbėgiojom iš palapinių rajono į šalia esantį jauną pušyną. Apsauga menka tų jaunų pušaičių. Jauti, kad tavo gyvybė dabar priklauso tik nuo vokiečio lakūno — kur jis pakreips savo kulkosvaidžių seriją. Ir taip per visą dieną iki pavakarių — vis lėktuvų puolimai su trumpom pertraukom. Pamatėm, kad nėra kada rūpintis turtu, kad reikia žiūrėti, kaip pačiam išsigelbėti. Lėktuvai puolė tik poligono palapinių rajoną, kuris iš aukšto turėjo būti gerai matomas. Lėktuvai sėjo kulkosvaidžių serijas ir mažas padegamąsias bombas. Vienos puolimo pertraukos metu pasiryžau išgabenti iš palapinės savo čemodaną su žmonos paliktom gėrybėm, bet nespėjau, nes lėktuvai buvo vėl čia pat. Numetęs čemodaną, bėgau į miškelį. Gulėdamas po pušaitė mačiau, kad užsidedė palapinė, tik nesuvokiau, kad tai manoji. Lėktuvams nuskridus, atbėgęs pamačiau, kad mano palapinė sudegus su visu joje buvusiu mano ir kitų karininkų turtu. Likę sveiki tik lovų geležiniai rėmai. Dėl nuolatinų lėktuvų puolimų nutarėm pasitraukti į alksniais apaugusias Žeimenos upės pakrantes ir ten laukti tolesnių įvykių. Čia buvo daug laiko galvoti, kaip toliau elgtis, bet nebuvo jokių konkretesnių žinių nei apie karo eigą, nei kaip su artimesniais draugais pasitarti. Buvo ir daugiau tokių pat komandų kaip manoji, bet su mažai ar visai nepažįstamais sunku būti atviram, ypač kai nežinai, su kuo kalbi. Atėjo vakaras. Bandytas telefonu susirišti su batalionu nepavyko. Net kur jis yra, nežinojau. Sugalvojau su kareiviais leistis nosies tiesumu į Pabradę, nes ten tikėjausi ką nors rasti. Beeinant per stovyklos rajoną, pro šalį jodamas nepažįstamas karininkas užriko greičiau išsinešdinti iš stovyklos, nes stovykla būsianti sprogdinama. Nedaug kas ten liko sprogdinti, nebent sandėliai, bet vis tiek nuskubėjom per laukus ir netrukus atsiradom Pabradės miestely, stačiai užkimštam į rytus besitraukiančios kariuomenės vorom. Net pėsčiam buvo sunku pro jas prasiskverbti. Iš pradžių dar bandžiau ieškoti

bataliono, bet greit įsitikinau, kad tai tuščios pastangos. Todėl pasitraukėm nuo pagrindinio kelio kiek į dešinę ir lygiagrečiu keliu pamažu slinkom į rytus. Užėjo alkis, nes visą dieną buvome nevalgę. Mūsų sandėliai ir virtuvės buvo tuoj pat lėktuvų padegtos ar susprogdintos bombų. Suradę vienkiemį, pasukom į jį ir pasiprašėm ūkininko ko nors valgyti. Jis neatrodė turtingas, bet atnešė ašotį pieno ir kepalą duonos. Užvalgius kareiviai prigulė klojime, o aš pasilikau pasikalbėti. Bekalbėdamas su gudu sužinojau, kad už kelių kilometrų yra siena su Gudija ir kad jis matęs tik į rytus besitraukiančią kariuomenę. Susidariau išvadą, kad karas raudoniesiems nevyksta, ir staiga kilo mintis nesitraukti iš Lietuvos, o bandyti likti ir žiūrėti tolesnių įvykių. Tad prašvitus, susikėliau kareivius, pasidalinau patirtom žiniom ir pasiūliau arba sutikti su manim ir pasilikus Lietuvoj sekti, kas vyks toliau, arba nesutikus — žygiuoti rytų kryptimi pagal pagrindinį kelią, tikintis susirasti pagrindines bataliono jėgas ir prisijungti prie jų. Visi pritarė pirmajam siūlymui. Todėl pasitraukėm gilyn į mišką, pakaitom numigom ir pamažu pradėjom trauktis atgal Pabradės kryptimi.

Po visos eilės laimingai pasibaigusiu nuotykių, atsidūrėm Pabradėj, buv. Lietuvos kariuomenės kareivinėse, kur jau radome iš atsipalaidavusių nuo raudonosios armijos lietuvių karių susidariusią rinktinę. Iš ten birželio 29 d. pirmuoju į Vilnių vykstančiu sunkvežimiu pasiekiau Vilnių, užsiregistravau Jėzuitų gatvėje susidariusiam lietuvių karių likučių štabe ir išėjau ieškoti birželio 22 atsisveikintos žmonos.

Ir kiek buvo džiaugsmo ją vėl radus. Bet ne visiem tokia laimė nusišypsojo. Vieni žuvo, kiti, negalėdami atsipalaiduoti, turėjo trauktis į rytus ir ten pakelti visą susidariusį karo meto chaosą ir vėl norom, ar nenorom per Sovietų Sąjungos plotus su vadinama 16. lietuvių divizija per sunkias kovas artėti prie Lietuvos. Nemaža lietuvių ir žuvo tam sunkiam ir pavojingam žygi, tačiau nei jų pralietas kraujas nei sudėta gyvybės auka Lietuvos interesams nepatarnavo.

O mūsų žmonos birželio 22 laimingai pasiekė Vilniaus Antakalnį. Nepaisydamos vokiečių lėktuvų puolimo, krintančių bombų ir byrančių langų, iššokusios iš sanitarinės mašinos, leidosi per žinomas gatves ten, kur buvo jų butai. Nesužeistom, nors ir išgąsdintom, pavyko laimingai pasiekti namus, bet kas atsitiko mums, nei viena nežinojo.

Iš vyrų Vilnių pasiekti buvo lemta jau tik

ORO TILTAS IR AMERIKOS LĒKTUVAS VIRŠ SSSR

Susirūpinimas Persų įlankos alyva J.A. Valstybėse vis didėja. Pavojus, kad Sov. Sąjunga gali nukirsti alyvos gabenimo kelius yra nepaprastas. Todėl Pentagonas visu įkarščiu planuoja greitų veiksmų ir greitų dalinių panaudojimą toje jautrioje pasaulio dalyje.

Prisimenant Berlyno oro tiltą, šiam Persų įlankos oro tiltui, per mesti greitų veiksmų dalinius ir suorganizuoti jiems tiekimo oro tiltą, reikėtų 5 kartus daugiau priemonių. Kur nors, pietvakarių Azijoje turėtų kas 20 minučių nusileisti lėktuvai, ir taip per ištisas 20 ar 25 dienas. Tai tiek dėl tiekimo. Gi kas liečia greitų veiksmų dalinių permetimą į Persų įlanką, tai tam reikėtų 60 mylių ilgio dvigubos voros laivų, kad perkėlus tuos dalinius į norimą tašką.

Rusams reikėtų irgi tą pačią problemą spręsti. Tačiau jiems atstumas iki Persų įlankos iš Maskvos — tik 1,500 mylių, kai JAV trumpiausias atstumas siekia 6,500 mylių. Ar Amerikos oro laivynas pajėgs tą uždavinį atlikti?

Kalbant apie amerikiečių pajėgumą ore, prisimena 1973 m. spalio 23 d., kai keletas amerikiečių iš medicinos personalo, buvo įpareigoti vykti į Sov. Sąjungą išgabenti sunkiai susirgusį tautietį.

Tuo metu santykiai tarp JAV ir Sov. Sąjungos buvo įtempti. Rusai grasino pasiųsią 40,000 karių į Artimuosius Rytus, o prez. Nixonas buvo pasiruošęs skelbti pasaulinį karo stovį.

Mjr. D. Eggermanas, kuris buvo kartu ir to istorinio skrydžio kopilotas, būdamas Vokietijoje amerikiečių oro bazėje prie Reino, spalio 22 d. gavo pranešimą, kad jam ir jo lėktuvo įgulai teks pirmiesiems perskristi visą Sov. Sąjungą. Tru-

ko apie 10 valandų, kol buvo atlikti visi diplomatiniai reikalai. Amerikiečiai lakūnai persirengė civiliniais rūbais. Visi ženklai ant lėktuvo buvo uždažyti, išskyrus mažą Amerikos vėliavėlę ant lėktuvo uodegos. Truputį po vidurnakčio, lėktuvai C-141 pakilo į pirmąjį sustojimą — Maskvos aerodromą.

Maskvoje į lėktuvą įlipo angliškai kalbantis sovietų navigatorius, kuris su jais keliavo virš visos SSSR. Lėktuvai buvo nuolatiniame ryšyje su rusų stebėjimo postais, kurių bokštuose visur buvo angliškai kalbantys kontrolieriai.

Anksti, sekantį rytą, jie pasiekė Irkutską Sibire, kur turėjo paimti susirgusį J. Torrence, JAV kultūrinio pasikeitimo grupės narį, kuris buvo prie mirties. Pasirodo, jam rusai darė kraujo transfuziją, tačiau amerikiečio kraujas nesimaišė su rusišku ir jį atmesdavo. Įkeltas į lėktuvą, pacientas tuoj pat gavo amerikietiško kraujo šviečiant baterinei lemputei ir iš karto atsigavo. Kadangi lėktuvai C-141 yra grynai transportiniai, bet ne sanitariniai, tai ligonis buvo pririštas prie pakabinto tinklo ir taip buvo skrendama iš Irkutsko į Chabarovską. Ten rusų navigatorius paliko lėktuvą, o amerikiečiai pasipildė benzino ir per 20 min. pakilo tiesiai į amerikiečių bazę Yokota, Japonijoje.

Tas skrydis buvo pavadintas "pirmu istoriniu", nes iki to meto joks Amerikos lėktuvai nebuvo perskridęs visą Sov. Sąjungą, o ypač karinis lėktuvai.

"AFJI"

ARGI JIE TIEK DAUG PASIKAITĖ?

1981 m. kovo mėn. "Military Review" žurnale JAV kar. plk. lt. Z.I. Maras rašo:

"Su dideliu įdomumu sekiau straipsnius apie sovietų kariuomenę II Pas. kare. Turėjau garbės ir aš kaitis su ta 'garbinga' armija nuo 1942 m. iki 1945 m., kai vadovavau vokiečių artilerijos

daliniui. Nei aš, nei kiti kariai prieš juos kariavę, nebuvo ypatingai sužavėti nei sovietų armijos taktika, nei jų sugebėjimais.

Atskiras rusas kareivis yra narsus ir kaunasi iki mirties, ypač kai politiniai komisarai ir politrukai jį varo pirmyn. Tačiau jis nėra ir niekad nebuvo geresnis už bet kurį kitą europietį kareivį. Be to, yra gerai žinoma, kad sovietų kariuomenė nėra vienalytė, bet yra sudėta iš daugelio tautybių, kurios nelabai sugyvena. Dėl tos priežasties ir dėl blogos sovietų kariuomenės vadovybės, vokiečiai sugebėjo giliai įsiveržti į Rusiją ir paimti nelaisvėn daugiau kaip 4 milijonus sovietų karių. Be JAV masinės paramos, sovietų kariuomenė būtų niekad neatsigavusi.

Nežiūrint to, kad vokiečių aukštoji vadovybė žinojo apie įvairių tautybių tarpusavio neapykantą sovietų kariuomenėje, vokiečių generolai buvo per daug paklusnūs Hitleriui ir neturėjo drąsos pasipriešinti jo idiotiškai politikai ir nežmoniškam elgesiui su rusų gyventojais, kuriuo pasižymėjo specialūs vokiečių daliniai, kuriuos nereikia maišyti su vermachtu iš viso.

Dar ir dabar yra laiko Vakarų galybių tyrinėtojams studijuoti būdus kaip sovietų kariuomenę būtų galima skaldyti iš vidaus, to ko visiškai nedarė vokiečiai. Jei kiltų karas, sovietų kariams turėtų būti garantuotas geras elgesys, nes jie nuspręstų karo pasisekimą. Yra gerai žinoma, kad net 2 milijonai sovietų karių II Pas. kare kovėsi prieš Staliną, nežiūrint vokiečių blogo elgesio su jais. Tačiau Stalinas buvo gudrus ir klatingas žmogus, kuris suprato, kad karas prieš 'matuską Rosiją' skyrėsi nuo karo prieš tironiją, žiaurią komunistišką sistemą. Jis sugebėjo įtikinti milijonus jaunų rusų patriotų, kad kovotų prieš vokiečius užpuolikus, kurie vieton išvaduotojų virto okupantais".

dviem, nes tretysis pirmą karo dieną dar prieš stovyklą apleidžiant gavęs uždavinį, išvyko su kareiviais jo įvykdyti ir atsидūrė Sovietų Sąjungoj. Netekau ir trijų savo bataliono bendros palapinės gyventojų, nes nesudarė patogios progos

jiems atsipalaiduoti. Vienas jų dar kurį laiką prieš karui prasidedant, skundėsi sapnuojąs baisius sapnus kas naktį. Matyt, jo sąmonėj jau telkėsi artimos ateities sunkūs vargai ir jį užgriūsančios nelaimės. □

KAUNAS GEŠTANT LAISVĖS ŽIBURIAMS

S. ŠETKUS

Skubinau tą rytą kiek pavėlinęs į tarnybą, o čia Laisvės Alėjoje prie Maironio gatvės rėkia visa gerkle laikraščių pardavėjai: "Karas! Karas! Karas!" Griebiu pirmą pasitaikiusį dienraštį ir matau didžiausiom raidėm parašyta: "Hitleris įsakė smogti Lenkijai!" It toliau mažesnėm raidėm: "Vokiečių armija jau perėjo Lenkijos sieną daugelyje vietų".

Keistą, šiandieną, po tiek metų ir vargų, beveik nesuprantama, bet tada paėmė kažkoks piktas džiaugsmas: galų gale Lenkija užsidirbo! Pūtėsi savo nesama galybe iki dangaus aukštybių ir išsigiedojo sau karą!

Tik prieš metus laiko Kaunas ir visa Lietuva išgyveno skaudžiai pažeminantį Lenkijos ultimatumą, o juk ne Lietuva laikė žiauriai pavergusią kitos tautos sostinę! Kaunas tada išgyveno tokias pat gedulo dienas, kaip ir po Dariaus-Girėno žuvimo.

Su atskleistu laikraščiu įsiskubinu į įstaigą, esančią Laisvės Alėjoje prie pat Centrinę Pašto rūmų. Ant įstaigos sienos ilgas įrašas: "Lietuvos Geležinkelių Kelionių Biuras". Įpuolęs nieko nenustebinu. Visi jau žino apie prasidėjusį Lenkijos-Vokietijos karą iš rytinių radijo žinių. Ir niekas, išskyrus mano draugą Vytautą Kavaliūną, per daug nedžiūgauja. Girdi, karas yra karas, nežinia ką jis mums duos. Tik Kavaliūnui tereikia vieno: visiško Lenkijos žlugimo, visiško išbraukimo iš Europos žemėlapiu, o po to — nors ir tvanas!

Jis jau turi ant sienos prisegęs didelį žemėlapią ir jau atžymėjęs kur vyksta pagrindiniai mūšiai. Lenkai atžymėti žalsvom strėlėm, vokiečiai rudom ir šias strėles jis nukišęs tikrai per daug giliai į Lenkiją. Tą jam ir pastebiu nudentas jo "neapykantos" žvilgsnio: nekliudyk jam vesti karol! . . .

Be šio biuro Kaune buvo dar visa eilė kitų kelionių įstaigų, deja, jos nebuvo nei valstybinės ir net ne lietuvių rankose. Tokių draugiškų tautų, kaip anglų "Cook bendrovė", prancūzų "Vagon Lit" ar amerikiečių "Šiaurės Amerikos Linija", "Pietų Amerikos Linija", buvo gerai, kad turėjome, bet vokiečių Hamburg-Amerikos kompanija, ar sovietų "Inturist", o ir pernai atsiradusi Lenkijos "Orbis" — šnipinėjo atvirai ir nieko joms

Lietuva negalėjo padaryti.

Kelionių biurai — tarptautinis susisiekimasis — buvo laikomas gana sudėtingu reikalu, reikėjo savų specialistų, o jų nebuvo. Reikėjo lietuvių, mokančių bent kelias svetimias kalbas laisvai, tai tokių irgi daug neatsirado. Tad ir mūsų biuras, jau grynai valstybinis, vistiek pradžioje negalėjo apsieiti be specialisto ir todėl pasisamdė nežinia kokios tautybės gerai atrodantį džentelmeną, "poną Šaepfą", vietinių bei užsieninių bilietų knygelių sudarymui.

Šaepfas savo specialybę brangino, kaip auksą ir knygeles gamino užsidaręs savo kabinetu, kad niekas kitas neišmuktų jų pagaminti. Kartą jis susirgo ir gulėjo namuose apie savaitę laiko. Kaip mes visi susijaudinome, kai vieną kartą skambina telefonas iš užsienių reikalų ministerijos, užsakydamas keturis pirmos klasės bilietus į Londoną. Vedėjas sėdėjo apstulbęs. Kas dabar daryti?

Taip jau pasitaikė, kad nukopijuodavau pono Šaepfo visas sudarytas knygeles: Numerį, maršrutą, kainą — viską iki paskutinio taško. Pasiūliau vedėjui tokią knygėlę sudaryti ir duoti patikrinti kuriam svetimam biurui. Taip vedėjas ir padarė ir pasirodo — knygėlės buvo sudarytos be klaidos. Nors kopijuodamas niekad nemaniau, kad iš to bus kokios naudos, bet reikalas pasibaigia grandioziškai: biuro vedėjas pasiūlo susisiekimosi ministerijai išsiųsti kopijuotoją į užsienius pastudijuoti šio tarptautinio meno. Ir išsiuntė. Išmokau viską gerai, deja Hitleris užgrobė Klaipėdą, o tas reikė ir tai, kad labai susiaurėjo valstybių sienos, kad artėjo karas, kad Vokietija ruošiasi atsiskaityti už Pirmojo Pasaulinio karo pralaimėjimą. Vistiek pagrindinį bilietų tvarkymą perėmiau iš pono Šaepfo, bet jis kuriam laikui dar liko mūsų vyresniuoju.

Mes tarnautojai buvome tuo gana patenkinti, nes Šaepfas buvo imponantiškas žmogus, ne tik savo gera išvaizda, natūraliai nušlifuooto "kaunietiško" elgesio, bet mokėjo lygiai gerai "dvylika kalbų", įskaitant ir preciziškai lietuviškai ir dargi be jokio akcento. O be to, buvo vedęs gyno kraujo rusišką "didžiąją kunigaikštę", dar gyveno, kaip sykis, prieš sovietų ambasada, Vytauto kalno papėdėje, Laisvės Alėjos gale. Tas viskas mus, ypač Vytautą Kavaliūną, gerokai stebino ir imponavo.

Veikė ir tai, kad po darbo jis, maloniai prašomas, neatsisakydavo su kitais tarnautojais dar ir dar kartą nueiti į Kauno pirmų pirmiausių eilės žvilgantį Metropolio restoraną ir pavalgyti kaip "senais imperijos laikais". Žinoma ir atitinkamai prisidėti prie plaukus šiaušančios

sąskaitos, nes mūsų algos jokiū būdu neatitiko gyvenimo vaizduotei. Kaunas buvo Kaunas! Neretas užsienietis vadino jį mažuoju Paryžium ir niekas dėl to per daug nesiginčijo.

Gal ponas Šaepfas ir buvo semitiško-vokiško-rusiško kraujo, gal ir ne, bet ir jis lenkų ne kentė nemažiau, kaip ir Vitas Kavaliūnas. Retai kas tais laikais juos mėgo, bet mažiausiai kaudiečiai; net ir tie, kurie kalbėjo su gera doze lenkiško akcento, o tokių netrūko, nes kadaise Kaunas buvo nemažiau nulenktas, kaip ir Vilnius 1940 metais.

Tą, žinoma, pasiekė patys lenkai. Nespėjo Lietuva priimti be reikalo žemą ultimatumą, kai Lenkijos atstovas Chorvat atsigrūdo į Kauną dar neturėdamas savo ambasadai vietos. Teko pasitarpinti Lietuvos Viešbutyje. Atskubėjo ir tuoj pat iškišo savo vėliavą virš viešbučio balkono. O čia pat Laisvės Alėja ir Karo Muziejus su Nežinomo Kareivio kapu! . .

Lietuviai Kaune tada rijo ašaras.

Atsiskubino į mūsų biurą ir Orbis atstovas. Elgėsi, taip, tarytum visa Europa jau buvo Lenkijos. Pirmiausia pagyrė Lietuvą, kad priėmė ultimatumą ir išvengė Čekoslovakijos likimo. Kokio likimo? Lenkai "atsiėmė" iš čekų Tešyno kraštą ir atsiėmė panaudoję "tvirtą ir griežtą ginklą".

Iš tikrųjų ponas atstovas, anot Kavaliūno, "pūtė negražius muilo burbulus", nes visa tai buvo netiesa. Čekoslovakija tada buvo dideliame varge. Hitleris atplėšė Sudetų kraštą, grasino užimti (ir užėmė) visą Čekoslovakiją, jau įpuolusią į neviltį. Tuo pasinaudojo Lenkija ir "atsiėmė" Tešyną. "Atsiimant" niekas nė nemanė gintis. Galėjo tik verkti ir verkė dėl "broliškos" tautos godumo ir neapdirumo. Atsiet, jei Lietuva nebūtų priėmusi Lenkijos ultimatumo, tai būtų buvęs irgi panaudotas "tvirtas ir griežtas ginklas".

Orbis atstovas atsivežė ir kelis turistinius plakatus "Varšuva", "Gdynia", "Zakopanė" ir, žinoma — "Wilno". Biurai tokiais dalykais keitėsi. Pakabinome visus plakatus, tik griežtai atsakėme iškabinti "Wilno". Lietuva ultimatumu neatsisakė Vilniaus!

Kai tik lenkai leido "vizituoti" Lenkiją, tai pirmas vizą gavo Vitas Kavaliūnas, tik ne į Lenkiją, bet į Vilnių! . . Bet jis man nesakė, kas jam atsitiko lenkų ambasadoje, jau persikėlusiai į pono Lapėno didžiulį, modernišką pastatą Kęstučio gatvėje 5-tas numeris. Patyriau tą vėliau pats.

Ambasada buvo užkimšta lenkų-lenkiškųjų iš visų Lietuvos skylių. Ne, nevisi laukia vizų. Daugiausia svajoja pamatyti poną ambasadorių Chor-

vatą ar bent pokštelėti į jo putnią rankutę. Prie stalo sėdi liesa, plika galva, su sunkiais juodais raginiais akiniais, kurie užstoja beveik visą "chargé" veidą. Kai paprašiau vizos į Vilnių, tai ko nenuvirto nuo kėdės. Girdi, visi šitaip! O kur Lenkija? Ar Vilnius ne Lenkijos. Kadangi ir aš, kaip Vitas Kavaliūnas, baisiai troškau tą svajonių miestą pamatyti, tai nusižeminau. Sucičiau: "Taip, taip, vizos į Lenkiją". Vilniuje išbuvau porą dienų ir grįžau į Kauną, kaip ir Vitas, visiškai užkerėtas to miesto grožiu ir nepaslepiamu lietuviškumu, kokio nėra niekur kitur, kaip tik Vilniuje. Buvau buvęs ir kitose Europos sostinėse, net Helsinkyje, Rygoje ir Taline, bet Vilniaus grožio ten nė šešelio. Ir kur dar istorinis ir dvasinis grožis!

Vitas parsivežė Gedimino pilies plytų nuotrupų ir jas dalino visiems kaip relikvijas. Kai pasakiau, jog jis apgriovė bokštą, tai vyras užsigavo ir vos beišsiprašiau porą trupinėlių. Niekad netikėjo, kad Vilnius greit bus laisvas ir štai, atsirado karo galimybė. Vitas siūlė tuoj pat paskelbti Lenkijai karą ir pulti lenkus visu pavergto krašto frontu. Jo manymu, laikas atėjo Vilnių išvaduoti triumfališkai! Ant jo žemėlapiu atsirado dar vienos spalvos rodyklė — raudonos, sovietų, kurie kaip šakalai puolė jau mirštančią Lenkiją. Rodyklės visaip sukosi ir kažkaip visos kryo Vilniaus ir visos Lietuvos kryptimi. Vito akis klausė, kas dabar bus? Kas bus jei lenkų kariuomenės dalys pasitrauks į Lietuvą ir tęs karą toliau?

Klausimas tada Kaune buvo rimtesnis negu buvo galima manyti. Tiek rimtas, kad Lietuvos vyriausybė greit paskelbė dalinę mobilizaciją. Šaukimas į kariuomenę mane pasiekė tos pačios nakties antrą valandą. Trečią valandą įlėkėme vienas į kitą Šančių kareivinėse. Dėl tokio greitumo, Vitas kaltino žmoną. Girdi, gailėstingoji seselė, seniai svajojanti slaugyti sužeistus fronte. Sako, padavė ranką ir pati išėjo Raudonojo Kryžiaus ligoninė! . .

Iš Vito juoktis negalėjau, nes ir man lygiai taip pat atsitiko. Ir mano "seselė" nurūko ton pačion ligoninė, pasakiusi iki pasimatymo Vilniaus fronte. Šančiuose, tačiau, nebuvo pirmieji. Jau daug vyrų maišėsi rajonuose, registravosi prie įvairių stalų. Bet greit gerokai nusivylėm. Prabėgo kelios dienos, išžygiavo karių būrys po būrio, švitėdami šalmais bei ginklais, į į mudu su Vitu niekas nekreipia dėmesio! Iš tikrųjų, dar neišdavė mudviem ne tik ginklų, bet ir uniformų!

Dar po savaitės nebeištveriam. Komandos ke-

liu prieiname prie aukštoko laipsnio karininko. Taip ir taip. Tas nurodo ateiti už valandos ir kai ateinam tai gauname tokią naujieną, kokios dar nebuvo nė sapnavę: mudviejų, kaip Susisiekimo Ministerijos tarnautojų, ši mobilizacija neliečia!.. Kiek perdaug pasiskubinome! Dabar teks dar pora dienų palaukti, kol būsime formaliai atleisti!

Netekę vilties, griebiamė telefoną ir skambiname pačiam susisiekimo ministeriui. Atsakymas tas pats. Matyt suprasdamas mudviejų sielvartą, ministeris nuramino. Girdi, esate verti pagyrimo. Kariuomenė gali būti patenkinta, išauklėjusi tokius atsarginius!..

Gal ir taip, bet ką daryti dar tas kelias dienas? Galvojame, galvojame ir — nutariame. Rajone pilna rudens lapų, o dienos saulėtos, aukšiniai gražios. Pasiimame po šluotą ir pradėdame rajono švarinimo darbus. Nei vieno kauniečio aplinkui, jokių pažįstamų — niekas iš mudviejų nepasijuoks, didybės karūnos nenukris. Šluojame rajoną labai nuoširdžiai, nes matome su kiekvienu šluotos mostu kaip gražėja Šančių kareivinių kiemas.

Bet tik mudu taip manėme. Vieną dieną kažkas baksteli man į šoną. Atsigrįžtu — leitenantas. Jaunas, tiesus artileristas, su pentiniais ant gerai nublizgintų batų užkulnių. Pasitempia me abu su Vitu, kaip reikalas. Leitenantas gi šypsosi, klausdamas ar jo nepažįstu? Tik geriau įsižiūrėjęs matau, kad tai mūsų, žemaičių korporacijos "Samogitia" studentas — "fukšas", Juozelis Š. (vėliau žuvęs Rytų fronte). Aš gi tos korporacijos vicepirmininkas! Tempiamės vienas prieš kitą. Galų gale jis nusileidžia. Priima mudviejų pagarbą kaip dera geroje kariuomenėje, ir kiek pasikalbėjęs nužvangina pentiniais tolyn. Vitas susigrauzęs sėdasi šalia šluotos. Atgaivinu jo nuotaiką įtikindamas, kad dar nėra viskas žuvę, kad dar gali kilti geras karas, neapsieinantis ir be mūsų! Sutarėme, kad atgautame Vilniuje įsteigsime tokį kelionių biurą, kokio tas miestas dar nebuvo matęs!

Baigėme šlavimo darbą, o dar po dienos susitikome biure prie stiklu dengto prekystalio. Įstaigoje netilpo interesantai. Pasirodė žmonės iš Europos. Ypač žydai. Vyresni taikė betkur toliau nuo Vokietijos, o jaunesni nors iki Bulgarijos, iš kurios galėjo atsirasti plyšelis įlįsti į britų griežtai saugomą Palestiną. Buvo daug ir lenkų, iš Lenkijos ir Vilniaus. Ir labai žymių lenkų. Kažkas matė Kaune net Pilsudskio dvi dukteris. Jos pas mus nepasirodė, bet pasirodė vyskupas Michalkevičius — Vilnijos lietuvių siaubas. Pa-

dėjėjas dar didesnio siaubo — arkivyskupo Jalbžikovskio.

Pasisveikino gražiausia lietuvių kalba, maloniai šypsodamasis ir paduodamas visiems tarnautojams, neišskiriant ir poną Šaepfą, savo baltutėlę ranką. Niekas nepabučiavo žiedo, nes to vyskupo nuotrauka dažnai matėsi laikraščiuose su širdį veriančiais vilniečių persekiojimų ir lietuviškų mokyklų uždarinėjimų aprašymais, bet pagarba ir taktas buvo visų išlaikytas. Įsakymas iš viršūnių buvo — nežiūrint praeities, padėti lenkų pabėgėliams išvykti į kitus kraštus. Galėjome juos išleisti į Rygą ar Taliną, o iš ten jau sekė Švedija ir kelionė į Londoną, kur telkėsi pasitraukę lenkai. Padėjome daug, bet padėkos susilaukėm netikėtai tipingai lenkiškos: Vienas lenkų daug vėliau aprašė knygoje savo pabėgimo nuotykius, pagalbą Kaune ir kitur ir priėjo išvados, kad lietuviai todėl padėjo, nes jų gyslose buvo ir "lenkiško kraujo"!.. Negalima sakyti, kad taip rašė visi. Po karo jau ir lenkai nebeslėpė fakto, kad Lietuva jiems netikėtai daug padėjo. Gal būt, ne be pagrindo mes pats dabartinis popiežius vadina "broliais lietuviams". Tas tiesa — pasielgėme tikrai broliškai, suteikdami globą daugybei lenkų, karių ir civilių.

Vieno įvykio negaliu pamiršti ir iki šių dienų: Neseniai sukūrė šeimą, gyvenome su žmona Aukštaičių gatvės dailaus namo nedideliame bute, kurio du langai išėjo į gatvę. Miegame sau be rūpesčio vieną naktį, kai staiga, išbudina kažkoks triukšmas, šnarėjimas čia pat už langų. Toks keistas šnarėjimas, kad radome reikalo apsirengti ir išeiti laukan. Kai pamatėme kas dedasi, negalėjome patikėti savo akim ir ausim. Visa Aukštaičių gatvė užtvenkta kažkokios nematytos kariuomenės! Ir dar motorizuotos. Iš to ir motorų ūžimas-šnarėjimas. Tik kai autovežimiai atsidadė mūsų langų šviesoje, tai pamatėme, kad tai lenkai! Lenkų kariuomenė!.. tačiau tiek išvargusi, kad kariai snaudė netvarkingai aplipę mašinas, sunkvežimius bei motociklus. Vairuotojai snaudė sukniubę ant vairų. Snausti galėjo, nes vilkstinė slinko vėžlio žingsniu. Vienas galas matėsi Doneičio gatvės šviesoje, o kitas derinosi į judėjimą Savanorių prospekte. Suko į dešinę. Judėjimą tvarkė policija ir lietuviai kariai. Apstulbę žiūrėjome į neregėtą vaizdą. Supratome, kad tai lenkų kariuomenės dalinys, įleistas į Lietuvą per demarkacijos liniją internavimui.

Kaip sykis, prislenka prie mūsų motociklas su nežinia kiek apkibusių karių, kurie miega be žado, tik nemiega vairuotojas su trimis žvaigždutėmis. Žiūri jis į mus, o mes į jį, ir tylime.

Pagaliau vairuotojas šypteli ir sako: “Žadėjome, žadėjome ateiti į Kauną ir štai, atėjome!..”

Matyt laukė, kad mes pradėtume juoktis, bet to nesulaukė. Nematė nė šypsenos. Vaizdas tam buvo per daug tragiškas. Greit vora vėl palengva pajudėjo pirmyn. Tik kai mus užkalbinęs karys važiavo pro čia pat esančią naują, bet neužbaigtą, dangoraižinio stiliaus Prisikėlimo bažnyčią, pagalvojau sau, kokios bausmės gali sulaukti žmonės, nuskendę savo didybės jūroje!

Vora slinko, rodos, be galo. Nuėjom miegoti, nes rytą reikėjo eiti į darbą. Bet bruzdėjimas tęsėsi visą naktį ir tik įstaigoje sužinojau, kad vilkstinė nukeliavo į patušintą po vasaros sezono Kulautuvos kurortą, kuriame laikinai buvo įsteigta internavimo stovykla. Tik Kanadoje iš vieno tos voros dalyvio teko sužinoti, teisingai ar klaidingai, kad voroje buvę apie 5000 lenkų karininkų! Jis papasakojo:

Ilgai tie karininkai Kulautuvoje nebuvo. Perkelti į Suvalkų Kalvariją, jie ten išgyvenę iki sovietų Lietuvon atėjimo. Sovietai juos kilnoję nuo lagerio prie Leningrado iki Katyno ir toliau į pietus, kur pradėta sudaryti lenkų armiją iš buvusių belaisvių, tikslu tęsti kovą prieš Vokietiją šiaurės Afrikoje, kur ji buvo pasiūsta per Afganistaną, Iraną, Siriją bei Palestiną ir Egiptą. Tą visą pasakojęs aukšto laipsnio karininkas, kuris Lietuvą bei jos tvarką nepaprastai gyrė ir idealizavo. Pats buvęs tikras lenkas, tik iš Vilniaus miesto. Iki šio laiko jis gyvena Kanadoje, St. Catharines mieste, ieško draugiškumo su lietuviais, apsibranta, kad Vilnius grįžtų prie Lietuvos. Yra didelis lenkų veikėjas, turi įtakos kitiems. Tuo būdu žmoniškas lenkų karių traktavimas Lietuvoje, šiuo ir kitais atvejais, davė mūsų siekiams nemaža naudos, bet grįžkime prie pagrindinės temos.

1 p. DLK Gedimino pulko vadas gen. št. plk. Gustaitis įveda savo pulkį į Gedimino sostinę — Vilnių (V. Augustino nuotr.)

Vieną dieną Kauną maloniai nustebino žinia, kad sovietai gali perduoti Lietuvai Vilnių. Nors džiaugsmas begalinis, bet ir nemažas įtarimas: už ką gi sovietai tą Vilnių Lietuvai atiduos? Mums, biuro tarnautojams, besistengiant įstrigusius Kaune kitataučius išleisti į kitus kraštus, teko nuolat sueiti gana artimai su draugiškom užsienių ambasadom. Nueidavom į tas ambasadas įvairiais reikalais. Neretai teko nueiti ir į sovietų ambasadą, nes tada Sovietų Sąjunga dėjosį esanti didžiausiu Lietuvos ir kitų mažų valstybių draugu.

Kaune veikė sovietišku filmų kinas ir gerai veikė lietuvių-sovietų draugija. Lietuvos kariuomenės manevruose, tarp kitų valstybių kariūnų atstovų, populiariausias buvo laikomas sovietų karo attache, pavarde ar tik ne plk. Samsonovas. Jis išsitarė kai kuriems patikimiems lietuviams karininkams, kad per daug nesidžiaugtų Vilniaus atgavimu. Pats ambasadorius, rodos, dar vis Maiskis, buvo išsipucinęs, išsikvėpinęs, kapitalistinės išvaizdos semitas ir mums ambasadoje kartais paduodavo savo manikiūruotą ranką. Vaizdavo didžiausią Lietuvos prietelį, bet pasitikėjimo neturėjo.

Vilniaus "gražinimas" Lietuvai daugeliui kauniečių kėlė nemažą rūpestį. Nekėlė jokio rūpesčio mano draugui Vitui. Jo manymu, buvo galima pasitikėti galingos Sovietų Sąjungos duotu žodžiu, jog ji visados stovėjo ir stovės už Lietuvą — laisvą ir nepriklausomą, ir kad niekad savo garbingo žodžio nesulaužys. Vai kaip, pasirodo, Vitas klydo.

Kaip ten bebūtų, bet žinia, kad Vilnius jau atiduodamas Lietuvai, sukėlė nepaprastą džiaugsmą ne tik Kaune, bet ir visoje Lietuvoje. Daug kas pradėjo svajoti įsikurti sostinėje. Didelis džiaugsmas nežymiai tirpo, sovietams pažadėjus tuoj pat miestą perduoti, bet gana ilgai užtrukus pažadą įvykdyti. Ėmė rodytis nerimo ženklai, kad sovietai gali apsigalvoti. Iš Vilniaus atėjo žinios, kad gyventojai šaukiasi gelbėjimo, nes sovietai miestą plėšia, išveža nemaža gyventojų, kad nebėra mieste maisto ir badas artėja su kiekviena diena . . .

Tik daug vėliau paaiškėjo tikroji šio delsimo priežastis. Sovietai organizavo komunistus, paruošė jų veiklą Lietuvos okupacijai. Ir tikrai, po pusmečio nuo Vilniaus atgavimo įvyko Lietuvos laidotuvės ir pasirodo, joms sovietai buvo Vilniuje pasiruošę preciziškai. Lietuviams atėjus, mieste nesimatė nei vieno komunisto, o Maskvai davus ženklą, jų išlindo į paviršių netikėtai daug ir pirmieji organizuoti.

Žinia, kad tuoj pat mūsų kariuomenė žygiuoja į garbingą, išsvajotą sostinę, panaikino kauniečių visuomenėje bet koki sovietų įtarinėjimą. Džiaugsmas reikėsi visur ir visiškai. Biure darbas smarkiai sumažėjo, todėl kariuomenės žygio į Vilnių dieną jau nuo ryto aplipome radijo aparata, kad tik kaip nors nepraleistume neišgirdę tos kariuomenės nei vieno žingsnio. Ir neveltui: dar savo gyvenime niekas nebuvome išgyvenę šitokio entuziazmo! Nors diena pasitaikė žvarbi, rudeniškai lietinga, nors radijo aparatas klerkė, parpė, cypė, bet mes girdėjome kiekvieną labai susijaudinusio pranešėjo žodį. Girdėjome motorizuotų dalinių griaudimą, tankečių vikšrų braškėjimą, rodos nesibaigiančių lėktuvų skaičiaus užimą ir vis kas keliolika minučių vis kitų vilniečių būrių šauksmus, valiavimus, ateinant ir nueinant vis kitiems, kaip pranešėjas kad sakė, šauniai atrodančios kariuomenės daliniams. Kiek vėliau, jau Vilniuje, žmonės pasakojo apie niekad dar neišgyventus vaizdus ir jausmus. Pasakojo, kad ir patys aršiausi lenkai nustebė mūsų kariuomenės modernia, ginkluota žvalia išvaizda, karių sveikatingumu, bei puikia apranga. Pasakojo, kad nieko panašaus niekas nesitikėjo. Tuo netenka abejoti dar ir dėlto, kad įvairių tautybių miesto gyventojai džiaugėsi nusikratę baisaus sovietinio košmaro, terorizavusio, vertusio badauti iki kantrybės netekimo, jau ir taip netikėto karo išvargintus, vilniečius.

Taip kauniečiai nėrėsi iš džiaugsmo, kad puolė į Laisvės Alėją spontaniškai visokeriopo ir visuotino džiaugsmo demonstracijai. Puolėme ir mudu su Vitu Kavaliūnu į savo korporacijas. Jis į Sūdavų-dzūkų, o aš į Samogitų-žemaičių, nes abiejų korporacijų būstinės radosi viename ir tame pačiame pastate, Donelaičių gatvėje, berods, tik ar ne aštuntame numeryje; tik skirtinguose pastato galuose.

Greit visos korporacijos išsirikiavo į ilgą eilę, palei Vytauto Didžiojo Universiteto didžiuosius rūmus, o po to įsijungė į kitų organizacijų ilgiausią eilę. Taip, kad atžygiavę prie prezidentūros Vilniaus gatvėje, į sodelį tegalėjo pakliūti tik dalis laimingų demonstrantų.

Deja, švitanti laimė greit nuščiuvo. Prezidentūros rūmų balkone pasirodė prezidentas Antanas Smetona, gana sunykusiu ir susirūpinusiu veidu. Pasakė, kad Vilnių atgavome, bet labai didele kaina: turėsime įsileisti į Lietuvą sovietų karines bazes. Pasakė dar, kad labai sunku valdyti valstybės vairą ir vos bepajėgė palinkėti geresnių vilčių, tvirtesnio pasitikėjimo visai mūsų tautai. Pasakė ir dingo viduje. Darėsi be galo gaila žmo-

Apie prūsus ir žemaičius

MORKUS
ŠIMKUS

Perskaičius Petro Lelio straipsnį „Kryžiuočių Ordinas“ (Karys, 1981 m. kovas, Nr. 3, psl. 97-100), tenka atkreipti dėmesį į keletą netikslumų.

Autorius rašo: „Kryžiuočiai atsikėlė į Kulmo sritį prie Vislos 1231 m. ir tuoj pradėjo kovoti prieš prūsus. Toji kova tęsėsi apie 50 metų, kol prūsai buvo išnaikinti ir jų žemė pasisavinta. Pavergę prūsus, kryžiuočiai nukreipė savo kardus prieš stambeldišką Lietuvą.“ (97 psl.)

Dvi ištraukos iš Lietuvių Enciklopedijos. „Senasis lietuvių tikėjimas neturėjo stabų: jų neparemia nei šaltiniai, nei radiniai; antra, stabų buvimui mūsų prieštarauja pati senovės lietuvių tikėjimo visuma.“ (XXVIII t. 397 psl.)

„Lietuviai, paskutiniu metu rašydami apie senąjį lietuvių tikėjimą, pagonybę dažnai vartoja stambeldystės priešybę. Senąjį lietuvių tikėjimą laikant tik gamtos jėgų ir dvasių kulto apraiška... be stabų, stambeldystės žodis jam visai netinka, tiesiog klaidingas, todėl

senajam lietuvių tikėjimui trumpai nusakyti ir buvo pasigriebta pagonio žodžio...“ (XXI t. 346 psl.)

Dr. V. Daugirdaitė-Sruogienė rašo: „Taip pat jokių dievybių atvaizdų ar stabų lietuviai neturėjo. Todėl juos vadinti stambeldžiais negalime, turime tenkintis žodžiu „pagonys“, kuriam iki šiol geresnio pakaitalo neturime“ (Lietuvos Istorija, 1956 m., 68 psl.).

Viktoras Gidžiūnas, O.F.M., straipsnį „Lietuvos Krikščioninimas Vytauto Didžiojo Politikoje“ (Aidai, 1980 m. lapkritis-gruodis, Nr. 6, psl. 320-331) pradeda šiuo sakiniu: „Krikščioniškieji kaimyniniai kraštai darė įtakos pagoniškai Lietuvai“.

Ar apie 50 metų kovoms pasibaigus, prūsai buvo išnaikinti ir jų žemė pasisavinta?

Sekant Lietuvių Enciklopedija dar 1295 m. buvo sukilusi Natangos sritis.

Prof. A. Voldemaro straipsnį „Vytautas Didysis“ išspausdino „Jaunoji Lietuva“ mėnesinis tautiškosios moksleivijos žurnalas, 1930 Vytauto Didžiojo m. virželio mėn. Nr. 6, 313-341 psl. Čia randame: „Pagaliau 15 liepos 1410 metų Vokiečių ir Lietuvių-Lenkų kariuomenės susidūrė tarp Pušinkalnio ir Žalgirio... Po ilgo ir sunkaus mūšio, Ordino kariuomenė buvo sumušta... Sumišimas, žinoma, buvo labai didelis Ordino žemėse. Daugel vietų pasidavė Vytautui. Savo prieš karą išleistame manifeste Vytautas minėjo, kad Prūsiose gyventojai liko iš esmės pagonys. Taigi jiems Lietuviai dabar rodėsi, kaip tikri gelbėtojai. Vytautas pastatė iš Prūsų bajorų savo vaitus kraštus valdyti.

gaus, tiek dirbusio Lietuvai nuo jaunų dienų... .

Širdį spaudė graudulys, nes jau sovietų agentai nardė po minią. Justas Paleckis, Petras Cvirka, Liudas Gira ir kiti jau tada labai aiškūs savos tėvynės išdavikai, agitavo dalyvius nužygiuoti iki sovietų ambasados ir ten už Vilnių padėkoti.

Padėkoti už ką? — klausė nustebę žmonės. Ar Vilnius nėra Lietuvos sostinė? Daugelis demonstruotojų tuoj pat pradėjo skirstytis. Išėjome ir raudu su Vitu į šaligatvį, bet nemaža liko kur buvo. Nesuprato padėties. Manė, kad verta padėkoti. Nužygiavo prie ambasados. Nei vienas žymesnis iš sovietų lauke nepasirodė ir demonstrantų padėkos nepriėmė, nes matyt, dar nebuvo gavę instrukcijų. Lietuva ir Kaunas buvo jiems gyventi tikras žemiškas rojus. Žinojo, kad artėja to rojus galas.

Vilnių atgavus, Kauno, kaip laikinosios sostinės, vaidmuo pakibo ore. Kas beliks iš vis grąžėjančio, vis labiau švitančio Kauno, kai visos

ministerijos išsikels į Vilnių? Išsikels karinės, mokslinės, tarptautinės įstaigos, užsienių gausios ambasados, pasiuntinybės?

Matyt ir vyriausybė apie tai galvojo, nes greit atėjo žinia, kad tik dalis svarbių įstaigų tuoj pat keliasi į senąją sostinę. Reikėjo daug laiko ir darbo persitvarkyti valstybiniu mastu. Atėjo ir man jautri žinia, kad keliasi jau dabar V.D. Universiteto Ekonomikos fakultetas, o aš buvau jo trečiame kurse. Tas reiškė visišką pasikeitimą. Reikėjo atsisakyti tarnybų žmonai ir man, susirasti naujas Vilniuje, susirasti tinkamą vietą gyventi, perkraustyti baldus ir pagaliau persikraustyti patiems. Daug rūpesčių, daug darbo, bet viskas atrodė verta: mes kelėmės gyventi į laisvą Lietuvos garsiąją, istorinę sostinę Vilnių! Reikėjo atsiveikinti su mielu Kaunu, kuriame buvo išgyventa tiek gražiausių, įdomiausių metų, mėnesių ir dienų. Prieš pat Kalėdas, 1939 metais, traukinys pajudėjo iš Kauno stoties Vilniaus link.

Ragindamas juos būti jam ištikimais, Vytautas kartu ramina jų baime, kad gali vėl Ordinas grįžti. Jis zadėjo jiems duoti tiek pat turto Lietuvoje, jeigu jie panorėtų ten persikelti. Jau vienas toks drąsinimas rodo, kad Vytautas netikėjo ilgai galėsiąs likti apie Alvitą, vokiškai vadinamą Elbingu, ar Christburgą, kur jis dabar statė savo vaitus" (334, 335 psl.).

Taigi, 1410 m. prūsai dar nebuvo išnaikinti.

Albertas Hohenzollernas 1525 m. priėmė Liuterio tikėjimą ir Ordino valstybę pavadino Prūsijos hercogija.

1545 m. Karaliaučiuje buvo išleistas katekizmas prūsų kalba.

Neatsimenu kur buvo rašyta, kad XVIII š. viduryje, taigi praėjus 200 metų nuo prūsų kalba katekizmo išleidimo, buvo rastas paskutinis asmuo kalbą prūsiškai.

Prof. A. Voldemaro veikalo "Lietuva ir jos problemos" I t., Lietuva ir Vokietija (1933) dalį išvertė iš prancūzų kalbos Feliksas Mackus.

"Laisvoji Lietuva" ši vertimą išspausdino — 1966 m. numeriuose: 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 24; 1967 M. NR.: 6, 7, 8, 10, 14, 20; 1968 m. nr.: 3, 5, 6, 7, 10, 11, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25; 1969 m. nr.: 4, 5, 9, 10.

Keletas ištraukų iš veikalo "Lietuva ir jos problemos".

"Užbaigiant su prūsais, mums lieka dar pasakyti keletą žodžių apie jų teritorijos platumą. Čia kaip tik ir yra pagrindinis daugelio nesupratimų šaltinis. Kai girdime Prūsijos vardą, tai mes įsivaizduojame tą kraštą, kuris turi šį vardą mūsų žemėlapiuose. Žinodami, jog šis kraštas yra nukariautas iš žemųjų prūsų, kurie paliko tik savo vardą, mes esame linkę tikėti, kad visa rytinė Prūsija apgyvendinta šios išnykusios tautos".

"Šitas sutapatinimas yra visiškai klaidingas. Dabartinės Prūsijos sąvoka buvo nukalta Teutonų kardu. Būtent, Ordinas gavo teisę valdyti visas žemes, kurias užkariaus iš pagonių. Taigi jų interesas buvo įrodyti, kad kiekviena žemė, kurią jie gali pagrobti, randasi Prūsijoje ir priklauso netikėliams."

"Štai vienas pavyzdys, kaip dalykai vyko realybėje. Teutonai ir kardininkai riteriai buvo priversti dalytis su Bažnyčia žemėmis, nukariautomis iš pagonių. Bet Ordino dalis buvo daug geresnė Prūsijoje negu Livonijoje ir Kurlandijoje. Po abiejų Ordinų susijungimo ginčai tarp Teutonų ir Rygos arkivyskupo iškilo kaip tik dėl žemių padalinimo. Ginčo šalių sprendimas priklausė nuo atsakymo kur randasi ginčijamos žemės. Ginčas buvo iškeltas prie popiežiaus, kuris pasiuntė į vietą Modeno vyskupą Guillaume... Popiežiaus legatas suredagavo pranešimą, kur jis išvedė, kad kiekvienas žmogus, kuris pažįsta vietoves, pripažintų, jog "Kuršija ar Kurlandija randasi tarp Prūsijos žemių".

"Vienas dokumentas tuoj po Teutonų atvykimo prie Vyslos krantų, išskaičiuoja kraštus, kurie sudaro Prūsiją. Be prieškarinės Prūsijos sričių, ten randame ir Lietuvą, Kurlandiją ir Livoniją." ("Laisvoji Lietuva", 1968 m. nr. 7).

"Bendrai yra priimta nuomonė, kad Deimės upelis skyrė abi tautas, vadinasi, Wehlau-Labiau linija. Kalbininkai tą klausimą tyrinėję, patvirtina istorikų nuomonę. Gerulis mano, kad Wehlau šneka randasi lietuvių ir prūsų kalbų pasieniuose."

"Mes jau esame priėmę giminingumą tarp Žemaitijos ir Samlandijos, eidami net ligi vardo tapatybės. Giminingumas su žemaičiais yra artimesnis negu su prūsais."

"Sutrukdami visa ką mes esame nusakę apie prūsų gentį, mes turime išvesti, kad ji užėmė teritorijas abiejuose Vyslos krantuose, tačiau jokių jų buvimo laiku, negalėdama užvaldyti didžiojo tarptautinio kelio. Spaudžiami lenkų, jie pradeda avakuoti kairįjį Vyslos krantą ir traukiasi į jos dešinę ranką Ilfingą. Ten atvykę jie paveržia iš Aisčių pirmavimą ir jų vietoje jie palaipsniui atsistoja. Teritorija, kuri vėliau turės jų vardą, neturi nieko bendra nei su jų gyvenvieta, nei su jų galybės ribomis." ("Laisvoji Lietuva", 1968 m. nr. 10).

"Kadangi lietuviai valdėsi ir administravosi per daugybę karaliukų, Ordino administracijai reikėjo tikrai tartis su tais karaliukais, norint eiti prie užkariauto krašto pacifikacijos. Daug priklausė nuo komendanto sugebėjimo susitvarkyti su tais karaliukais. Nepaisisekus dviem dideliems sukilimams, daugis karaliukų jautėsi demoralizuoti. Jie pradėjo trauktis nuo tautos reikalo, darydami susitarimus su užkariautojais. Kiekvienas susitarimas vesdavo prie Ordino administracijos patvirtinimo jų žemės valdymo, suprantama, jiems perėjus į krikščionybę. Apie XIII š. galą tokie dovanojimo akta pradeda rodytis Ordino kanceliarijose."

"Tie dovanojimai, rodo neabejotiną pacifikacijos ženklą, be to duoda šviesos apie tų karaliukų socialines sąlygas. Štai vienas visai atsitiktinai paimtas pavyzdys: tūlas Girdulis iš Skalvijos, vadinasi, dabartinės Ragainės ar Tilžės srities, iš Vokietijos mistro Conrad von Tierberg 1287 m. gauna lauką su dešimčia šeimynų. Kas yra nepaprastai įdomu, kartais toki dovanojimai turi ir politinę klauzulę, liečiančią Lietuvos užkariavimą, kaip tai atvejis su tūlu Valgūnu." ("Lietuva ir jos problemos", "Laisvoji Lietuva", 1969 m. nr. 10).

Panašiai valdėsi ne tikai lietuviškoji Prūsijos dalis, bet ir prūsiškoji; ir ten buvo daugelis karaliukų. Nėra abejonės, kad ir su jais Ordinas panašiai elgėsi. Galima prileisti, kad didieji sukilimų vadai savo valdų nustojo, kad nuolat steigiant naujus miestus žemė buvo nusavinama, bet kiti apsikrikštiję savo nuosavybę išlaikė. Taip pat, prūsų išnaikinimas, arba tiksliau sakant nutautinimas vyko šimtmečiais.

Ar 1944 m. gruodžio pabaigoje, ar 1945 m. sausio mėn. teko trumpam laikui sustoti Rastenburge. Tada nežinojau, kad netoli miesto savo laiku buvo Hitlerio būstinė. Miestas buvo tuščias, krautuvės uždarytos, bet stebėjaisi skaitydamas lietuviškas pavardes krautuvių iškabose. Tai irgi įrodo, kaip ilgai Prūsijos gilumoje išliko lietuviškumo žymės.

Pradžioje minėtame straipsnyje "Kryžiuočių Ordi-

nas” Petras Lelis rašo: “Vistik 30 metų kryžiuočiai valdė Žemaitiją iki Dubysos ir apie 15 metų net iki Nevėžio, bet tuos plotus jie gavo ne užkariavimu, bet pagal sudarytas sutartis.” (“Karys”, 1981 m. kovas, nr. 3, psl. 97).

Grįžkime prie prof. A. Voldemaro straipsnio “Vytautas Didysis”: “Ieškodamas padidinti Lietuvos karišką jėgą prieš Totorius ir besiruošdamas toliman karan, Vytautas turėjo būti tikras, kad, jam su kariuomene iš Lietuvos išvykus, Kryžiuočiai jos nepuls. Taigi, jis pasirašo su Ordinu (1398 m.) amžinąją taiką, pakartodamas duotus jam anksčiau pažadus. Siena tarp Lietuvos ir Ordino tiksliai aprašyta. Iš pietų nuo upės Narevo ji eina upe Bebriu palei Metelių ežerą, paskui Šešupe iki Nemuno, Nemunu nuo Žalyno salos iki Nevėžio, paskui Nevėžiu iki Kuršo, toliau nurodyta kryptimi iki Lietuvos sienos su Pskovu... Kaip ir kitose sutartyse, Kryžiuočiams daugiausiai rūpėjo paimti savo žinion Žemaičius, kurių nuo Jogailos pažado iš 1382 metų jie vis dar negalėjo užkariauti ir suvaldyti. Juridiniai perleisti Ordinui Žemaičiai praktiškai klausė vieno Vytauto, kurį jie nuolat laikė savo karalium... Aukščiausio savo laimėjimų punkto pasiekia Vokiečių Ordinas kaip tik 1404 metais... Dabar Ordinui beliko tik įgyvendinti padarytąsias sutartis. Reikėjo palei naujas sienas pastatyti eilę tvirtovių, atkirsti praktiškai Žemaičius nuo Lietuvos, užkariauti juos... Juo lengviau darbas rodėsi pasiseksias, kad pats Vytautas prisižadėjo padėti Kryžiuočiams ir tvirtoves statyti ir kovoje prieš Žemaičius pagelbėti... ”

Vytautas turėjo parodyti krikšto priešams Žemaičiuose, kad jų užsispyrimas nevietoje... Jeigu jų karalius Vytautas priverstas buvo tapti kataliku, vadinasi, ir žemaičiai turėjo sekti savo karaliaus pėdomis.

“Padėdamas statyti tvirtoves, dalyvaudamas kariškuose žygiuose prieš Žemaičius, Vytautas tikrai migdė Kryžiuočius prieš besiantinančią karo audrą. Pastatytas Žemaičiuose vaitas Mykolas Kuchmeisteris negalėjo atsigerėti, kaip visa gerai eina. Nesigailėdamas didžiausių išlaidų Ordinas pradėjo tvarkyti kraštą. Jis sten-

gėsi patraukti gyventojus savo pusėn. Propaganda labai intensyviai buvo varoma prieš Vytautą papirkimais ir kitomis priemonėmis. Todėl iš pradžios buvo pastebėtas tam tikras palankumas Ordinui. Tarp Vytauto ir Ordino pasiliko dėl Žemaičių tik vienas nebaigtas dalykas. Vytautas buvo išsiderėjęs pasiimti apie 250 bajorų, bet su jų iškėlimu nesiskubino. Ordinas nekartą jam siūlė baigti reikalą, bet kunigaikštis atsakydavo, kad tam yra dar laiko. Jų laikymas Žemaitijoje rodė, kad Vytautas jos nenori išsižadėti galutinai. Kol jie buvo Žemaitijoje, Ordino vaitas suvaržytas buvo krašto valdyme, nes šie bajorai galėjo skųstis Vytautui dėl daromų jiems skriaudų. Bet svarbiau buvo kita: per juos Vytautas galėjo žinoti, ką daro Kryžiuočiai Žemaitijoje. Gi žinodami, kad Vytautas seka Žemaičių elgesį, jie turėjo atsargiau laikytis su Vokiečiais. Taigi, kol su Vytautu nebaigtas Žemaičių reikalas, Ordinas negalėjo būti ramus ir tikras rytojaus.” (“Jaunoji Lietuva”, 1930 V.D.M., nr. 6, psl. 328-331).

Taigi, 1404-1410 metų laikotarpyje Kryžiuočiai tikrai vykdė Žemaitijoje iki Nevėžio įsigalėjimą, bet negalime sakyti, kad kraštą užvaldė. Nėra abejonės, kad Vytautas pasirinko 250 bajorų ne iš vienos apylinkės, bet iš visos sutartimi apibrėžtos teritorijos. Vien tik tai jau buvo didelė rakštis krašto užvaldyme.

Viktoras Gidžiūnas, O.F.M., anksčiau minėtame straipsnyje rašo: “Neįstengė nė Vokiečių ordinas prievarta jų apkrikštyti, nors kelis kartus jie jam Vytauto buvo atiduoti. Ordinas nepajėgė nei jų užvaldyti, nei apkrikštyti, nors jų ryšiai su krikščionimis šiek tiek juos supažindino su Kristaus mokslu ir darė šiek tiek tokios įtakos. Protarpiais ir Vytautas, atgavęs Žemaičius, taip pat nesistengė jų apkrikštyti, nors yra žinių, kad jis šį tą bandė, nes krikšto reikalu yra davęs įsakymų apskričių valdytojams ir suteikęs plačių teisių misininkams”. (“Aidai”, 1980 m., nr. 6, psl. 326).

Taigi, nors pagal sutartis Ordinas Žemaitiją gavo, bet jos nevaldė. □

LIETUVIAI GERADARIAI

ED. PRANCKEVIČIUS

Kadangi lietuvių tautai ir visiems lietuviams žydų yra priskiriama kaltė dėl jų likvidavimo karo metu, noriu aprašyti apie vieną žydų šeimą, vyrą ir žmoną ir keturis pavienius, kur jie visą karo laikotarpį gyveno ir kas juos globojo.

Vokiečių-rusų karui prasidėjus, Kybartų miesto medžiagų krautuvės savininkai, vyras su žmona, Lavitai, priėmę krikšto ir moterystės sakramentus Alvito R. Katalikų bažnyčioje, atbėgo pas mano giminaičius, stambaus ūkio savininkus, Joną ir Oną Jankauskus, gyv. Ožkabilių km., Bartininkų valsč., Vilkaviškio apskr. Jie verkdami prašėsi gelbėjami, nes iš vokiečių karinės vadovybės jiems grėsė sunaikinimas. Geradariai Jonas ir Ona Jankauskai, tuo metu gerai žinodami vokiečių gebietskomisaro išleistus griežtus potvarkius prieš žydus, rizikuodami savo gyvybėmis ir patekimu į koncentracijos stovyklą, tuos žydus priglaudė savo ūkyje ir globojo arti dvejų metų. Tačiau, apylinkės gyventojai pradėjo kalbėti, kad pas Jankauskus slapstosi žydų kilmės žmonių.

Gerai žinodami kas jų laukia už žydų slėpimą, Jankauskai juodu perkėlė ir apgyvendino mano tėviškėje pas ūkininką Vincą Pranckevičių, gyv. Pašeimenių paliv., Bartininkų valsč., Vilkaviškio apskr., tik jau Keturvalakių parapijoje.

Vieną dieną, tuoj po žydų perkėlimo iš vienos į kitą vietą, Bartininkų policininkas Juozas Lažauninkas, sutikęs mane mieste, pranešė, kad policija vyksta pas mano giminaičius Jankauskus daryti kratos, nes ten laikomi žydų tautybės žmonės. Nors visą reikalą gerai žinojau, tačiau nudačiau nieko nežinąs. Palinkėjau jam laimingos kelionės. (Policininkas Juozas Lažauninkas, vachmistrai Petras Kaukas ir Jonas Ambraziūnas gyvena Vakaruose ir gali būti tų įvykių liudininkai).

Kadangi žydas buvo pasikrikštinęs Albino vardu, tačiau iš išvaizdos ir kalbos buvo visu šimtu procentų atpažįstamas, todėl tėvas jį paslėpė ir apgyvendino bulvinėje, suvalkiečių vadinamoje kamaroje. Gi jo žmoną, kuri neturėjo žydiškų bruožų, nei akcento, pristatė savo kaimynams kaip giminaitę iš Mažeikių, kurios vyras, būk tai, buvo rusų išvežtas, o namai karo metu sudegė. Ir taip ji mūsų šeimos tarpe laisvai gyveno. Kadangi mano a.a. motina buvo labai religinga moteris, tai eidama sekmadieniais į bažnyčią kartu vesdavosi ir tą "giminaitę iš Mažeikių".

Albinui gyvenančiam bulvinėje-kamaroje, mano brolis Stasys pristatydavo maistą ir su juo pasikalbėdavo. Albinas, besikalbant visada jam sakydavo: "Oi, Stasiau, aš dabar sėdžiu in tavo štubą, o kai karas baigsis ir rusai grįš, tai tu sėdėsi į mano štubą Kybartuose ir nieko daugiau nedarysi, tik mėrosi ir mėrosi medžiagas". Mat Albinas jau tada galvojo, kad rusams vėl atėjus į Lietuvą, lietuviai turės dirbti, o jie bus ponai — komisarai. (Mano brolis Stasys, tėvas Vincas ir kiti gyvi liudininkai gyvena Toronte, Kana-doje).

Vokiečių karinei vadovybei vis išleidžiant griežtesnius potvarkius prieš žydus, po kurio laiko ta pora žydų, pagyvenę mano tėviškėje buvo perkelti pas mano dėdę Stasį Pranckevičių, gyv. Mockabūdžių km., Keturvalakių valsč. Iš ten buvo perkelti pas Keturvalakių parapijos kleboną kūr. Pėstininką, o iš jo į Vidgirių kaimą, arčiau Marjampolės — Liudvinavo, pas ūkininką Senkų. Iš ūkininko Senkaus jie persikėlė pas Skardupių parapijos kleboną kunigą, kurio pavardės nežinau. Ten jie ir sulaukė išganymo, grįžtančios rusų raudonosios armijos.

Nežinau visų čia paminėtų asmenų likimo po karo, žinau tik, kad du geradariai, Jankauskai ir Stasys Pranckevičius su šeimomis, rusams antru kartu okupuojant Lietuvą, pasitraukė į Vakarus, tačiau Vokietijoje pateko į rusų rankas ir buvo gražinti į Lietuvą. Grįžę į savo kraštą jie nebuvo įleisti į savo namus. Jankauskai apsigyveno pas kaimyną J. Gražulį, o St. Pranckevičiau šeima pas kaimynę, našlę Paužienę.

Rusams sudarius Lietuvos valdžią ir pradėjus ieškoti karo kaltininkų, geradaris Jonas Jankauskas (Amerikos pilietis) buvo suimtas, tardytas, kankintas ir netrukus pasimirė. Stasio Pranckevičiaus šeima buvo išvežta į Sibirą sunkiems darbams ir lėtai mirčiai. Tik Stalinui mirus, po 9 metų tremties, jie gavo leidimą, deja, jau be sveikatos, grįžti į tėvynę Lietuvą. (Stasys Pranckevičius yra jau miręs, žmona liko invalidė).

Nuo nacių sunaikinimo išgelbėti žydai Albinas ir žmona Lavitai, papuolus jų geradariams į nelaimę, nė piršto nepajudino ir jų net neužtarė.

Tai štai, kaip lietuviai "naikino" žydus.

Bartininkų medicinos gydytojas, žydas Linskis, prasidėjus karui atbėgo į Pašeimenių kaimą (Bartininkų valsč.) pas stambų ūkininką Bal. Margevičių ir ten gavo prieglobstį visą karo laikotarpį.

Vienas Vilkaviškio miesto žydas (jo vardo ir pavardės nežinau) atbėgo pas ūkininką Pijų Kijauską, gyv. Galioriškės km., Vilkaviškio apskr., pasivadino save Antanu ir ten buvo priglaustas

visą karo metą.

Dvi jaunos žydaitės (pavardžių nežinau) gavo prieglobstį pas Lankeliškių parapijos kleboną kun. Karalių. Iš tos Lankeliškių parapijos, karui prasidėjus, buvo komunistų suimti, išvežti į Budavonės mišklį ir ten žiauriai raudonųjų nukankinti trys kunigai, būtent kun. Balsys, kun. Petrikas ir kun. Rauba. Po karo, minėtos dvi žydaitės gyveno Augsburgio pabėgėlių stovykloje. Tų įvykių gyvas liudininkas, Vincas Lukaševičius, gyvena Grand Rapids, Mich.

Dr. Linsio ir Vilkaviškio žydo Antano (jis taip pasivadino) likimo po karo nežinau. Žinau tik, kad Antaną paskutinį kartą mačiau Lietuvoj su maišeliu ant pečių prie pat vokiečių sienos ir tikiu, kad jis, kaip ir kiti tūkstančiai pabėgėlių savanoriškai įžygiavo į Vokietiją. Tada, frontui esant arti, niekas neklausinėjo kas esi ir kur eini. Visi žiūrėjo tik savęs, kad kaip nors išlikti gyvam.

Tikiuosi, kad ir kiti čia minėti žydai laimingai sulaukė rusų. Nežinau nei geradarijo Bal.

Margevičiaus šeimos likimo. Pats Bal. Margevičius karo metu pasimirė Lietuvoje. Tačiau tikiu, kad jo šeima už parodytą savo gerumą žydams, taip kaip ir mano dėdės St. Pranckevičiaus, turėjo vykti į Sibirą sunkiems darbams ir lėtai mirčiai.

Geradarijo Pijaus Kijausko šeimos dalis gyvena Amerikoje, Clevelando mieste. Tačiau iš jo trijų sūnų likusių Lietuvoje, vyriausias sūnus Jonas Pijus buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą.

Žydų geštapas ieškomas Vakaruose karo nusikaltėlių, iškeltoms byloms atsigabena liudininkų iš Izraelio. Būtų gera, jei jie atsivežtų tokius liudininkus kaip Lavitai, dr. Linskis, Vilkaviškio Antanas ir Lankeliškių žydaitės. Jie paliudytų kas juos karo metu globojo ir kiek lietuvių tauta yra kalta už vokiečių vykdytą žydų naikinimą Lietuvoje. Juos būtų nesunku surasti Lietuvoj, iš likusių mūsų giminių ten būtų galima sužinoti kur jie yra.

(E.P. 3325, Somia Dr., Parma, Ohio 44134)

“NEŽINOMAS KARAS”

Populiarus Amerikos lenkų žurnalas “Perspectives” (leidžiamas Vašingtone, D.C.) įsijungė į jau dvejus metus besitęsiantį protestą prieš sovietų filmą “Unknown War” (Nežinomas karas), kuris buvo rodomas U.S. televizijoje daugelyje didesnių miestų. Filme rodoma kaip raudonoji armija vaizduoja Lietuvos, Latvijos, Estijos, ir bendrai Rytų Europos “išlaisvinimą” 1944-45 metais.

“Perspectives” redaktorė Marta Kokwin-Rhodes pabrėžia: “... Amerikos lenkai protestuoja, kad... Lietuva, Latvija ir Estija nėra traktuojamos kaip nepriklausomos valstybės ir raudonosios armijos yra užgrobtos”.

Šitas Amerikos lenkų žurnalas taip pat pastebi, kad dr. Juozas Prunskis, ALTo atstovas, yra visiškai palaikomas Lenkų Susivienijimo prezidento Aloysiaus A. Mazewskio, kuris taip pat filme mato ne išlaisvinimą, bet užgrobimą.

Pradinis protesto judėjimas gimė pavienėmis pastangomis Amerikos Lietuvių mokytojų, kurie pareiškė protestą Mokytojų Unijai (National Education Association, Washington, D.C.), kai ši parėmė minėtą filmą “Unknown War”, kaip istorinių faktų dokumentą.

1981 metų pavasarį ALTa ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė įsijungė į šį protestą, kuris yra labai svarbus ne tik mums, bet ir ateinančioms kartoms.

Pastarasis dviejų lapų straipsnis žur-

nale “Perspectives” pabrėžia, kad abi organizacijos — Lenkų Kongresas (Polish American Congress) ir Tautinis Lenkų Susivienijimas (Polish National Alliance) yra dabar pasišventę protestui prieš grobuoniškumą. Lenkų pasiryžimas įsijungti į pradinį lietuvių protestą prieš sovietų propagandą Amerikos televizijoje, greitai iššaukė Tautinės Čekoslovakų Tarybos (Czechoslovak National Council) dėmesį, kuri taip pat įsijungė į vedamą akciją. Abi organizacijos pareiškė protestą prieš N.E.A. (National Education Association) parėmimą sovietų propagandos. Dr. Boris Segal (Harvard University Russian Research Center) pabrėžia, kad šita filmų serija yra “įžeidimas tų milijonų žmonių, kurie buvo išžudyti raudonosios armijos”.

Minėtame žurnale išspausdintas straipsnis paveikė ir Tautinį Serbų Komitetą ir Ukrainiečių grupes, kurie pradėjo galvoti, kaip suorganizuoti koalicijos eigą, ir pareikavalo iš N.E.A. pasiaiškinimų dėl indorsavimo netikrų faktų.

“Unknown War (Nežinomas Karas — 20-ties valandų filmas, kuriame rodoma, kaip Lietuva yra raudonosios armijos “išlaisvinama”, buvo rodomas New Yorke, Clevelande, Los Angeles, Phoenix, Milwaukee, Tacomoje, Vašingtone D.C. ir kt.

Albert Shanker, Amerikos Pedagogų Federacijos prezidentas (President of the Federation of Teachers A.F.L.-C.I.O.)

sako, kad N.E.A. yra labai atsakinga, ne tik prieš savo narius (pusantro milijono), bet ir prieš Amerikos visuomenę. Jis taip pat sako, kad N.E.A. pripažinimas filmo “Unknown War” yra gryna sovietinė propaganda.

Minėtas filmas buvo rodomas kaip istorinis dokumentas ištisas 20 savaitių ir sovietų televizijoje, kai tik tas filmas buvo išsamiai parodytas Amerikos TV.

Lenkų Politinės Akcijos Komiteto (Polish Political Action Committee) direktorius Jan Lorys, protestui prieš N.E.A. prezidentą McGuire, pareiškė, kad Amerikos lenkai yra žiauriai pasipiktinę minėtu filmu, puldami faktą, kad Lietuva, Latvija ir Estija nėra traktuojamos kaip nepriklausomos valstybės.

Kitas pavyzdys, kuris rodo vieningos minties pasireiškimą protestui yra tas, kad lenkų politinis aktyvistas Roman Koperski bendradarbiauja su Čikagos Universiteto Lietuvių Studentų Klubu.

Redaguoja —
S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMĖS TRIMITAS

40 METŲ

Prieš 40 metų, tvankią birželio 13 d. naktį, rusai komunistai, vietinių strībų vedami, pagal iš anksto sudarytą slaptą planą, pasipylė Lietuvos keliais, laukais, miestų ir miestelių gatvėmis ir grubiai prikėlė iš miego darbų ir rūpesčių išvargintus gyventojus ir davę pusvalandį laiko pasiruošti, apsupę saugojo, kad nepabėgtų. Išsigandę žmonės nežinojo nuo ko pradėti, ką stverti. Motinos rengė vaikus, kišo į maišelius ką sugriebdamos, sukandę dantis vyrai kentėjo, negalėdami apginti mylimųjų. Niekas neaiškino ką su jais darys, kur juos gabens. Tik šuneliai, nujausdami žiaurų šeimininkų likimą kaukė, tik jie apraudėjo ir atsisveikino nelaimingąsias aukas.

Nugabenti į geležinkelių stotis, vyrai buvo atskirti nuo šeimų. Dauguma jų neturėjo nei maisto, nei rūbų pakaitos, nes viskas buvo bendram su šeima maiše. Užkalnuose gyvuliniuose vagonuose buvo ankšta, tvanku. Nebuvo vandens, nei patogumų. Baimė, rūpestis ir nežinia nedavė ramybės. Vaikų ašaros, kūdikių klyksmas, ligonių dejonės, dirgino nervus. Vieni meldėsi, šaukėsi Aukščiausiojo pagalbos, kiti kritę į neviltį, laukė mirties. Kurie buvo arčiau vagonų plyšių — stebėjo aplinką, mėtė raštelius, tikėdami, kad kas nors perduos jų artimiesiems, praneš apie jų likimą.

Vagonai stovėjo stotyse dieną ir naktį. Nelaimingosios aukos alpo, silpnieji mirė. Budeliai nesijaudino. Lavonus išmetė į pakelių griovius. Pirmosios aukos buvo laimingiausios, jų kančios greit baigėsi.

Apie tų, kurie pakėlė visas kelionės kančias, nepatogumus, pasiekė paskyrimo vietą: tolimąjį Azijos Sibirą ar Antarktinės Sovietų Rusijos sritis, turime keletą veikalų, t.y. gyvų išlikusių, laisvę pasiekusių, buvusių aukų liudijimą — paminklą išvežtiesiems. Tai Barbaros Armonienės "Palik savo ašaras Maskvoj", Hildos Tautvaišie-

KAROLIS MILKOVAITIS

IŠEIVIS

*Neklausk manęs ar aš sugrįšiu,
Neklausk, nes žodį branginu.
Jei elgeta svetur nuplyšiu —
Pareit tuščiom neketinu.*

*Išsinešu bevardę baimę,
Ir baimę likti bedaliu.
Bet palieku vaikystės laimę,
Kurios pasiimti negaliu.*

*Neišeinu prieš savo valią,
Bet skausmas degina širdį.
Tad suprantu tremtinio dalią,
Kurio rytojus — praieity.*

*Tai negalvok man dienos švinta, —
Ne laimės išeinu sušluot.
Širdis išeivio padalinta —
Jos pusę palieki kraujuot.*

ALGIRDAS BUDRECKAS

TREMĖS TRIMITAS

*Pasauli aklas, praregėki,
Kaip melas apdengė jau žemę.
Nuo brolių pavergtų dejonų
Net saulė liūdesiu aptemo.*

*Po kojom sutrypta teisybė,
Išniekintos šventovės, kryžiai.
Vergų keliais ten iškeliavo,
Šauliai, kovoti pasiryžę.*

*Kai duso užkalnuos vagonuos,
Tremtinį į šiaurę vežami,
Šimtai mūsų brolių surakintų,
Kentėjo, laisvės trokšdami.*

*Šauliai pastatė sau paminklą
Tėvynei Lietuvai šventai,
Per amžius kraujas jų kalbės,
Toli nelankomi kapai . . .*

nės "Tautų kapinytas Sibiro taigoj", Stefanijos Rūkienės "Vergijos kryžkeliose ir "Grįžimas į laisvę", bei vėliau suimtos kalinės Elenos Juciūtės "Pėdos mirties zonoje". Tai jų gėlės ant Sibiro taigose ir Antarktikos ledynuose išmėtytų nekaltų lietuvių amžino poilsio vietų, kurių daugumoj nepuošia nei kryželis, nei gėlytės, nei berželiai svyrūnėliai, kuriems amžinos lopšinės nečiulba Lietuvos paukšteliai . . .

Kuo mes įamžiname jų atminimą, kokį paminklą pastatėme mes, laisvėj gyvenantieji . . . Ar savo darbais, savo elgesiu, esame verti tų tautos kankinių? Ar mes šaukiame kasdien:

— Pasauli nubusk, praregėk, kad raudonasis slibinas neprarytų ir tavo tautos. Kad tu ir tavo artimieji nepatektų į užkaltus gyvulinius vagonus ir nepatektų ten, kur nekalti lietuviai nešė žiaurų rusiškojo komunizmo vergijos jungą!

Šiandien, kada sovietinė Rusija ieško karo nusikaltėlių nekaltų pabaltiečių ir kitų pavergtųjų tautų tarpe, kai sovietinė Rusija primeta žydų žudymą, kad kaltindama kitus, ji stengiasi užmaskuoti savo genocidinius darbus, ar mes klabinam visas duris, ar išleidom Rūkienės ir Juciūtės knygas anglų kalba, ar paskleidėm jas bibliotekose, mokyklose, tarp pavienių asmenų? Ar mokytojai angliškose mokyklose per Social Studies supažindina mokinius su ta tragedija? O verkiant reikia. Jei Amerikos negrai filmu "Roots" iškelia vergijos žalą, kodėl tylim mes? □

JUOZAS MIKŠTAS

NEŽUVUSIAM KARIUI

*Kary, tu niekad, niekad nežuvai
Gimtinei savo brangiai — Lietuvai.
Eigoj tebesitęsiančios kovos
Kovoji vis už laisvę Lietuvos.*

*Tu nemariam gyvenimui gimei — — —
Tu gyvas šokio tautiniam ritme.
Tu gyvas tebeskambančioj dainoj;
Gimtoj kalboj, šventoj ir amžinoj.*

ŠAULIJA TREMTYJE

Dipl. teis. ALGIRDAS BUDRECKAS

1981 m. birželio mėn. sukanka 40 metų, kai užkaltuose gyvulių vagonuose buvo tremiami šauliai į tolimas Sibiro taigas. Šauliai daugiausia nukentėjo.

1940 m. liepos 11 d. bolševikų paskelbtu įstatymu Šaulių S-ga su visais jos padaliniais nuo 1940 m. liepos 15 d. nustoja veikusi ir likviduojama. Tai vienintelė Lietuvoje organizacija, kuri bolševikų tuojau buvo likviduota, o šauliai suiminėjami, tardomi, kankinami ir tremiami. Birželinių trėmimų siaubingos dienos mūsų tautai, o ypač šauliams turi būti atmintinos iki jie bus gyvi. Ir dabar okupuotoje Lietuvoje, jei bolševikai suranda buvusius šaulius, jų likimas yra žiaurus. Jie yra tardomi, kankinami, tremiami ir pan.

Niekam negalime uždrausti vadinti save bėgliu, emigrantu, išeiviu ir t.t. Bet kas liečia atkurtą Šaulių S-gą, ji yra tremtyje ir tokia pasiliks. Tai turi būti žinoma ir ateinančioms kartoms.

Buvę šauliai atkūrė Šaulių Sąjungą Š. Amerikoje ir ją pavadino "Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje".

Lietuvos šauliai buvo priversti palikti savo tėvynę. Jie pasitraukė ne savo noru, bet dėl politškai nepakenčiamo persekiojimo ir žudymo, kurį vykdė komunistinis režimas Lietuvoje. Šauliai palikę savo tėvynę, ieškojo kituose kraštuose prieglaudos. Ta prieglaudos teisė yra vadinama azilio teisė.

Azilio teisė turėtų būti puoselėjama tarptautiniu mastu. Deja, ne visos, kad ir kultūringos valstybės politiniams asmenims tą teisę suteikia.

Karui pasibaigus daugelis negrįžo į savo kraštus. Taigi, po II Pasaulinio karo atsirado tremtiniai.

Be azilio teisės yra dar egzilė. Žodis egzilė reiškia priverstinį pasitraukimą iš savo krašto — tremtį.

Šauliai pasitraukę iš okupuotos ir aneksuotos (jėga prijungtos) Lietuvos ir atkurdami Šaulių Sąjungą Š. Amerikoje, iš anksto sutarę ją vadinti "Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyj". Tokį pavadinimą davė tik dėl to, kad laisvasis pasaulis žinotų, jog šiai patriotinei organizacijai okupuotoje Lietuvoje vietos nėra, nes rusų komunistai užgrobę kraštą, šaulius pirmus persekiojo, trėmė į Sibirą, ten juos badu kankino, šaudė ir naikino. Todėl, kam buvo lemta išlikti ir pabėgti iš už geležinės uždangos, šiandien yra

UŽ GERĄ PIKTU ATSIMOKA!

VINCAS TAMOŠIŪNAS

(Pradžia KARIO Nr. 4)

Zarasų miesto visagaliu burmistru paskyrė iš Kauno atkeltą Vincą Paleckį, kuris sakėsi esąs Justo pusbrolis. Prieš tai jis dirbo Kauno miesto savivaldybėje. Trumpai jį apibūdinti galima dviem žodžiais — sužvėrėjęs žmogus. Zarasuose nepriklausomybės laikais buvo moderni prieglauda. Bolševikai senelius išvaikė, nes jiems esą buvę reikalingos patalpos. Vieną dieną, be globos likusi 80-metė senutė Sereikienė atėjo pas burmistrą prašyti duonos. Visagalis Paleckis senutę išplūdo, pasiūlė eiti į kaimus pas buožes, kurie turi duonos. Senutė supyko. Ar pati buvo sugalvojusi, ar kas kitas sukūrė eilėraščių, paprašė burmistrą, kad leistų jai padeklamuoti. Leido. Senutė pradėjo:

*Ir ataja, gi, laikai,
Kasdien vis stebuklai.
Sako partija nutarus*

.....
.....
.....
.....

Tai tau rojus ant žemelas.

Paleckis vos širdies smūgio iš pykčio negavo. Baisiu balsu subliovė: "Nutilk, pamišėle!" Sereikienė gi: "Tesudega tava šventasai Stalinas smalos statinėj". Pakėlusį sijoną, parodė tam tikrą kūno dalį ir užtrenkusi duris išskubėjo.

Sujudo kompartijos štabas. Pakurstyta senė, revoliucionierė, ją tuoj suimti ir iškvosti! O senutė nepėsčia. Miesto pakraščiu išskubėjo į Jaunaikių

šventa pareiga niekad to nepamiršti ir skelbti visam pasauliui sovietų komunistų atliktą ir toliau vykdomą mūsų tautos žiaurų genocidą.

Šauliai, atkurdami Lietuvos Šaulių Sąjungą Tremtyje, jau iš anksto turėjo omenyje įrašyti žodį *tremtis*, nes tai svarbiausias požymis atkurtos organizacijos. Ji veiks iki atsikurs nepriklausoma Lietuva.

Šaulių patriotinė organizacija, be pavadinimo "tremtyje", neparodytų savo pilno veido, kad ji yra atkurta vesti bekompromisinę kovą dėl Lietuvos laisvės — suvereninės valstybės atgavimo.

Jeį kas tuo abejoje, tenebūna šauliu. □

kaimą ir pasislėpė Karlos klojime. Ant rytojaus pasisotinusi pas gerus žmones, šunkeliais ir takeliais laimingai pasiekė savo gimtąją Antazavės apylinkę. Paleckis buvo lietuviams pabaisa. Sakė žiaurias kalbas, sudarinėjo sąrašus pažįstamų kauliškių ir siūlė priimti jo pasiūlymą, kad leistų jam prašyti tėvą Staliną, kad tie žmonės būtų suimti ir perduoti Maskvos NKGB. Visada savo kalbas baigdavo, kad jo gyslose tekąs rusiškas kraujas, kad jo motina rusė.

Nepriklausomos Lietuvos policija atleidžiama, baimė buti suimtiems kiek sumažėjo. Valdininkas Paukštė laikinai buvo paliekamas, kad išmokyti milicijos politruką Ausiejų Petrovą pasirašyti. Per pora savaitių tas padarė pažangą. Vokiečių-bolševikų karui prasidėjus ir milicijai padegus Zarasus, Jonas Paukštė buvo užėjęs pas Markelį pasiklaudyti radijo. Užklupo milicininkai: žydų tautybės Kašerginskas ir rusas Babrovas, kurie Markelį nušovė vietoj, o Paukštę atvedė į gaisrininkų kiemą, kur Petrovas šaudė pasirinktus vyrus, o kitus su moterimis grūdo į NKVD rūšį. Petrovas, kaip žvėris, stvėrė savo mokytoją Paukštę ir šūviu į pakaušį nužudė.

Jonas Citulis ir Antanas Šeduikis visišką nemokšą mokė raštvedybos. Man pavedė išmokyti Arkadijų Kalpakovą vesti kvotas. Kalpakovas rusas, turtingų ūkininkų sūnus, buvo Utenos apskrities viršininko šoferis. Buvo draugiškas ir paslaugus. Kai atsirado Zarasuose, užklausa, kaip jis pakliuvo į Zarasus. Pasisakė nusijuokęs, kad esąs su bilietu komunistas. Būdamas apskrities viršininko šoferiu, išvežiodavęs komunistinę literatūrą, buvęs saugus ryšininkas. Pasakė jo nebijoti, nes jis nepakenksias, bet reikalui esant ir padėsias. Tačiau įsakė tai laikyti paslapy. Buvom pažįstami jau anksčiau.

Teko padaryti tris kvotas. Sudegė Juodvalkių garo malūnas. Maskviniai suėmė tėvą ir sūnų Joną Juodvalkius. Kvota lengvutė. Juodvalkiai gaisro metu nebuvo namuose, ką liudininkai įrodė ir Juodvalkiai buvo išlaisvinti. Šaukiamas sabotazas maskviniams nepasisėkė įrodyti.

Dusetose Povilas, savanoris-kūrėjas ir žmona Uršulė Leleikai, turėjo stambią manufaktūros krautuve. Nacionalizavo. Bet to maskviniam maža.

Padarė kratą ir keleta maišų medžiagų atvežė į Zarusus. Rietimų nebuvo, tik atkarpos, medžiaga buvo nepaslėpta. Pasisekė, nes Leleikai visa atgavo, tik milicijos viršininkui buvo palikta keletas medžiagos atkarpų už gerą sprendimą.

Antazavėje nusišovė milicininkas Namajuška. Visos kvotos aplinkybės rodė, kad Namajuška nusivylė, kai jį Guskovas privertė šnipinėti. Viską darau su Kalpakovu. Jis sako nerašyt to į kvotą, girdi buvau viršininko šoferis, gali primesti ne-naudingų duomenų, juk padėjau saugumui. Kvotos išvada: buvo išgėręs, susipyko su draugais ir — nusišovė.

Mano atžvilgiu Kalpakovas sakė tik gerai šnekės komunistams ir praneš kas bus blogo.

Po visų tų kvotų milicijos viršininkui Šikailovui ir politrukui Petrovui pristačiau Arkadijų Kalpakovą, kaip gerai suprantantį sudėtingų kvotų vedimą, jokios pagalbos jam nereikia. Raštinės darbininkai paruošti puikiai. Šikailovas padėkojo už pagalbą, tik Petrovas nepadavęs rankos išėjo. Šikailovas, kada likom dviese, man pareiškė, kad jis milicijoj neišlaikysias.

Tame laiko tarpe kas naktį nakvojau kitoj vietoj. Į namus autobusu nevykau, išėjau pėsčias, paprastais keliais. Tėviškėj dienomis dirbau namuose, naktimis žiemą pas kaimynus. 1941 m. pavasarį šlapiame raiste įsitaisiau guolį. Rytmetį atskrisdavo lakštutė ir ant šakelės atsitūpus, man koncertuodavo. Buvau šios čiulbuonėlės iš arti nematęs. Mažytė, it nykštis, plunksnelės rudos. Išlįsdavau iš raisto ir jei namuose ant tarp klevo ir uosio ištiestos virvės nebūdavo paklodės, reiškia "svečių" namuose nebuvo.

PIRMAS SVEČIAS

Pusryčiaujant nuo plento matau ateina žmogysta. Vienas, tai nepavojinga. Kai priartėjo, pažinau, kad tai mano namo dažytojas Srolčikas, kurio pavardės nežinojau, Srolčikas ir gana. Sutinku su šypsena, o jis tuoj:

— Nesijuok, o tuojau duok likusius pinigus už nudažymą namo. Tu dabar man ne viršininkas, o niekis, dabar aš tau viršininkas ir ką noriu, galiu visa su tavimi padaryt". Nustebau. Iš taip malonaus žmogaus, pasidarė žvėris. O Srolčikas buvo turtingas. Ūkininkams už aukštus nuošimčius skolinavo pinigus, žodžiu, buožių buožė. Ir štai, dabar jis kontroliuos, kad ūkininkai gerai įdirbtų žemę, laiku pasėtų javus ir derlių nuimtų. "Dabar juk! jūsų Smetona, mes turim tėvą Staliną, nenoriu su tavim daugiau kalbėti".

Pinigų truputį turėjau, kitus pasiskolinau pas

kaimyną Guobužą ir taip naujo pasaulio kūrėją neatsisveikinęs išleidau.

RAUDONASIS - RUDASIS MARAS ZARASŲ APSKRITYJE

Raudonosios gurguolės su ūkininkų javais, vilnomis, mėsos duoklėmis, sviestu, kiaušiniiais, vieškeliais, keleliais, suvarytiems kaimo muzikantams grojant, slinko į Zarusus. Arklių pakinktai ir vežimai apraišioti raudonais popiergaliais. O plakatų gausa: "Kas nedirba, tas nevalgo"; "Teisė į senystę, į mokslą"; "Mirtis Lietuvos nacionalistams"; "Tegyvuoja šlovingasis tautų išlaisvintojas — tėvas, mokytojas, draugas Stalinas".

Maskvos didikai suvažiavus ūkininkams sulipo į nuolatos stovinčią estradą ir iš maskolių ir žydų gerklių su putomis tryško prakeikimo keiksmai buvusiai Lietuvos vyriausybei. Galop išvardina iš sąrašų žymesniuosius lietuvių asmenis, kurie turėtų būti suimti sunaikinimui. Klausia kas prieš, dar pakartoja — kas prieš? Ūkininkai tyli kaip žemė. Tai, matot, visi vienbalsiai pritaria.

Suvežtus turtus iš Daugpilio atvažiavusios karinės mašinos su kareiviais tuojau pakraudavo ir nudulkėdavo su dovanomis "matuškai" Rusijai.

Tokios raudonos gurguolės tęsėsi apie mėnesį laiko. Zarasų krašto žemė bloga, apdėtų duoklių atiduoti negalėjo. Tokie ūkininkai būdavo suimami ir kankinami, kol pasirašydavo, kad duoklė atiduos. Tokiems ūkininkams padėdavo kaimynai ir giminės. Važiuodavo į Utenos ir Rokiškio apskritys, kur žemė geresnė ir nusipirkdavo javų.

Toks raudonųjų siautėjimas, su sunkiai įsivaizduojamais kankinimais, prislėgė žmones. Niekas iš lietuvių neberuošė vakarų, nekėlė vestuvių. Paklupdytas paniekintas lietuvis vengė rodytis mieste.

Kitoki vėjai pūtė miestuose. Zarasų, Dusetų, Salako, Antazavės Šaulių namuose žydai ir rusai linksminosi. Pas juos atvykdavo kariškiai koncertuoti, artistai vaidinti. Jei kuris šeimos narys priklausė lietuvių tautinei organizacijai, tokie buvo diena, naktį sekami. Tauta įkalinta, pažeminta. Su pavieniais rusais buvo galima susikalbėti. Žydų dalis nepritarė komunistų šėlimui, bet iš baimės sučiaupė lūpas, bijojo, kad savieji nekeršytų. Žodžiu santvarka, kurioje žmogus žmogaus bijojo.

Baisiojo birželio ir antram lietuvių trėmimui centrinę komisiją Zarusuose sudarė: lietuvis Justinas Rugienis, iš Maskvos atsiųstas milicijos v-kas, mažai lietuviškai tekalbantis Piotr Kunčin, žydų tautybės Maskvos atsiųstas komisijos p-kas Majeviskis. Zarasų apskrities žydai: Kačerginas,

Ež. Zaraso pakrantėje

milicijos pareigūnas; Levinas, Zarasų apskr. darbininkų unijos p-kas; Kaganas, Gordonas, Glikmanas ir žiaurioji Rozenbergienė; rusų tautybės akmenskaldys, milicijos politrukas, labai žiaurus Ausiej Petrov; advokatas turtingas rusas, kilęs iš Utenos Archipov; Arkadij Kolpokov, milicijos operatyvinis įgaliotinis; Babrov ir Šiškov. Šioji lietuvių naikinimo komisija valsčiuose buvo vykdomųjų k-tų pirm. ir milicijos viršininkai. Jų rankose buvo kiekvieno lietuviio likimas. Iš Zarasų apskr. 1941 m. birželio 14-15 naktį suėmė 500 asmenų. Antro trėmimo sąrašai buvo dar ilgesni, ištrėmė daug daugiau nekaltų aukų. Įdomus faktas, kad tas iš anksto suplanuotas trėmimas nepalietė nei vienos rusų ir žydų šeimos.

Nepažinom bolševikinės klastos. Buvo kalbama, kad bus suėmimai šeimų galvų, tad retas kuris namuose nakvojo. Kada suėmė jų šeimas, dažnas besislapstąs, norėdamas išgelbėti šeimą, nuėjęs prašė budelius paleisti šeimą, nes jis esąs kaltas, kad turėjo tarnybą, priklausė organizacijai, buvo jos vadovas. Tokie šeimų gelbėtojai buvo suimti ir neleidę net pasimatyti su šeima, išvežti. Žinoma, šeimos nei vienas neišgelbėjo.

Carų laikais žydai buvo skriaudžiami. Dažnai prieš juos ruošiami pogromai. Todėl prasidėjus revoliucijai, žydai užėmė pirmąsias vietas, k.t. Karakhan, Kameniov, Joffe, Trockij ir gausybė kitų. Jie užima mokslo įstaigas, jie turi galybę teisininkų, gydytojų, inžinierių ir gana gabių rašytojų propagandistų. Maskvos komunistinio portoro

sąstate 61 žydas, o NKVD vyriausiam štabe 53 žydai.

Juk ir knygos, dergiančios Lietuvą išleidžiamos, esu tikras, Maskvos pinigais. Kiekvienoj tautoj yra gerų ir blogų žmonių, todėl šiandien lietuvių tautai žydų primestas kaltinimas už žydų naikinimą yra neteisingas. Tiesa, kalėjimuose žydų žiauriai kankinti lietuviai, išsiveržę iš kalėjimų, galėjo vieną kitą ir nekaltą nužudyti, bet tai buvo išimtis, ne taisyklė, todėl kaltinti tautą, yra ne tik netikslu, bet ir nusikaltimas. Juk Lietuva žydams buvo ta prielauka, kur jie be baimės mokėsi, dirbo ir turėjo ramų, sotų gyvenimą.

Prasidėjus vokiečių-rusų karui, išgirdę iš Kauno radiofono Lietuvos himną, išlikę gyvi ir neištremti tarnautojai grįžta į savo vietas, sudaroma Lietuvos vyriausybė.

Šlepečių kaimo krūmuose slapstęsi: Jonas Juodvalkis, Mečys Medinis, Antanas Leipus, nutarė išeiti paplentėn, tikėdamiesi, kad vokiečiai pavėžės į Zarasus. Plentu ir laukų keleliais nusi-ginklavę bolševikų kariai traukė į rytus. Kojos nutrintos, basi. Valgyt gaudavo pas ūkininkus, mat, lietuvis visada užjaučia nelaimėn patekusį.

Štai ir Zarasai. Miesto centras, kuriame gyvena 80% žydų, išdeginatas. Miesto deginime ir žmonių žudyme dalyvavo milicija ir visas kadras komisijos, kuri vykdė areštus ir trėmimus. Apie tai jau buvo rašyta daugelio liudininkų, todėl nekartosiu.

(Bus daugiau)

Lietuvių Klubu namuose, St. Petersburg, Fla. "Romo Kalantos" š. kp. valdyba Romo Kalantos minėjime, gegužės 14 d. I eil., vidury, muz. Armonas ir p. Vilutienė. Scenos dekoracijos dail. J. Juodžio (3-čioj eilėj antras iš k.)

St. Petersburg, Florida

St. Petersburgo "Romo Kalantos" šaulių kuopa gegužės 14 d. surengė Romo Kalantos mirties minėjimą Lietuvių Klubu salėje.

Minėjime šauliai dalyvavo su vėliavomis, vyrai uniformuoti, moterys pasipuošusios tautiniais rūbais.

Minėjimą atidarė p-kas A. Gudonis, paprašydamas sugiedoti Amerikos ir Lietuvos himnus. Po to mjr. L. Virbikas uždegė žvakutę prie Romo Kalantos portreto.

Pakviestas kalbėti inž. A. Šukys, apibūdino Romo Kalantos asmenį, iškeldamas jo didelį ryžtingumą, pasiryžimą dirbti dėl savo Tautos laisvės. Jis, būdamas tik 19 metų amžiaus, pasiryžo mirti susidegindamas. Jo susideginimas iššaukė dideles Lietuvos jaunimo demonstracijas, kurios vyko 2-3 dienas ir plačiai nuskambėjo visame pasaulyje, primindamos apie rusų pavergtą Lietuvos tautą. Toliau kalbėjo Vytautas Navickas, išreiškdamas savo mintis, kaip jaunimas samprotauja apie laisvę. Amerikiečių jaunimas apie laisvę neturi jokių samprotavimų, jiems tokie dalykai svetimi, nesuprantami. Toliau Vytautas entuziaistiškai išreiškė savo pasiryžimą dirbti dėl Lietuvos laisvės, dėl jos kovoti ir su Lietuvos krašto priešais draugysčių neturėti.

Po to sekė muzikinė dalis. Vadovaujant muzikui P. Armonui, programą atliko vyrų choras, sudainuodamas keleta dainų, pritaikytų tai dienai. Dainuojant vyrų chorui, atstogaujanti aktorė Eglė Vilutienė iš Čikagos, prisijungė su gražiu eilėraščiu, jautriai deklamuodama apie

jaunuolio mirtį ir motinos skausmą.

Sekantį sekmadienį, gegužės 17 d., Šv. Vardo bažnyčioje buvo atlaikytos mišios už Romo Kalantos sielą. Šauliai dalyvavo su vėliavomis.

Po minėjimo visi dalyviai buvo pakviesti prie kavutės ir pavaišinti skaniais pyragais, kuriuos pagamino šaulės.

E. G.

Čikagoje iškilmingai paminėtas Romas Kalanta

Lietuvos Šaulių Sąjungos Trentyje surengtas Romo Kalantos devynerių metų tragiškai didvyriškos mirties sukakties paminėjimas Čikagoje įvyko gegužės 31 d. Su vėliavomis dalyvavo Čikagos rajone veikiančieji trys šaulių daliniai, LKVS "Ramovė", Lietuvių (R) Bendruomenė ir didelis skaičius lietuvių patriotinės visuomenės.

Minėjimas buvo pradėtas 10:30 val. ryto pamaldomis, į kurias LŠST pirm. K. Milkovaičiui vadovaujant, rikiuotėje su vėliavomis, atžygiavo "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės, "Gen. T. Daukanto" ir "Klaipėda" jūrų šaulių kuopų uniformuotos vyrų ir moterų šimtinės darnios gretos. Pamaldas atlaikė ir turinimą, tai dieni pritaikytą, reikšmingą pamokslą pasakė kun. Juozevičius. Gražiai giedojo parapijos choras, diriguojamas muziko A. Lino.

Po pamaldų savomis susisiekiimo priemonėmis ir specialiai nusamdytu autobusu buvo vykstama į Šv. Kazimiero kapines prie Lietuvos Šaulių Sąjungos Trentyje pastatyto paminklo Romo Kalantos pagerbimo apeigoms. Kapinėse apeigas pravedė LŠST pirm. K. Milkovaitis, šaulių rikiuotei komandavo "Vy-

tauto Didžiojo" Rinktinės pirm. V. Išganaitis.

Vėliavoms ir kariškai drausmingą vaidą sudarančiai gausiai uniformuotų šaulių rikiuotei prie Romo Kalantos paminklo išsirikiavus, pagerbimo apeigos buvo pradėtos K. Milkovaičio įvadinio žodžiu, kuris nurodė, kad Romas Kalanta nebuvo kunigaikštis ar tiesiogine prasme karys, bet mirė didvyriškai, kaip didžiausias ir narsiausias lietuvių tautos karžygis.

Prasmingą žodį tarė dr. L. Kriaučiūnas, atkreipdamas susirinkusiųjų dėmesį į tai, kad liepsnos, kuriose sutirpo mūsų tautos herojus Romas Kalanta, tapo šviesiu vilties spinduliu mūsų tautos naktje. Niekada negali mirti tauta, kuri išaugina jaunuolį branginantį tėvynę labiau už savo paties gyvybę. Mirties agonijoje šaukdamas Lietuvai laisvės, Kalanta paliko mums testamentą, kad mūsų darbai, mūsų veikla ir visas mūsų gyvenimas būtų nepaliojama "Laisvės Lietuvai" šauksmu.

Labai jautriai kalbėjo mūsų jaunosios priaugančios kartos, Lietuvos Skautų Sąjungos atstovas Robertas Vitas, išreiškęs lietuviškojo jaunimo nuotaikas ir jausmus Romo Kalantos tragišką mirtį prisimenant.

Giedant Marija, Marija, šaulių daliniai, "Vytauto Didžiojo" Rinktinė — pirm. V. Išganaitis, asist. M. Dapkienė ir V. Petronienė, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopa — pirm. E. Vengianskas, asist. A. Janušauskienė ir G. Kuzmienė, Cicero "Klaipėda" jūrų šaulių kuopa — pirm. J. Mikulis, asist. R. Lotožienė ir N. Skopienė ir Lietuvių (R) Bend-

Gegužės 3 d. Romo Kalantos minėjime Šv. Kazimiero kapinėse, prie Lietuvos Šaulių Sąjungos pastatyto paminklo, darnios šaulių dalinių gretos ir Čikagos visuomenė. Nuotr. P. Malėtos

ruomenė — Sibiro kankinys J. Kreivėnas, asist. A. Repšienė ir I. Pranckevičienė, tautos karžygio garbei, prie paminklo padėjo gėlių vainikus.

Vėliavoms plazdant, mūsų tautos didvy-

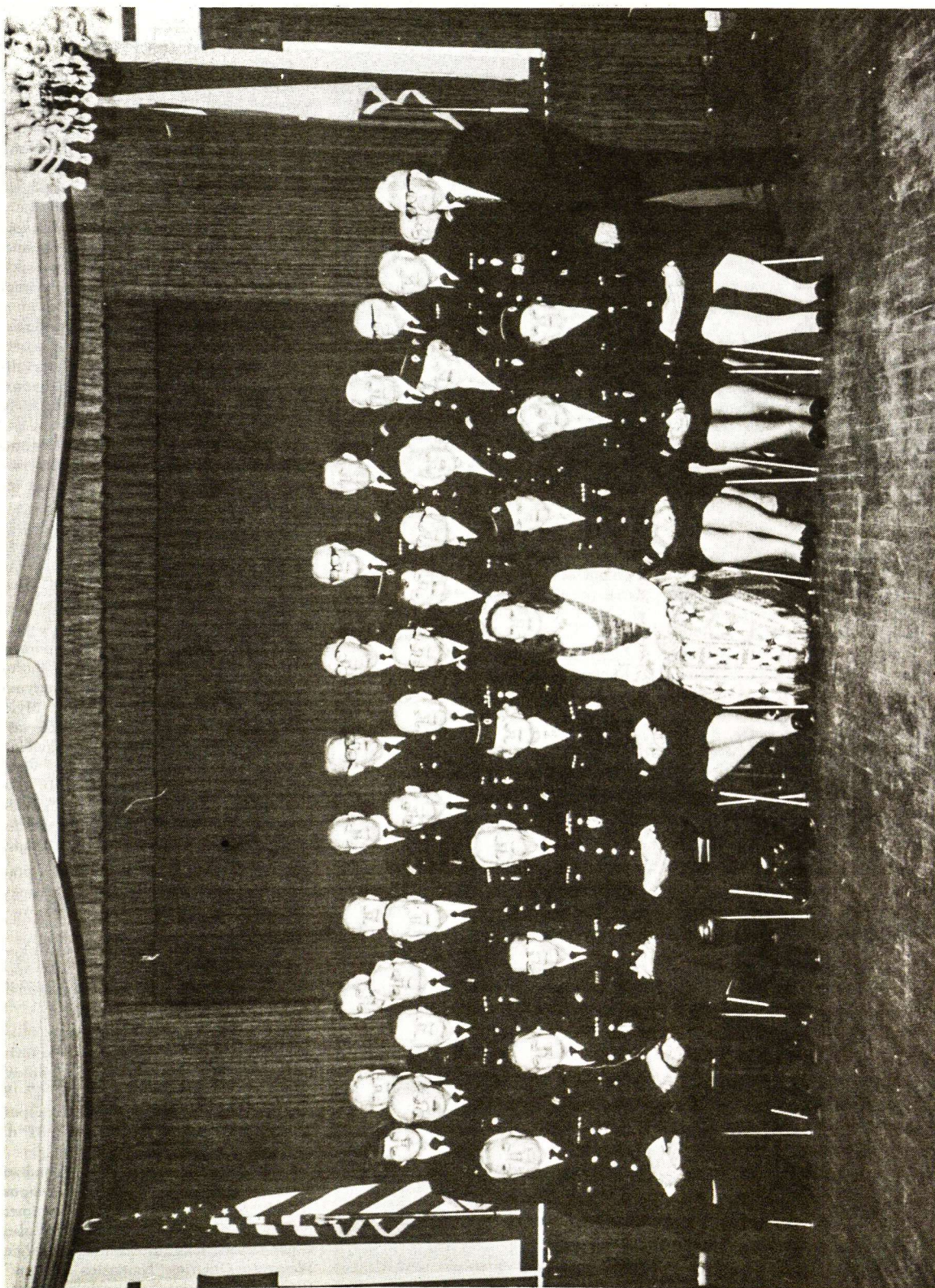
rio Romo Kalantos pagerbimas Šv. Kazimiero kapinėse, buvo baigtas Lietuvos himnu, plačiai nuskambėjusiu kapinių žaliose lankose, šaukiančiu — Laisvės Lietuvai!

E. Vg.

“Vytauto Didžiojo” Šaulių Rinktinės valdyba su savo veiklos įvairių grupių vadovaujančiais asmenimis: tautinių šokių, vaidintojų, ligonių lankymo, meno, spaudos, kultūros, namų, ūkio tarnybos ir kitų. Pirmoj eilėj iš kairės: J. Skeivys, J. Petrauskas, J. Mackonis, pirmininkas Vl. Išganaitis, M. Dapkienė, V. Atkinson, V. Petronienė, J. Sasnauskienė ir M. Šedukienė. Nuotr. C. Genučio →

Cicero “Klaipėda” jūrų šaulių kuopos atstovai: kuopos pirm. J. Mikulis, asist. R. Latožienė ir N. Skopienė neša vainiką padėti prie Romo Kalantos paminklo. Greta LŠST CV-bos vicepirm. V. Išganaitis. Nuotr. P. Malėtos

“L.K. Mindaugo” š. kp., Montrealyje, susirinkimo metu. Iš k. į d.: v-bos p-kas Aug. Mylė; susirinkimo p-kas P. Gabrys pristato Dienotvarkę; sekretorius A. Vazalinskas ir kuopos garbės šauliai: J. Viliušis, J. Šiaučiulis ir Ig. Petrauskas. Nuotr. A. Kalvaičio

“L.K. Mindaugo” šaulių kuopa Montrealyje

Visuotinas — metinis kuopos narių susirinkimas įvyko š.m. kovo 1 d. Dalyvavo daug uniformuotų šaulių su kuopos ir “Vilniaus” šaulių rinktinės Kanadoje vėliava. Taip pat dalyvavo ir uniformuoti jūros šaulių “Neringa” kuopos broliai ir sesės, su savo vėliava. Iškilmingos Aušros Vartų parapijos bažnyčioje pamaldos buvo atnašaujamos už Lietuvos laisvę, žuvusius šaulius, partizanus bei mirusius kuopos narius.

Po pamaldų susirinkimas parapijos salėje. Susirinkimą, kurio pradžioje dalyvavo ir “Neringa” kuopos jūrų šauliai, atidarė “L.K. Mindaugo” šaulių kuopos p-kas A. Mylė. Pasveikinęs abiejų kuopų dalyvius, perskaitė šaulių maldą ir paprašė vėliavnešius įnešti abiejų kuopų ir “Vilniaus” šaulių rinktinės Kanadoje vėliavas. Jas įnešus, atsistojimu ir minutės susikaupimu buvo pagerbti praėjusiais metais mirę kuopos šauliai: a.a. Albinas Snapkauskas, Kazimieras Vadišius ir Antanas Matulis.

Į garbės prezidiumą pirmininkas pakvietė: “Vilniaus” šaulių rinktinės p-ką bei “L.K. Mindaugo” šaulių kuopos garbės šaulį Juozą Šiaučiulį, “Neringos” kuopos p-ką Leoną Balaišį, kuopos garbės šaulį kun. J. Aranauską, S.J., “L.K. Mindaugo” kuopos garbės šaulius — J. Vilušį, Ig. Petrauską ir J. Jurgutį.

Abiejų kuopų pirmininkams ir R-nės p-kui J. Šiaučiuliui tarus sveikinimo žodžius (pagal susirinkimo dienotvarkę pakaitytus vietoje), buvo išneštos Rinkti-

nės ir “Neringa” kuopos vėliavos, jas pagerbiant atsistojimu. “Neringos” kuopos nariai persikėlė savo metiniam susirinkimui į “L.K. Mindaugo” šaulių kuopos būstinę. Salėje pasiliko tikrai “L.K. Mindaugo” kuopos nariai.

Kuopos pirmininkas susirinkimui pirmininkauti pakvietė š. Petrą Gabrį, kuris savo keliu sekretorium pasiūlė Alfonsą Vazalinską. Susirinkimui plojimu pritarus, darbo prezidiumas pradėjo eiti savo pareigas. Buvo perskaityta v-bos paruošta susirinkimo dienotvarkė, kurią susirinkimas priėmė be pataisų.

Paskutinio metinio susirinkimo protokolą rašęs Aug. Mylė. Protokolą be jokių paklausimų priėmus, buvo einama prie sekančio dienotvarkės paragrafo — pranešimų.

Kuopos p-kas Aug. Mylė padarė išsamų pranešimą apie praėjusių metų kuopos veiklą, pradžioje pateikdamas visų kuopos valdomųjų organų (Valdybos, Kontrolės Komisijos ir Garbės Teismo) asmeninį sąstatą ir paminėdamas — dabartinį, visų kuopos narių skaičių. Kuopoje yra 59 nariai: 54 šauliai-saulės ir 5 rėmėjai.

Metų bėgyje buvo suorganizuoti keturi parengimai: birželio 29 d. — Joninės-Petrinės, liepos 20 d. — tradicinė gegužinė, rugsėjo 7 d. — Tautos šventės minėjimas ir lapkričio 29 d. — koncertas, dalyvaujant latvių vyrų chorui “Junda”.

Dalyvauta keturiose tolimesnėse išvykose: Hamiltone, Sudburyje, Kennebunkporte, USA ir artimesnėje išvykoje į šau-

lių Čepulių vasarvietę.

Dalyvauta Montrealyje: organizuotai aplankyti mirusių brolių-sesių kapai. Dalyvauta su kuopos ir tautine vėliava Dominion aikštėje ir katedroje birželio mėnesio išvežimų minėjime ir taip pat organizuotai dalyvauta Vasario 16-tos minėjimo pamaldose bei minėjimo Akte 15.II.1981. Finansine auka 375 dol. sumoje paremtos lietuviškos institucijos.

Bebaigdamas pranešimą p-kas padėkojo valdybos nariams ir taip pat sesėms-broliams šauliams už pagalbą, pareikšdamas viltį, kad ir ateities uždaviniai — kuopos veikloje bus įvykdyti.

Iždininko Antano Žiuko pranešimas: praėtų metų pajamos 1,161.19 dol., išlaidos 832.65 dol., prie to, pridėjus likutį iš 1981 m. sausio 1-mos dienos, šiuo metu iždininko žinioje yra 2,437.84 dol.

Kontrolės komisijos aktus (išdo ir turto patikrinimo) perskaitė Antanas Račinskas ir pasiūlė susirinkimui pareikšti iždininkui A. Žiukui padėką už rūpestingą kuopos išdo tvarkymą. Turto patikrinimo aktas baigiamas padėkos pareiškimu turto globėjui Ig. Petrauskui ir Bibliotekos tvarkytojui Antanui M. Žiukui už įdėtą darbą — pavyzdinčiai viską sutvarkius.

Saudymo-sporto vadovas B. Kasperavičius trumpai apibūdinęs šaudymo sporto veiklą, pranešė, kad prarastose šaudymo pirmenybėse: I vietą laimėjo Aug. Mylė — surinkęs iš galimų 600 — 456 taškus. II vietą laimėjo B. Kasperavičius — surinkęs 424 taškus ir III vietą laimėjo P. Gabrys — surinkęs 414 taškų. Sporto - šaudymo varžybose laimėjusius taures-trofėjas įteikė pakviestas kuopos garbės šaulys Ignas Petrauskas.

Garbės Teismo p-kas J. Šiaučiulis pranešė, kad per praėjusius metus teismas nebuvo gavęs skundų. Tai ir bylų neteko spręsti.

Prezidiumo p-kui užklausus susirinkusius, kas pageidautų pasisakyti dėl pranešimų, tokių neatsiradus — pranešimai buvo priimti ir patvirtinti.

Kuopos p-kas pateikė 1981 metų veiklos planą, būtent: suorganizuoti keturis parengimus: birželio 21 d. — Jonines, liepos 19 d. — gegužinę, spalio 17-18 d.d. — “L.K. Mindaugo” šaulių kuopos 25-kių metų sukaktį ir gruodžio 31 d. — Naujų Metų sutikimą.

Dalyvauti penkiose išvykose: balandžio 25-26 dienomis “D.L.K. Algirdo” kuopos Hamiltone 15 metų sukakties minėjime; birželio 26-28 dienomis “Vilniaus” šaulių R-nės Kanadoje kultūriniam savaitgalyje Wasagoje, Ontario; “Naujosios Anglijos” R-nės kultūriniam savaitgalyje Kenne-

bunkporte, Maine, USA; "D.L.K. Gedimino" šaulių kuopos 20-ties metų sukakties minėjime Delhi, Ontario ir liepos mėnesį — šaulių Čepulių "Palangos" vasarvietėje.

Dalyvauti Montrealyje: Vasario 16-tos dienos minėjime vasario 15 d., Rinktinės pietuose kovo 8 d.; Aušros Vartų parapijos salėje Marijos paveikslo lėšoms sutelkti; mirusių brolių-sesių kapų lankyme gegužės mėnesį; birželio išvežimų minėjime, birželio 13-14 d.; Tautos šventės pamaldose rugsėjo 8 d. ir Lietuvos kariuomenės šventės minėjime lapkričio mėnesį.

Toliau — paklausimuose bei sumanymuose, p-kas pasidžiaugė, kad mes savo tarpe turime solistę Giną Čapkauskienę, kuri sutiko dalyvauti kuopos 25-kių metų sukakties minėjimo koncerte. Sesė G. Čapkauskienė pranešė, kad ji gavo Čikagos solisto baritono Grigo sutikimą taip pat dalyvauti koncerto programoje.

R-nės p-kas J. Šiaučius pastebėjo, kad 1941 metais Lietuvoj prasidėjęs, ilgas metus trukęs ir daug aukų pareikalavęs, sukilimas, turėtų būti paminėtas. Ši 40-ties metų sukaktis, nors mūsų tautai labai skaudū, tačiau taip pat svarbi ir jos paminėjimas turėtų būti įtrauktas į veiklos planą.

Kuopos p-kas pranešė, kad iš kun. K. Raudeliūno, S.J., Čikagoje ir A. Kenstavičiaus — Hope, Britų Kolumbijoje, yra gauti atsakymai laiškais į pakvietimus dalyvauti susirinkime — kuriuos jis abu perskaitė. Apgailėstaudami, kad dėl sveikatos bei nuotolio susirinkime negalės dalyvauti, siunčia sveikinimus kuopai ir geriausius linkėjimus jos veiklos ateičiai. Be to, gavome pakvietimą iš "Dariaus ir Girėno" šaulių kuopos Sydnejuje (Australijoje), atvykti į jų kuopos 5-kių metų įsisteigimo sukakties minėjimą. Negalint nuvykti — pasiūstas sveikinimas raštu.

Pirmininkas dar paragino šaulius, neturinčius uniformų jas įsigyti, nes jos labai reikalingos vykdant šauliškas pareigas.

Nesant daugiau klausimų bei pasiūlymų, prezidiumo pirmininkas pakvietė vėliavininką Mykolą Grinkų prie vėliavos ir susirinkimą — kuriame dalyvavo 34 asmenys, uždarė.

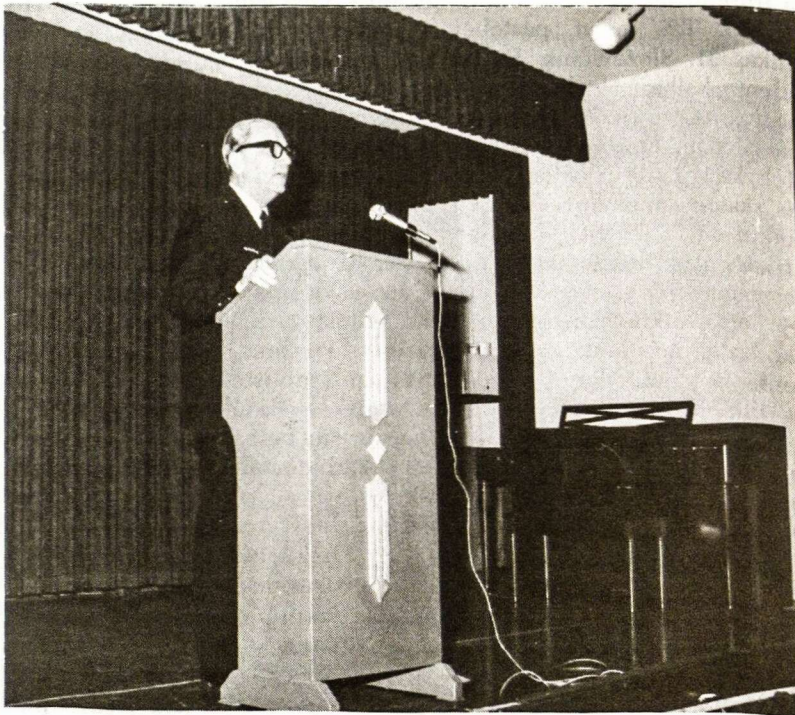
Sugiedojus Lietuvos himną, išnešta kuopos vėliava. Sekė susirinkimo dalyvių kartu su neringiečiais užkandžiai-kavutė, kuriuos paruošė ir pateikė sesės Magdalena Kasperavičienė ir Genė Balaišienė, talkininkaujant daugeliui sesių iš abiejų kuopų.

P. G.

Dovanos už taiklų šaudymą. Iš k. į d.: trofėjas įteikęs kuopos garbės š. Ig. Petrauskas; I vietą laimėjęs Aug. Mylė; II vietą laimėjęs B. Kasperavičius ir III vietą laimėjęs P. Gabrys. Nuotr. A. Kalvaičio

Literatūrinė Popietė. Algirdas Budreckas Šaulių S-gos literatūrinėje popietėje paskaitė iš savo išleistos poezijos knygos "Prie Rėvynės Aukuro", š.m. gegužės 17 d. Šaulių Namuose.

SAVANORIO UŽRAŠAI

II DALIS

(*Netolimos praeities atsiminimai*)

(*Pradžia KARIO Nr. 1*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Pirmiausia prasidėjo diplomų įteikimo apeigos. Mokslo dalies vedėjas plk. K. Skučas kiekvieną diplomą imdavo nuo prezidiumo stalo, paduodavo prezidentui ir laipsniu bei pavarde pašaukdavo kursantą. Kursantas, prisistatęs prezidiumui at-reportuodavo savo laipsnį ir pavardę. Prezidentas įteikęs diplomą, sveikindamas paspausdavo ranką. Po jo paspausdavo ranką ministeris pirmininkas ir krašto apsaugos ministeris. Po diplomų įteikimo, prasidėjo pietūs. Jų metu pirmuoju prabilo prezidentas dr. K. Grinius. Kalbėjo trumpai. Kiek prisimenu, kalbos turinys buvo maždaug toks: "Dėl mūsų ribotos ekonomijos, pribrendo reikalingas kariuomenę perpus mažinti. Dėl mažinimo, iš kariuomenės atleisti karininkai bus aprūpinami tarnybomis, daugiausia vidaus reikalų ministerijoje, komplektuojant policiją, nes ir ten reikalingi kvalifikuoti tarnautojai". Prezidento kalba buvo sutikta šlogia tyla. Mačiau arčiau sėdinčių kursantų susirūpinusius veidus. Bendra nuotaika buvo gana nejauki. Tai, matyt, pastebėjo ministeris pirmininkas M. Sleževičius. Jis švelniai oponavo prezidento kalbą, sakydamas, kad kariuomenė nebus mažinama, o tik pritaikyta šių dienų reikalavimams. Dar pridūrė, kad reikės padidinti Karo Mokyklos laidas, kadangi bus reikalingas didesnis skaičius mokytų karininkų. Ministeriui pirmininkui M. Sleževičiui kursantai stipriai paplojo. Atrodė, kad prezidentas dr. K. Grinius pasijuto nesmagiai. Jis greit pakilo nuo stalo, galva linktelėjo atsisveikindamas ir su savo adjutantu paliko salę, nesulaukęs pietų pabaigos. Po prezidento išvykimo dar kalbėjo krašto aps. ministeris plk. lt. J. Papečkys ir vyr. štabo viršininkas gen. štabo plk. lt. K. Škirpa. Ir šie kalbėtojai nei žodžiu neužsiminė apie kariuomenės mažinimą. Tik kiek vėliau paaikšėjo, jau esant pulke, kad prezidentas kalbėjo tiesą, nes 3 ir 6 pėstininkų pulkai liko išformuoti. Prezidento, ministerių ir vyr. štabo viršininko kalbos sukėlė nemaža komentarų. Kai kurie vyresni karininkai prezidentą ir kitus kritikavo. Tuo tarpu daug kursantų net nežinojo apie III Seimo išrinkimą ir kairiųjų vyriausybės sudarymą. Mat, kursantai

buvo labai užimti mokslo programos vykdymu ir neturėjo laiko pasidomėti, kas dedasi krašte. Po įtempto darbo ir sėkmingo kursų užbaigimo, kursantai gavo dvi savaites atostogų ir išvažinėjo kas sau.

Mudu su draugu, vyr. lt. Juozu Rapšiu, sutarėm dienai kitai pasilikti Kaune, nes turėjom apsipirkimo reikalų. Besikalbant Juozas pasisakė, numatęs ateinančiais metais persikelti aviacijon. Sutikimą persikelti jau gavęs, nes ten turįs gerų draugų dar iš Karo Mokyklos. Pasisakė, kad jis jau yra SKS (slaptos karininkų sąjungos), kurios centras yra aviacijoje, narys. Jis pasiūlė ir man įsijungti į šią sąjungą. Aš buvau anksčiau kaip apie tą sąjungą girdėjęs, o dabar Juozas apšvietė, kad SKS turi tikslą kovoti su dviem izmais Lietuvos kariuomenėje: su rusicizmu ir lenkizmu. Šitas tikslas man buvo priimtinas, todėl sutikau stoti. Turėjom vykti į aviaciją atlikti formalumus. Čia Juozas mane supažindino su aviacijos kpt. A. Mačiuika, kuris sąjungoje turėjo pareigas. Jis trumpai paaikškino, kad įstojimą į sąjungą reikės laikyti paslapyje, o apie sąjungos valdybą ir narius kol kas negalįs nieko pasakyti. Mes tryse sudarysime trejukę ir tarpusavy palaikysim kontaktą, kai atsiras reikalingas. Pasirašiau pasižadėjimą ir įteikiau kpt. Mačiuikai, tuo baigdamas sąjungon įstojimo formalumus.

Būdamas Kaune, užėjau į Karininkų Ramovę. Kursų metu laisvalaikiais dažniau čia lankydavau. Si pavalgyti ir pabuvoti skaitykloje, kur galėjai rasti visą Lietuvos išeinančią spaudą, taip pat vieną kitą žurną, ar knygą, iš užsienių. Šį kartą turėjau retą progą pirmą kartą pamatyti ir susipažinti su dr. J. Basanavičium.

Ramovės salėje radau keliolika karininkų, iš kurių buvo keletas pažįstamų. Bešnekučiuojant, atsiradė priekinės durys ir pasirodė gen. Vl. Nagevičius su dr. A. Basanavičium po ranka. Gen. Vl. Nagevičius sukomandavo: "Ponai karininkai!" Visi sustojom. Gnerolas pristatė dr. Basanavičių, kaip mūsų svečių. Dr. J. Basanavičius su visais pasisveikino, paduodamas ranką. Pietavome bendrai. Per pietus dr. J. Basanavičius, kiek atsimenu, sakė, kad anksčiau buvusi tik svajonė Lietuva ir jos kariuomenė, o dabar jis savo akimis mato Lietuvą ir jos karius. Gen. Vl. Nagevičius, kaip sanitarijos viršininkas, pakvietė dr. J. Basanavičių paatostogauti Karo Sanatorijoje Palangoj.

VĖL Į PULKĄ

Per kursų baigimo progą gautas atostogas gerai pailsėjau tėviškėje. Rugpiūčio mėnesį atvykau į savo pulką Ukmergėje ir prisistačiau nau-

jam 1-mo pulko vadui plk. ltn. J. Skoruliui. Jis pasveikino su kursų užbaigimo diplomu ir paskyrė į 3-čią kuopą vyr. karininku. Taip pat paaiškino, kad kuopos vadas kpt. A. Štukas netrukus išeis į pensiją ir tuomet mane paskirs kuopos vadu. Kuopoje prisistačiau kuopos vadui ir I bataliono vadui mjr. E. Vileriui, su kuriuo vėliau teko arčiau bendradarbiauti.

Pasikeitė pulkų vadai: plk. ltn. J. Skorulis buvo nukeltas į Panevėžį, o jo vieton paskirtas plk. ltn. A. Paškovičius. Su nauju pulko vadu susipažinau, kai jis inspektavo kuopą. Lietuvių kalbą valdė silpnokai, kalbėjo su stipriu akcentu.

Bataliono vadas pranešė, kad ateinančią savaitę batalionas turės lauko pratimus, kuriuose dalyvaus ir naujas pulko vadas. Manevruoti teko Ukmergės apylinkėse, pradedant Vaitušio dvaru Pabaisko link. Nebeatsimenu duoto uždavinio, o atsimenu, kad reikėjo žygiuoti atliekant veiksmus laukuose. Mačiau vienoje vietovėje raitus, pulko vadą ir mano bataliono vadą, kurie stebėjo lauko pratimus.

Šiuose pratimuose gerokai pavargau ir greit susirgau. Pakilo temperatūra ir įkyriai užė galvoje. Nebepajėgiau net nueiti į pulko ambulatoriją. Pulko gydytojas buvo pakviestas į butą. Patikrinęs mano sveikatos stovį, gydytojas nieko ne-

sakė apie ligą, tik pasakė, kad reikės važiuoti į Kauną, į Karo Ligoninę. Ntrukus atvažiavo kariškas ambulansas ir išvežė mane ligoninėn. Ten išgulėjau 10 dienų. Temperatūros neturėjau, bet galvą tebskaudėjo ir rodėsi kraujo žymės iš dešinės ausies. Savo žinion mane paėmė prof. dr. Razvickas. Jis tyrinėjo su visokiais aparatais ir klausinėjo, kodėl iš ausies sunkiasi kraujas. Paaiškinau, kad dešinioji ausis nukentėjo karo metu, kai arti sprogo lenkų artilerijos sviedinys. Nuo tada ir kraujas pasirodė. Dr. Razvickas paaiškino, kad reikės daryti operaciją, tik pabrėžė, kad geriau būtų buvę operaciją padarius anksčiau, negu dabar. Operaciją padarė. Ji mane gerai pakamavo, bet po poros savaitių pagijau. Nustojo skaudėti ir galvą, tik ausyse jautėsi lyg skambesys, lyg užimas. Prof. dr. Razvickas mane įspėjo, kad po šios operacijos jis nėra tikras dėl mano galutinio pasveikimo, todėl patarė patikrinti sveikatą Karo Ligoninės sveikatos tikrinimo komisijoje. Trijų daktarų komisija tikrino sveikatą tris dienas. Komisijoje dalyvavo ir prof. dr. Razvickas, kuris man privačiai pranešė jos nutarimą ir rekomendacijas. Komisija norėjusi mane paleisti iš kariuomenės, nustačius nedarbingumo nuošimtį. Bet nedarbingumo nuošimtis buvo maža, tai ir mokama pinigine pašalpa būtų maža. Vistiek reikėtų dirbti, kad užsidirbčiau pragyvenimui. Tuomet profesorius dr. Razvickas komi-

1919 m. gegužės 12 d. įsteigtos Karo Ligoninės pašventinimo metu, dalyvaujant Valstybės prezidentui ir vyriausybės nariams.

sijai pataręs palikti mane kariuomenės tarnyboje tik administraciniam darbui. Komisija su pasiūlymu sutiko ir rekomendaciją pasiuntė Vyr. Kariuomenės Štabui vykdyti, tai yra, perkelti į kariuomenės įstaigą, o taip pat davė dvi savaites stostogų sveikatai pataisyti. Atostogos buvo reikalingos, nes po operacijos jaučiausi per silpnas pradėti tarnybą.

Atostogas praleidau tėviškėje, kur pakankamai pailsėjau ir sustiprėjau. Su džiaugsmu grįžau pulkan ir prisistačiau pulko vadui plk. ltn. A. Paškovičiui. Kai atraportavau apie ligos eigą, operaciją ir sveikatos komisijos nutarimą perkelti mane į nerikiuotę, t.y. administracijos darbui, pulko vadas apgailėstavo tokią padėtį. Sakė, kad baigus aukštuosius karininkų kursus, kilti tarnyboje galima tik pasilikus rikiuotės karininku. Bet sveikatos komisijos nutarimui nesipriešino. Įvedant naujus pulko etatus, jis buvo numatęs mane pulko adjutanto pareigoms nuo 1926 m. lapkričio 1 d. Iki to laiko reikėsią pasilikti kuopoje. Pulko vado pasiūlymu buvau patenkintas, nes turėjau adjutanto stažą. Apie pusantrų metų ėjau I divizijos štabo adjutanto pareigas ir buvau patyręs administraciniame darbe. Mano gerą nuotaiką sudrumstė krašto apsaugos ministerio 1926 m. spalio mėn. antros pusės įsakymas, kad aš tarnybos laibui keliamas į Kariuomenės Intendantūrą.

Pulko vadas įsakė atvykti į pulko štabą ir pareiškė nepasitenkinimą, kad prašiau būti nukeliamas į Kariuomenės Intendantūrą. Man tas priekaištas buvo nemalonus, kadangi jokio prašymo nebuvau padavęs. Krašto apsaugos ministerio įsakymas buvo Karo Ligoninės sveikatos tikrinimo komisijos rekomendacijos pasekmė. Mano paaiškinimas pulko vadą įtikino, kad nesiprašiau kur nors nukeliamas ir kaip senas pulko tarnautojas, buvau norėjęs pasilikti pulke.

Išleistuves suruošė I bataliono vadas mjr. E. Vileris, su kuriuo tarnyboje gražiai sutardavau. Be kitų artimai pažįstamų, į išleistuves atsilankė mano buvęs kuopos vadas kpt. A. Povilaitis ir pulko vadas plk. ltn. A. Paškovičius, kuris pasakė atsisveikinimo žodį ir palinkėjo sėkmingai darbuotis administracijos tarnyboje.

Su 1-mo pėst. DLK Gedimino pulku buvau darniai suaugęs, nes daugiau kaip 5 metus tarnavau ir dalyvavau visuose pulko žygiuose karo metu.

MANO NAUJA TARNYBA KARIUOMENĖS INTENDANTŪROJE

Atvykęs į Kauną sužinojau, kad Kar. Intendantūra randasi Šančiuose, netoli A. Panemunės

tilto, 3-čio art. pulko stovykloje, vienos mūrinės kareivinės antrame aukšte.

Įstaigoj su raportu prisistačiau Kariuomenės Intendantui int. plk. J. Sutkui, kuris greit mane atpažino, kaip 1919 m. atvykusį pulkan iš Karo mokyklos. Tuomet dar kapitonas, J. Sutkus buvo 1-mo pėst. pulko štabo viršininkas ir paskyrė mane būrio vadu 2-on sunk. kulkosvaidžių kuopon, kuri tuomet stovėjo bermontininkų fronte Žemaitijoje. Kalbėjo, kad jam malonu matyti karo metų pažįstamą, dabar atvykusį tarnybon į jo įstaigą. Jis jau esąs numatęs pavesti man mobilizacijos referento pareigas. Dar sakė, kad anksčiau tas specialus darbas Karo Intendantūroje nebuvo praktikuojamas. Tik dabar vyr. štabas pradėjęs tvarkyti atsarginę kariuomenę. Padavė man vyr. štabo raštą plk. V. Grigaliūno-Glovackio pasirašytą, kur pasakyta — kariuomenė turės 60 tūkstančių žmonių ir tam tikrą skaičių arklių, kuriems reikės parūpinti aprangos, maisto, pašaro ir pinigų atsargas. Šitą raštą jau turįs kurį laiką ir tuo reikalu iki šiol nieko nebuvo daroma. Jis manęs, kad man, baigusiam Aukštuosius Karininkų kursus, ta darbo sritis bus labiau įmanoma kaip kitiems. Dar pridūrė, kad mobilizacijos dokumentai ir raštų bylos turės būti laikomos nedegamoje spintoje, nes esą slapti. Mobilizacijos darbui jis paskyrė atskirą kambarį ir sekretorę su rašomąja mašinėle. Ruošdamas mobilizacijos planą, reikalingas žinias galėsiu gauti betarpiškai iš vyr. štabo mobilizacijos skyriaus.

Gavęs iš Kar. intendanto reikalingus nurodymus ir mobilizacijos raštų bylas su dokumentais, pradėjau rimtai dirbti darbą, kurio praktiškai nebuvau dirbęs, tik mobilizacijos teorijos kursą buvau išklausęs Aukštuose Karininkų kursuose. Pirmiausia pradėjau peržiūrinėti vyr. štabo mobilizacijos skyriaus instrukcijas, nurodymus ir bendraraščius. Medžiaga buvo įdomi, tartum studija, iš kurios vis ką nors naujo sužinai ir išmoksti. Iš peržiūrėtų mobilizacijos raštų sužinojau, kad mobilizacija būtų vykdoma tik būtinam reikalui esant ir karo pavojui grėsiant, vyr. štabo buvo numatyta ir bandomoji mobilizacija, kuriai paruošimo tvarka lieka ta pati. Mane ypač sudomino nustatytas mobilizacijai įvykdyti laikas, maždaug trys dienos. Tiek laiko galėjo užtekti turimiems daliniams papildyti atsarginiais iki karo meto sudėties ir aprūpinti reikmenimis iš esamų sandėliuose atsargų, bet vargiai užtektų naujiems daliniams sudaryti ir aprūpinti, neturint iš anksto vietoje paruoštų neliečiamų atsargų.

(Bus daugiau)

— Super-zoninių greičių (viršijančių garso sklaidimo greitį — apie 330 metrų/sek.) lėktuvų konstruktoriai ir jų gamybos finansuotojai nesustojo ieškoti naujų modelių. 1971 metais amerikiečiai pradėjo planuoti ASST (Advanced Super Sonic Transport) lėktuvo modelį, tinkantį sunkiems komerciniams ir kariniams transportams. Jiems už akių užbėgo anglų-prancūzų jungtinės jėgos su milžinu "Concorde" keleiviniu lėktuvu, nes amerikiečių planavusi "McDonnell" firma, negavo kongreso pritarimo ir finansinės paramos, nors jų planuoto lėktuvo daviniai buvo geresni už "Concorde". Ilgai užsitęsio amerikiečių strateginio bombonešio B-1 (taip pat XM/70 bandymai privesti iki lėktuvo gamybos, davė eilę naujų patyrimų ir šiuo metu "McDonnell" gamina ASST lėktuvo prototipą, kuris galės 53% toliau skristi, apie 10% greičiau, pakelti 2,5 karto daugiau krūvio, 7% mažiau triukšmo ir apie 50% pigesnis negu "Concorde" (panašų prototipą turi suplanavę "Lockheed" ir "Boeing" firmos). Jeigu JAV kongresas naujo ASST lėktuvo gamybą patvirtins, "McDonnell" firma naujo tipo ASST lėktuvą tarnyboje galės turėti dvejetainę metų bėgyje (toks lėktuvas skridamas virš 1000 mylių per valandą greičiu iš JAV — Maine valstijos, be kuro papildymo, galės į Europą perkelti 250 kovotojų).

— 1968 m. amerikiečių gamybos strateginio C-5 transporto lėktuvo, kuris buvo planuotas 30,000 valandų skridimo amžiu, paskutinių 10 metų bėgyje, tikrinant lėktuvų stovį, po 7000 skridimo valandų, atrasta sparnų sujungimuose ir struktūroje įskilimų, dėl kurių gali įvykti avarijos. 1980 metais kongresas paskyrė \$1,5 milijono pakeitimui visiems C-5 lėktuvams perkonstruoti sparnų, pagamintų iš specialaus liejinio aliuminijaus (1968 metais toks liejinys dar nebuvo žinomas), kurie bus 8 tonas sunkesni už originalius, neturės aerodinaminių pakeitimų, nepareikalaus daugiau kuro, tačiau skridimo amžių padidins iki 60,000 valandų; skrendant apie 550 m.p.v. galės nešti apie 100 tonų krūvį (bendras didžiausias kilimo svoris iki 380 tonų).

Bus sutaupyta apie \$12 milijonų C-5 pagerinant, negu pagaminant naujus pakaitalus. Numatoma perkonstruoti mėnesio bėgyje po du lėktuvus. Kilimui ir nusileidimui C-5 naudoja 28 ratus, kurių įrengimas yra preciziškas ir sudėtingas.

— Karo atveju, dėl tirštai apgyventų plotų, Europoje kautynės daugumoje vyktų miestuose ir gyvenvietėse, kur būtų tarptum atsparos punktai gynyboje. Apgyventose vietose kautynių našta pagrindinai yra ant mažų vienetų pečių, nes dėl artimų atstumų sunkūs ginklai negalima panaudoti. NATO jėgos būrio - skyriaus skaidinyje, numato apsiginkluoti švedų pavyzdžio 84 mm "Carl Gustaf" prieštankiniais raketų svaidytojais, kurie išbandyti Švedijoje ir turi gerus techniškus ir taktinius duomenis, tinkamus miestų kautynėms.

Rusų (Varšuvos pakto) puolamoje doktrinoje tankai ir šarvuočiai yra pagrindiniai ginklai, todėl ginant prieigas, kurių bus daug ir įvairaus pobūdžio, yra tikslas, galimai mažiausiomis jėgomis sustabdyti bet kokio dydžio šarvuočių puolimą (pirmu šūviu kliudant taikinį). Šiuo metu NATO jėgose, pėstininkams tiesioginei prieštankinei apsaugai, trūksta gero ginklo būrio-skyriaus skaidinyje, kuris būtų ypatingai svarbus gyvenvietėse ir dengtose vietovėse. Artimose kautynėse, pavienio kovotojo ir mažiausio kautynių vieneto — skyriaus svarba yra esminė, ji nulemia kautynių eigą. Tiesa, beveik kiekviena valstybė turi pėstininkų prieštankinius ginklus, daugelis modelių buvo vartoti praktiškai kautynėse, tačiau paten-

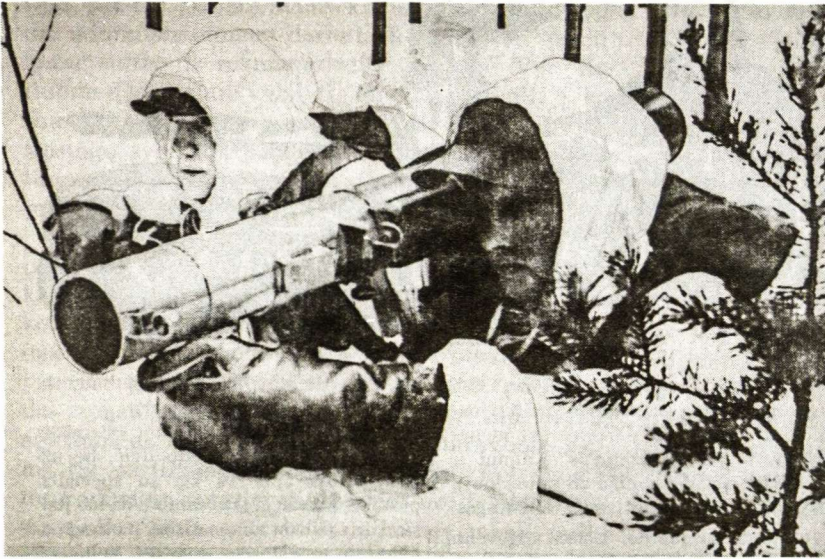
kinamų davinių, kokie turėtų būti, iki "Carl Gustaf", nebuvo atsiekti.

"Carl Gustaf" yra 84 mm begraiztis vamzdis, virš vieno metro ilgio, be užtaiso sveria apie 14 kg. su specialiai pritaikytu mažu elektroniniu taikymo įtaisu, kuris taikant automatiškai įneša užuobėgos ir trajektorijos pataisas, kelių sekundžių bėgyje. Veikia įvairioje temperatūroje nuo -40° iki $+60^{\circ}$ C. Pritaikytas naudoti ir naktį. Elektros energija gaunama iš mažos 1,5 v. nikel-kadmiumo sausos baterijos, kuri lengvai keičiama ir iš naujo pakraunama. Raketos paleidimui vartojamas šautuvo pavyzdžiu nuleidimo prietaisas. Greitošauda — 7 raketos per minutę. Prieštankinių raketų toliniškumą iki 700 metrų. Raketsvaiddį aptarnauja du kovotojai: taikytojas ir užtaisytojas, kuris yra ir vieneto viršininkas — jis parenka taikinį ir raketą, kurių yra penkios rūšys skirtingoms paskirtims. Pagrindinė yra FFV551 prieštankinė — didelio galingumo raketa, apie 4 kg svorio, pramuša 400 mm storio šarvą 700 metrų atstume, kuri nuskrenda per 2,2 sekundes. Ši raketa gali būti panaudota ir prieš įtvirtinimus. FFV441 — pritaikyta kauti visokius autovežimius, pėstininkus atviroje vietoje ir apkasuose. Turi kaitaliojamą degtuvą. Tolinaša — 1000 metrų. FFV469 — dūminė raketa, skirta dūmų uždangoms ir lėktuvams nurodyti taikinius naudojant skirtingas dūmų spalvas. Tolinaša — 1300 metrų, dūmų plotis apie 15 metrų, jie nekyla į viršų, bet laikosi prie žemės. FFV545 — apšvietimo raketa, tolinaša apie 2100 metrų, šviesos stiprumas apie 650,000 žvakių, 30 — ties sekundžių laikotarpyje, apšviečia apie pusės kilometro skersmenio plotą. Apšvietimo nuotolis nustatomas degtuvu, kuris susprogdina raketą norimam atstume. Degtuvo nustatymas pritaikytas reguliuoti visiškoje tamsoje. Apmokymui pritaikyta FFV553 raketa, naudojant 7,62 mm unitarinį šovinį su šviečiamom kulkom. Trajektorija yra labai artima FFV551 raketai.

Raketsvaiddžio aprūpinimui ir vežioji-

Prieštankinis ginklas "Carl Gustaf" — 84 mm

Prieštankinis raketsvaidis "Carl Gustaf" pozicijoje

mui nereikalinga jokių specialių vežimų, šaudmenų tiekimas taip pat nėra išskirtinas.

"Carl Gustaf" raketsvaizdžių yra pagaminta virš 60,000, kurių dalį jau turi anglai, olandai, norvegai, danai, austrai, vak. vokiečiai, o vėliausiai įsigijo ir japonai; didžiausią dalį turi patys švedai. Amerikiečiai yra keletą nusipirkę bandymams ir numato įvesti ginklaviman žemės ir vandens jėgom.

— Strateginių ginklų balanso išlaikymui, amerikiečiai paskyrė 5 milijonus dolerių skraidančios raketinės bombos gamybai, kuri turės pirmenybes prieš kitus strateginius ginklus bent dešimčiai ateinančių metų, iki rusams pavyks prieš minėtą raketą pagaminti apsaugos priemonės, kurios šiandienine kaina atsieitų virš 100 milijonų dolerių. Skraidanti bomba paleista iš dideliame aukštyje skrendančio bombonešio, pagal nustatytą kelią link taikinio, nusileistų į žemą aukštį (apie 50 metrų virš žemės kontūrų ir kitų iškilimų, kaip medžiai, namai ir kt.), vairuojama kompiuteriais ir televizijos įrengimais, galės savystoviai skristi apie 1500 mylių — 2400 km, nešdama didelio galingumo sprogstamą medžiagą. Kludymo tikslumas — apie 150 metrų. Žemu skridimu raketa išvengs radaro sekimo ir priešlėktuvinių ginklų ugnies. Tokių raketų — bombų planuojama pastatyti apie 3500, kurių dalis bus parengtyje 1981 metų pradžioje.

— 1980 m. gegužės mėn. viduryje kiniečiai išbandė tarpkontinentinę raketą CSS-X-4, 5000 mylių — 9600 km tolinaša. Raketa varoma skystu kuru, buvo iššauta Xinjang provincijoje ir stebint iš

laivų rusams, australiečiams, prancūzams ir amerikiečiams, įskaitant ir 18 pačių kiniečių laivų, nusileido prie Solomon salų Ramiajame vandenyne. Su šia raketa kiniečiai gali pasiekti visas Sovietų Sąjungos vietas ir vakarinius JAV pakraščius.

— Amerikiečiai ("Teledyne" b-vė) pagamino didelių aukščių priešlėktuvinę raketą, kuri 30 km aukštyje gali skristi apie 1200 km/val. greičiu. Raketa "susiranda" taikinį naudodama specialius įrengimus liemenyje.

— Amerikiečiai įvedė ginklaviman specialų radarą, kurio pagalba bus galima susekti aukštai skrendančias tolimas raketas ir žemėje tankus. Toks radaras sekimui bus naudojamas iš helikopterų, kurie pastebėjimus perduos žemės stotims radijo pagalba.

— Amerikiečių divizijos artilerijos sąstatan įvestos 155 mm motorizuotos gaubicos. Vilkikų veikimo spindulys 215 mylių — 250 km, greitis 35 mylios — 56 km/val., pilnas svoris 28 tonos. Naujai įvestos gaubicos divizijos veiksmus padarys labiau nepriklausomais nuo korpo artilerijos, nes galės apšaudyti priešą, kol jis artės dar uždengtoje vietoje (gaubicų riesta trajektorija gali pasiekti taikinį už uždangų). Gaubicų praktiškumas pasireiškė II Pas. kare abiejuose frontuose. Ypatingai svarbu turėti reikiamą kiekį gaubicų priekiniuose kautynių skaidiniuose, kad sustabdytų masines tankų ir šarvuotų pėstininkų puolančias formacijas artėjimo fazėje. Be to, 155 mm gaubicos yra pakankamo galingumo tiesioginei kovai prieš tankus, šaudant tiesioginiu taikymu artimuose atstumuose.

— Švedai seną "Volvo" Bv 202 sunkvežimį tipą keičia į naujai perkonstruotą sunkvežimį Bv 206, pritaikytą naudoti giliame sniege, taip pat padidinant 800 kilogramų krūvio svorį, didesnę greitį ir geresnį patvarumą. Naujas Bv 206 turi keturias vikšrines važiuokles, kiekviena iš jų varoma atskirai; važiuoklių plotis 62 cm, pritaikytas važiuoti per minkštas vietas ir purų sniegą bei pelkes. Bv 206 gali vežti 2 tonas krūvio, arba 17 pilnoje kautynių aprangoje kovotojų, vilkti 2,5 tonų priekabą arba 35 kovotojus ant pašliūžų. Iki 1980 metų pabaigos numatoma pakeisti 3500 senų sunkvežimių naujais Bv 206.

— Italų "Fiat" pagamino naują tankus vežioti platformą, susidedančią iš 500 a.j. motoru trauktuvo su aštuoniais užpakalyje ir dviem priekiniams vairuojamais pneumatiniams ratais, dviem ašim užpakalyje ir viena priekyje; visos ašys varomos motoru ir platforma su judria rampa, pritaikyta užvažiuoti tankams ant pagrindinės platformos su šešiolika pneumatinių ratų, prikabinama prie trauktuvo rutuline sankaba. Naujas tankų vežiotojas bendra aptartimi yra panašus į vokiečių "Krupp" SH170/8E1, arba amerikiečių M747.

— Anglai pagamino ir išbandė naujo tipo torpedą prieš povandeninius laivus, pavadintą "Sting Ray". Torpeda pritaikyta naudoti helikopteriais, žvalgybos — patrulavimo lėktuvais ir laivais. "Sting Ray" torpeda aprūpinta sudėtingais kompiuteriais, moderniais taikinių sekimo ir ryšio įrengimais — aparatais, ji yra didelio greičio ir galingumo. Išmesta į vandenį torpeda taikinį susiranda ir prieš susprogdinant, apie taikinio buvimo vietą, tam tikrais signalais "praneša" ją išleidusiam laivui ar helikopterui. Skaičiuojama, kad "Sting Ray" pirmaus prieš Varšuvos pakto povandeninius laivus bent laike 20 sekančių metų.

— Anglai aprūpino tankus dūminėmis granatomis, kurios iš daugiavamzdžių granatsvaizdžių numetamos apie 700 metrų priekin ir beveik dviejų sekundžių laikotarpyje sudaro dūminę uždangą, apie 35 metrų gylio, kuri išsilaiko apie tris minutes prie 24 km/val. vėjo greičio (esant silpnesniam vėjui, uždanga laikosi atitinkamai ilgiau).

— Anglai pagamino nervų dujoms detektorius, kuris nervų dujas "užuodžia" 500 m atstume ir garsu arba šviesos signalais skelbia aliarmą. □

MOKSLAS IR TEHNIKA

Nauja erdvių pasiekimo era

1957 m. "Sputnik I" pradėjo žmogaus bandymų pasiekti erdves pirmąją erą. Apie 24 metus vėliau, buvo pradėta antroji su erdvėlaiviu "Columbia". Šios kelionės erdvėna pradžia buvo 1981 m. balandžio 12 d., tiksliai 07:00 val., iš erdvių centro Cape Canaveral, Floridoje. Po dviejų parų, penkių valandų ir 21 minutės, apskriejęs orbitoje Žemę 36 kartus, erdvėlaivis, vairuojamas dviejų astronautų John Young ir Robert Crippen, panašiai kaip sklandytuvai, iš 169-150 mylių aukščio orbitų, po eilės bandymų erdvėse, nusileido Mojavi dykumoje ant išdžiūvusio Roger ežero dugno (ten yra Edwards aviacijos bazė), apie 60 mylių į šiaurės rytus nuo Los Angeles. (Apie "Columbia" erdvėlaivį ir jo iškėlimą į erdves, plačiau buvo rašyta 1980 m. Lapkričio mėn. "Karyje" psl. 298).

120 tonų erdvėlaivis "Columbia" buvo planuota paleisti į erdves dviem dienom anksčiau, bet be kitų kliūčių, kurios buvo tuojau pat pašalintos, erdvėlaivio valdymo ir kontrolės penktasis — atsarginis kompiuteris, kuris saugumo sumeti-

mais buvo pagamintas kitos firmos negu pirmieji keturi, vėlino 25 dalį sekundės, kas kompiuterių sistemoje yra didelė paklaida, todėl jis negalėjo būti panaudotas pakaitalu. Pašalinti atsarginio kompiuterio kliūtį užtruko apie dvi dienas. Šeštasis atsarginis kompiuteris nebuvo panaudotas.

Atlikęs 36 orbitų kelionę, erdvėlaivis smigdamas 40° kampu link Žemės, apie 57 mylių aukštyje, greičiu apie 7,5 km/sek. pasiekė Žemės atmosferą ir nuo didelės trinties lėktuvo paviršius priekyje įkaito iki 3000° F laipsnių. Nuo įkaitintos ionizuotos aplinkos apie 16 minučių buvo nutrūkęs radijo ryšis. Erdvėlaivui pasiekus 130,000 pėdų atstumą nuo Žemės, dėl tirštesnės atmosferos, greitis sumažėjo iki 1,75 km/sek., žymiai sumažėjo trinties temperatūra ir buvo atstatytas radijo ryšis. Po to, padaręs "S" pavidalo manevrą, sklęsdamas sumažino greitį iki 200 km/val. (0,09 km/sek.). Tuo greičiu skridamas ir pasiekė Žemės paviršių.

Kildamas į erdves erdvėlaivis neteko 15 iš 27,000 lėktuvo paviršiuje prilipdytų izoliacijos prieš kaitrą plokštelių užpakalinėje erdvėlaivio dalyje; netekimas izoliacijos plokštelių erdvėlaivio priekyje, kur leidžiantis susidūrus su atmosfera nuo trinties susidaro aukščiausia

temperatūra, erdvėlaiviumi būtų fatališkas.

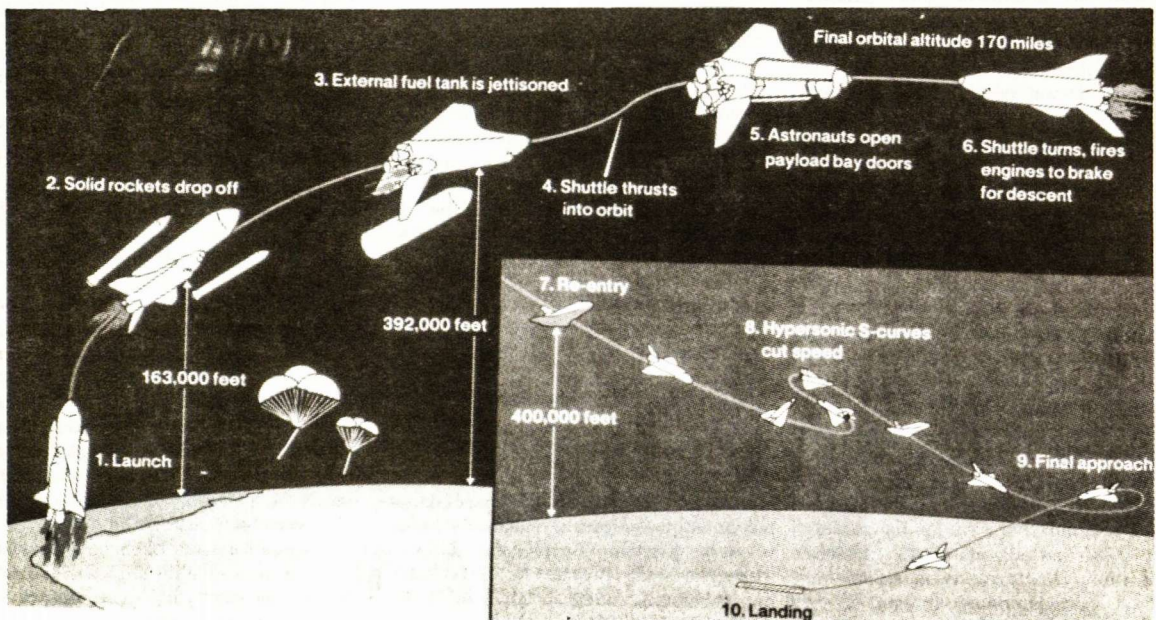
Kilimui skirti du kieto kuro tankai nukrito 165 mylias nuo erdvėlaivio pakilimo vietos į Atlantą, iš kur laivais buvo išvilkti į krantą ir bus panaudoti naujam skridimui, kuris planuojamas 1981 m. rugsėjo-spalio mėn. "Columbia" iš Edwards bazės buvo perskraidinta lėktuvu į Floridą, kur ruošiamas naujų astronautų — pilotų Joe Eagle ir Richard Truly, keturių ar penkių dienų kelionei erdvėna, eilei mokslinių tyrimų ir uždavinių. Su sekančiu skridimu planuojama įjungti įgulon ir pagalbinio personalo bei mokslininkų. Sekanti erdvėlaivio nusileidimo vieta numatoma Floridoje ant naujai paruošto apie 5 km ilgio tako, Erdvių centre, Cape Canaveral.

"Columbia" sėkmingu skridimu įsitikinta, kad žmogaus valdomu erdvių lėktuvu, galima pakilti nuo Žemės į erdves ir atliks daugelį sudėtingų veiksmų, galima grįžti atgal tolimesniems pakartiniams skridimams. Tam tikslui gerinamos ne vien technologinės priemonės, bet paruošiamas ir skraidantis personalas su pagalbinėmis tarnybomis. Pažymėtina, kad 80 astronautų tarpe, erdvėlaivio tarnybai yra ir šešios moterys. Ateinančiuose erdvėlaivių skridimuose, be ame-

ERDVĖLAIVIO SKRYDIS

- 1 Kyla iš Cape Canaveral, Floridoje
- 2 Atpalaiduoja kieto kuro tankus
- 3 Atpalaiduoja skysto kuro tanką
- 4 Savais varikliais išsena į orbitą
- 5 Orbitoje bandomos krūvio durys

- 6 Apsisuka ir varikliais sumažina greitį, kad išeitų iš orbitos nusileidimui
- 7 Įeina į Žemės atmosferą
- 8 Sumažinimui greičio atlieka "S" manevrą
- 9 Artėja prie nusileidimo
- 10 Nusileidžia 200 m.p.v. greičiu

rikiečių astronautų, bus imami ir šveicari, olandai ir vakarų vokiečiai.

Saulės energija varomas lėktuvai

Kalifornijos Mojavi dykumoje, 1980 m. žvargybame lapkričio, pirmą kartą buvo išbandytas propelerinis lėktuvas "Challenger", varomas saulės energijos. 45 pėdų ilgio lėktuvo sparnai ir stabilizatoriai iš viršaus yra padengti 16,000 silikono fotovoltinėmis celėmis, kurios suskirstytos į 100 grupių po 160 kiekvienoje; 40,000 pėdų aukštyje visos celės gali iš saulės energijos pagaminti apie 5 kilowattus elektros energijos. Ši elektros energija per elektromotorą ir suka lėktuvo propelerį.

Bendras lėktuvo svoris yra 235 svarai su apie 100 svarų pilotu ir parašutu. Pakilimui nuo žemės užteko apie 1,5 kw. Normaliame saulės apšvietime, jūros lygyje, "Challenger" gali pagaminti apie 3 kw elektros; kylant aukščiau žemės paviršiaus energijos kiekis, gaunamas iš saulės, didėja, todėl ir lėktuvas didesniame aukštyje gali išvystyti didesnį greitį. "Challenger" galėjo pakilti tik 3800 pėdų, nes pilotas neturėjo deguonio papildymo didesniame aukščiui. Lėktuvo konstrukcija tiek lengva, kad lėčiausias skridimo greitis siekia vos 20 m.p.v. Be propelerio, "Challenger" sklęsdamas žemyn, žemėje vieną pėdą, 13,5 pėdos horizontaliniame sklendime.

Dirbtina oda

Tam tikrų medžiagų mišinys prie žemos temperatūros ir drėgmės susiformuoja į elastišką membraną, labai panašią į žmogaus kūno odą, kurią sterilizavus galima panaudoti nudegusių kūno vietų padengimui. Pirmi sėkmingi dirbtinos odos pritaikymai buvo atlikti 1981 m. balandžio mėn. Massachusetts ligoninėje: pacientui su 50% odos nudegimo, dr. J. Burke nudegusias vietas padengė dirbtine oda, kurią kūnas "priėmė". Rašomo popieriaus storumo dirbtinos odos viena pusė yra porėta — nelygi dedama į kūno pusę — į ją kūno audinys — celės "keliauja" ir užpildo mikroskopinius tarpus, tokiu būdu pastoviai prijungdamos dirbtinos odos membraną prie kūno; antroji pusė yra lygi ir panaši į natūralią, elastišką, porėta kvėpavimui ir prakaitavimui. Po tam tikro laiko, dirbtinos odos viršutinė dalis gali būti pakeista natūralia, paties paciento oda. Dirbtina oda yra didelė pagalba tuo, kad nudegusias vietas tuojau pat apsaugo nuo užkrėtimų (kurie būna daugumoje mirties priežastimi), sustabdo plazmos nutekėjimus. Be to, nereikia organizmo apkrauti eibe įvairiausių vaistų, kurie trukdo normalų organizmo gyvenimą.

Artimoje ateityje, tikimasi dirbtinos odos gamybą ir kokybę pagerinti, pritaikant plačiam naudojimui. (Plačiau žiūr. "Discover", 1981 birželio mėn. psl. 10).

Greičiau už šviesą

Grupė amerikiečių ir Europos astronomų stebėjo radijo teleskopais quasarą 3C273, kuris nuo Žemės yra apie bilijoną šviesmečių atstu. Žodis quasaras paėmė nuo "quasi-stellar radio source", tai astronominiai dideli kiekiai energijos rūkų formoje, bilijonus kartų didesni už mūsų saulės masę, sutelkti apie "juodas skyles" ar neutroninius centrus, iš kur nepaprastais dideliais greičiais, greičiau už šviesos sklaidimą, prasiveržia šviečiantys pluoštai. Kadangi tai nėra kietos masės "pastovus" junginys, todėl astrofizikai tokius visatos "kūnus" ir pavadino "tarytum žvaigždės" (plačiau žiūr. "Cosmos" by Segan, psl. 249). 1977 metais buvo pastebėtas nuo sekamo quasaro atsiskiriantis "burbulas", kuris buvo atstu 62 šviesmečius; 1978 m. "burbulas" jau buvo nutolęs 68; 1979 m. — 77 ir 1980 metais — 87 šviesmečius, tokiu būdu keturių metų bėgyje "burbulas" nukeliavo daugiau kaip 25 šviesmečių. Pagal tuos duomenis astronomai apskaičiavo, kad "burbulo" sklaidimo greitis — labiau tikrų pavadinimas spinduliavimu, nebūvo keleriopai greitesnis už šviesos sklaidimo greitį. Pavieniai astronomai minėtas quasarų reiškinius stebėjo jau nuo seniau ir jau daleido esant didesnių greičių už šviesos sklaidimą. Astronomas S. Unwin, minėtų stebėjimų dalyvis, tikisi šią hipotezę netolimoje ateityje patvirtinti.

Subatominės dalelės

Šeštame amžiuje prieš Kristų, graikas Demokritas mokė, kad medžiaga pripildo erdvę nevienodai — netolygiai (kietoje, skystoje ir dujų formose) ir kad medžiagą sudaro nepaprastai mažos dalelytės, graikiškai — atomos, reiškia, nedalomos. Devyniolikto amžiaus pradžioje J. Daltonas pagal Demokrito nusakytą hipotezę, nustatė atomus savo sudėtimi esant nevienodus, pagal kurių savybes yra suformuoti medžiagų įvairūs elementai. 1836-37 m. M. Faradejus nustatė esant glaudų ryšį tarp medžiagos ir elektros, gi 1881 m. Heimboltzas ir 1896 m. Thomsonas patikrino, kad elektros įlydžiai atomuose yra bendra medžiagų sudėtinė dalis. Atrasta, kad mažiausias atomas yra vandenilio — vieno elektrono, apkrauto neigiamu elektrons įlydžiu ir vieno protono — teigiamu įlydžiu. Atomų išvaizdą nustatė Kelvins 1892 m., gi atomų sudėtį ir įlydžius 1935 m. nustatė Rutherfordas. Neigiamais įly-

džiais elektronai, panašiai kaip saulės sistemoje planetos, skirtingose orbitose skrieja aplink branduolį, susidedantį iš teigiamų įlydžių protonų ir be elektros įlydžių neutronų. Atomų įlydžius ir jų santykius su atominių dalelių mase nustatė M. Planckas (1858-1947). Buvo eilė mokslininkų dalimis nustačiusių gaires į nūdienį atomo pažinimą, kuris gaušėjančių technologinių priemonių pagalba buvo daugiau ir daugiau išgvilventas. Ilgą laiką manyta atomą susidedantį tik iš elektronų, protonų ir neutronų. Šiuo metu jau žinoma eilė subatominų dalelių, kurios tarpsta pagrindinės atomų dalelės ir dalyvauja jų apykaitose.

Elektroniniais mikroskopais ir skaldymu atomų struktūros atrasta, kad molekules sudaro atomų grupės, gi atomų subatominės dalelės skirstomos į hadronus — sunkios dalelės (protonai, neutronai, nukleonai, pionai, mesonai, omega minus), leptonus — lengvos dalelės (elektronai, positronai, neutrinai, muonai, gamma, tau); tarp jų yra veikiančios elektromagnetinės jėgos formoje sudėtingų apraiškų — tai quarkai (partonai) ir jų bendrai gluonai (šiuo metu manoma, kad tolimesnė subatominė substancija yra energija). Quarkų masė yra šimtus kartų didesnė už elektronų, bet mažesni įlydžiai, be to quarkų nerasta laisvų, jie kaip pav. magnetiniai poliai negali būti pavieniai, bet visuomet du — šiaurės ir pietų. Jie gali būti laisvi tik hadrono viduje, kurių tarpusavis atstumas yra palyginamai labai mažas ir juos jungia gliuonai (atrasti 1979 metais). (Plačiau, žiūr. Scientific American, 1981, April, psl. 48).

* * *

LIETUVIŠKA KARATĖ

Karatė, japoniškas muštynių sportas, ok. Lietuvoje ir Rusijoje, yra vienas iš naujausių. 1980 m., spalio 25-29 Leningrade vyko sovietų respublikų varžybos. Atstovai buvo estų, rusų respublikos (Leningrado ir Maskvos) ir Lietuvos.

Karatės varžybose populiariausias sportininkas buvo 27 metų Kazimieras Bartkevičius iš Kauno. Per pirmas dvi minutes, jis tris kartus spyrė rusiui į galvą. Rusas, kurį šis lietuvis nutrenkė, yra Aleksis Gendersovič iš Kazakstano. Kazimieras laimėjo Leningrado turnyro titulą. Gavo specialų atžymėjimą už geriausių ir įspūdingiausių laimėjimą 65 kilogramų svorio kategorijoje.

Lietuvos karatės komandą sovietai laiko vieną iš penkių stipriausių. Lietuviai vartoja stiprią japonišką karatės sistemą — šotokan ir gojuru. □

Ats. ltn. Stasys Lušys kariūno uniformoje, 1932 m.

1931 metais S. Lušys išeina į kariuomenę ir 1932 m. paleidžiamas į atsargą su ats. j. leitenanto laipsniu. 1937 m. pašaukiamas į pakartojimus 4-me pėst. pulke, Panevėžyje. Po to, pakeliamas į ats. ltn. laipsnį. Antrajam Pasauliniam karui prasidėjus, mobilizuojamas ir skiriamas vyr. kuopos karininku Garliavos apylinkėje naujai suformuotame pėst. pulke. Lapkričio mėn. 1939 m. buvo demobilizuotas. Kaip matome, Stasys Lušys savo gyvenimo 2 metus yra praleidęs kariškoje tarnyboje ir uniformoje. Jis visuomet apie tai atsiliepė pagarbiai, nes ginti Tėvynę ginklu, skaitė reikalinga ir garbinga, jeigu to reikalautų krašto saugumas. Jis tam buvo pasiruošęs. 1954 m. sausio 16 d. jis įstojo į Lietuvos Veteranų Sąjungos "Ramovės" Bostono skyrių ir buvo pavyzdingu nariu iki paskutinės dienos.

Stasys Lušys buvo atkaklus šalininkas visiems lietuviams bendro Lietuvos laisvinimo organo, sudaryto iš visų nepri-

klausomos Lietuvos siekiančių srovių, partijų bei sąjūdžių. Jis buvo specialiu katalikų įgaliotiniu tartis su kitomis grupėmis. Jo iniciatyva ir jo bute Kaune, 1943 m. buvo pradėti pasitarimai, kurie buvo baigti Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto sudarymu. Čia tenka atkreipti dėmesį, kad pasitarimai vyko šeimos bute. Todėl didelė padėka priklauso ir jo gyvenimo palydovei — žmonai Marijai Arminaitėi-Lušienei, kurios tada akivaizdoje vyko konspiracinis darbas. Slaptumo sudarymas dalinai priklausė ir Marijos pastangoms ir sumanumui. Tais laikais Stasys Lušys dirbo Prekybos, Pramonės ir Amatų Rūmų pirminku ir tose pareigose išbuvo per visą vokiečių okup. metą, sėkmingai ir sumaniai gindamas Lietuvos pramonę, prekybą ir amatus nuo grobuoniškų naciškojo okupanto užmačių. Amerikoje Lušys buvo VLIKo vicepirminku. Am. Liet. Krikščionių Demokratų S-gos vicepirminku ir eilė kitų organizacijų veiklus narys. Jo būta iniciatoriumu steigiant

1949 m. Lituanistikos mokyklą So. Bostone, Mass.

Mirus, jis buvo pašarvotas Lubino šermeninėje. Gruodžio 21 dieną vyko atsisveikinimas, kurį pradėjo dr. Česlovas Masaitis iš Putnam, Conn. Po to — VLIKo, Tautos Fondo, dr. Kęstučio Valiūno ir savo vardu kalbėjo Juozas Giedraitis iš New Yorko. Inž. E. Cibas atsisveikino ALTOs Bostono skyriaus vardu, Am. Liet. Bendruomenės Bostono apylinkės ir So. Bostono Liet. piliečių klubo vardu atsisveikino Antanas Matjoška. Lietuvos atstovo Washingtono dr. Stasio Bačkio vardu ir Am. Liet. Krikščionių vardu — Andrius Keturakis. Am. Liet. B-nės Tarybos ir šeimos vardu — inž. Romas Veitas. Toliau, Lietuvių karių veteranų sąjungos "Ramovės" Bostono Skyriaus vardu — pirm. inž. Bronius Galinis, BALFO vardu — A. Andriulionis. Sekė R. Petronienės skaitymas kalbos, kurią velionis Lušys pasakė 1928 m. švenčiant Lietuvos nepriklausomybės pirmąjį dešimtmetį. Paskiausiai dr. Masaitis paskaitė Ateit. Federacijos vado Juozo Laučkos užuojautą našlei Marijai ir šeimai.

Atsisveikinimo metu prie karsto garbės sargyboje stovėjo ramovėnai. Lietuvos Trispalvė dengė karstą.

Gruodžio 22 d. (pirmadienį) velionio kūnas pervežtas į Šv. Petro bažnyčią. Mišias atnašavo prelatas Vytautas Balčiūnas, kun. Antanas Baltrušūnas, prof. kun. Stasys Yla ir kleb. Albertas Kontautas. Po pamaldų, velionio Stasio Lušio kūnas, 43 automobilių vilkstinės lydimas, buvo nuvežtas į Milton kapines. Prie duobės maldą sukalbėjo kleb. kun. Albertas Kontautas, o atvykusieji sugiedojo giesmę "Marija, Marija" ir Lietuvos himną. Vėliavą, kuria buvo apdngtas karstas, Bostono ramovėnų pirm. inž. Bronius Galinis įteikė velionio našlei Marijai Lušienei.

Pasiliko našlė Marija Lušienė, duktė Irena Veitienė su vyru Bruteniu ir duktė Vida Penkienė su vyru, 5 vaikaičiai ir 2 provaikaičiai.

B. V. G.

Gegužės 30 d. New Yorko ramovėnai, šauliai ir birutietės lankė mirusių artimųjų ir bičiulių kapus.

VIRŠ.: pamaldų dalyviai prie paminklinio kryžiaus Kultūros Židinio sodelyje. Sėdi 3-čia iš k. M. Klivečkienė, birutiečių pirm., deš. stovi dr. E. Noakas, Ramovės sk. pirm.

APAČ.: Tėvas Leonardas Andriekus, OFM, skaito maldas kapinėse. Nuotr. L. Tamošaičio

→

LAIŠKAI KARIUI

Š.m. vasario mėn. "Kary", Nr. 2 (psl. 56) atspausdintas kpt. Stasio Kuzmicko straipsnis "Kelias į Šarvuotųjų Tarnybą" yra vertas pasigėrėjimo: kalba sklandi, pasakojimas lengvas, stilius ir forma, — kaip kas jį pasitinka.

Prašau patikslinimo: 1935 m. baigusiujų kursantų sąrašė įrašyta mano pavardė, — tikrumoje, keletas tą laidą baigusiujų buvo mano laidoje lektorais, vieni teoretinėje kursų dalyje, kiti praktiniuose apmokymo bei patyrimo darbuose (V. Perminas, D. Meizys, H. Daugėla, A. Griškevičius, S. Kuzmickas, V. Pečiūra, M. Jokubaitis, A. Repševičius-Repšys), nes aš baigiau antrąją šarvuotinių kursų laidą dviem metais vėliau.

S. Kuzmicko straipsnis yra labai vertingas, istorinis. Padėka priklauso jam už aprašymą įvykių, kurie laiko tėkmėje būtų dulkių klotu nebeįskaitomai padengti.

Kaip S. Kuzmickas rašo ("Karys", 1980 m. Birželio-Liepos mėn. Nr. 6, psl. 243) "grūdinome savo fizines ir moralines jėgas" žinių jaunesniems perdavimui, ir brangiausiojo žmogaus turto — Lietuvos laisvės — gynimui.

A. Valiuškis
Barrington, R.I.

"Kario" š.m. balandžio laidoje K. Jančūnas prikiša VLIKO Valdybai, tarsi jos "įsitikinimu... viskas, kas ne jos rūpesčiu padaryta, neturi jokios vertės. Taip galvoja ir jos narys dr. Jurgėla." Esą VLIKO Seimas Baltimorėje nepritarė HR 5407 rezoliucijai "tik dėlto, kad ji buvo išrūpinta JAV LB, o ne VLIKO rūpesčiu", ir t.t. Anaipol, ne tikai 1979 m., bet ir dabar, tokia rezoliucija nebuvo ir nėra "išrūpinta"...

VLIKO Seimui 1979 m. Baltimorėje pristatytas HR 5407 rezoliucijos projektas buvo vienas iš daugelio anuometiniame Kongrese įstrigusių sumanymų, jau einant prie svarbios abiejų Kongreso rūmų jungtinės rezoliucijos 200 sėkmingo priėmimo. Filadelfiečių sumanytos rezoliucijos projektas, po VLIKO Seimo keičiamas, ragino vyriausybę kasmet skirti lėšų Lietuvos Pasiuntinybei ir konsulatams Amerikoje išlaikyti, ir rūpintis Pabaltijo valstybių diplomatinio atstovavimo tęstinumu.

Atstovų Rūmų užsienio reikalų komisijos pirmininkas Clement J. Zablocki atsiklausė Valstybės Departamento. Tik 1980 m. vasario pradžioje, Valst. Sekretoriaus pavedamas, komisijai atsakė J. Brian Atwood, Valst. Sekr. Padėjėjas Kongresiniams Ryšiams. Jis pažymėjo,

kad nuo 1940 m. Pabaltijo valstybių diplomatinės įstaigos svetur išlaikomos pačių "Pabaltijo vyriausybės lėšomis, kurios Jungtinėse Valstybėse įšaldytos".

Toliau Atwoodas pažymėjo, kad "tiesioginės JAV Vyriausybės finansinės paramos Lietuvos Pasiuntinybei parūpinimas nužemintų Lietuvos Charge d'Affaires, akredituoto užsienio diplomatinio atstovo, dabar turimą teisėtą ir svarbų nepriklausomumą nuo JAV Vyriausybės ir nuo JAV vidujinės politikos ir su tuo susijusių sumetimų" ("... to provide direct U.S. government financial assistance to the Lithuanian Legation would degrade the valid and important degree of independence which the Lithuanian Charge d'Affaires, an accredited foreign diplomatic representative, now possesses from the U.S. Government and from U.S. domestic politics and related considerations.") Todėl per pastaruosius kelis mėnesius "mes išsamiai tyrėme galimybes Lietuvos Pasiuntinybei padėti tokiais būdais, kad nebūtų reikalo skirti mokesčių mokėtojams sumokėtas lėšas ir praveisti tuo reikalui įstatymą". Dabar tas reikalas jau esąs sutvarkytas, ir "finansinis Lietuvos Pasiuntinybės išsilaukimas užtikrintas tol, kol esama diplomatinė atstovų toms pareigoms eiti" ("... providing for the financial survival of the Lithuanian Legation as long as there are eligible diplomatic representatives to staff it").

Tokia padėtis buvo 1979 m. VLIKO Seimo metu, ir ne kas yra pasikeitę dabar. Lietuvos įstaigoms svetur išlaikyti naudojamos pačios Lietuvos lėšos, ir jos išmokamos Lietuvos Pasiuntinybei paprašius. Kas kita būtų, jei Kongresas kasmet turėtų tam reikalui skirti mūsų visų sumokėtų taksų dalį, niekad neturint užtikrinimo partinių vaidų stūry. JAV vyriausybei pavestas sumas svetimos šalies įstaigai išlaikyti, tų lėšų panaudojimą ir atsiskaitymą tvarkytų federalinės valdžios tarnautojai. VLIKO Seimo rezoliucijų komisija ir Seimo plenumas tokiam pasitvarkymui nepritarė, ir negalėjo pritari, nes tai JAV vidaus politikos reikalas.

Noriu pažymėti, kad VLIKas ištikimai vykdo savo mandatą, ir nesikiša į JAV vidaus politiką, nei į paskirų šalių lietuvių bendruomenių reikalus.

Kostas R. Jurgėla

N.Y. ir JAV Aukšč. Teismo advokatas
Istorijos mokslų daktaras

☆

Kas esam? (Į F. Pranckevičiaus klausimą, nr. 4, 81) Nugi, esam lietuviai imigrantai. Mūsų vaikai — piliečiai lietuvių kilmės. Tuo klausimu neverta grabinėtis

uždaromis akimis ir ausimis, su pavojum įkristi į bedugnę. Kitas yra istorinis klausimas — kaip tapome imigrantais? Ar legaliu keliu emigruojant per konsulus? Tokių buvo. Ar be kieno pagalbos, vien pasikliaudami savo gudrumu, atsibastēm laisvai sau švilpaudami, su rankomis kišenėse? Žinau, tuo garsinosi mano brangvardis R., iš Kalifornijos. Ar įgavom imigranto teises per UNRRA? Tokių buvo dauguma po karo. Kitas klausimas — kaip patekom UNRRA-os globon? At tėvą ir motiną užmušę, bėgdami nuo bausmės? Nesinori tikėti, bet dauguma, gal per nesusipratimą, prisipažįsta bėgliais buvę. Ar be jokio nusikaltimo, prieš savo norą paliksim tėviškę, be fizinės ar teisinės, bet žiauraus likimo jėgos ištremti? Tai buvo pagrindinė medžiaga D.P. legionams. Tai buvo asmenys, daugumoje nesulaukę stebuklo, pasprukę paskutiniu momentu, ne tik be pasirinkimo laisvės, bet ir be pinigų ir be tinkamų priemonių.

Nestebėtina, kad tuzinai pasinešusių nagrinėti šiuos klausimus iš atbulo galo ligi šiol nepasiekė liepto galo. Paprastai ignoruojant idėją, mintį, operuojant vien žodžiais, operatorius prisiverda prisivilusios košės. O galutinas atsakymas tau sese ir broli — esi tu, kuo pats žinai ir jautiesi esąs.

P.S. Tremtinio sąvokos paryškiniui cituoju iš savo užrašų: "Likimo taurę nuėjęs, išplovęs širdį raudomis, saują tėviškės žemių pasiėmęs, iškeliavo nežino kur jis".

Tikiuosi, kad "likimo taurė" nesukels naujų diskusijų...

B. Bačiūnas

30.5.81, Simcoe

☆

Nuoširdžiausieji linkėjimai ir sveikinimai "Kariui" nuo seno kareivio Juozo Mikšto. Sakoma, kad senas kareivis niekad nemiršta, todėl ir senam žygūni "Kariui" linkių niekad nemirti, kol nebus išlaisvinta jo gimtinė, Lietuva... Na, žinoma, ir po to dar šimtmečius gyvuoti.

Juozas Mikštas

Pataisymas: Š.m. "Kario" nr. 3, mano parašytame straipsnelyje "Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės susirinkimas", parašyta, kad ligonių lankymo pranešimą padarė J. Gruzevičius. Turi būti — J. Gurevičius.

P. Venclova

ATITAISSOME

"Kario" Nr. 5 (gegužė), 240 psl. tilpo a.a. kpt. Truškūni užuojauta, klaidingu vardu. Turi būti — kpt. Juozui Truškūni.

AUKOJO KARIUI:

\$50.00:

Ats. karininkai Chicagoje savo laidos
45 m. sukakčiai atžymėti (K. Juškaitis)
Iz. Stasiulienė, Ont. (savo vyrui a.a.
Broniui atminti)

\$15.00:

dr. Fl. Tallat-Kelpša, IL

\$12.00:

M. Tumienė, IL

\$10.00:

O. Čaplinskienė, IL
A. Kenstavičius, Ont.
A. Krausevičius, MA
Vl. Račius, CA
A. Stakėnas, IL

\$8.00:

St. Kuzmickas-Kuze, Australija

\$7.00:

P. Babickas, MA

J. Bortkevičius, NY
K. Chesonis, MD
A. Kairaitis, MI
J. Kaklauskas, OH
K. Kaulinis, PA
J. Kriaučeliūnas, IN
R. Michalauskas, Ont.
B. Paulionis, OH
A. Petrauskas, MI
L. Petronis, MI
J. Preibys, MI
M. Puškarskis, IL
P. Račiukaitis, MD
Vc. Rupšys, MA
B. Siemaška, CT
Ig. Stankus, OH
F.V. Urbutis, FL
J. Virbalis, OH
Kl. Žukauskas, FL

\$5.00:

M. Babickienė, IL
J. Liutkenis, IL
V. Petravičius, CT
St. Skirmantas, CA
V. Žebertavičius, MI

\$4.00:

A. Ivanauskas, MI

\$3.00:

Br. Masiokas, IL

\$2.00:

J. Andrašius, CA
St. Augonis, MA
A. Balsys, CT
K. Čėsna, MA
V. Džiuvė, IL
J. Jankus, NY
M. Kapociūnas, NY
L. Kairys, IL
B. Matečiūnas, Australija
A. Noreika, IL
S. Plenys, IL
A. Šova, IN
R. Ivanowska, PA

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Dar yra proga pigiai įsigyti "Kario"
prenumeratoriui (\$9.00) monografiją
"Gen. Povilas Plechavičius".

KARYS ne tik kariams - šauliams
informacijos šaltinis, bet taip pat
mūsų istoriškai pėdsakai lietuvių kul-
tūroje.

PASKUTINIS "KARIO" IŠLEISTŲ KNYGŲ IŠPARDAVIMAS

Prof. Vc. Biržiškos PRAEITIES
PABIROS — gražiai įrištas 352
psl. istorinių straipsnių rinkinys
Lietuvos praeičiai nušviesti. Knygą
užsisakiusiems dabar siunčiama
50% žemiau savikainos — tik už
\$1.75. Ši knyga išparduodama taip
pigiai, nes buvo užsilikusi sandėly.

Dar yra nedidelis skaičius GEN.
POVILAS PLECHAVIČIUS (mono-
grafija) — \$9.00 dol.

Taip pat jau baigiama išparduoti
Z. Raulinaičio GROBIO IR NAIKI-
NIMO ŽYGIS. Kaina 9.00 dol., "K"
prenumeratoriams — tik 7.50 dol.

Užsisakykite dabar pasiųstuose
specialiuose lapeliuose, ar net pre-
numeratoriams užsakymuose, pažy-
mėdami knygos vardą, egz. skaičių
ir, žinoma, savo adresą.

Visiems knygas užsisakiusiems
būsime dėkingi, nes tuo pačiu pa-
remsite ir "Karį".

DĖMESIO PRENUMERATORIAI!

Kas dar atsilikote su prenumera-
tos mokesčiu, tai šis mėnesis pato-
giausias susimokėti.

Jūsų iš seniau įrodytas pareigin-
gumas ir duosnumas padeda gražiau
ir ilgiau mūsų karių-šaulių šeimą
informuoti ir reprezentuoti.

Metinė prenumerata — 13 dol.,
pusmetinė — 7 dol., atskiras egz.
— 1.50 dol.

— — —

IŠ BLOKNOTO MUNDIERIAUS KIŠENĖJ...

TPFU! — "LIETUVIS"!

Iš visų blogiausias įžeidimas Hur-
vičių namuose Varšuvoj, buvo pasakyti
"tu — lietuvis!" — bet tas reišė ką
žydai vadina "litvak", t.y. žydą iš Lie-
tuvos, (taigi, nėra kuo lietuviams įsi-
žeisti). Žinomas žydų rašytojas Sholem
Asch savo knygoje "Trys Miestai" (apie
žydų gyvenimą Peterburge, Varšuvoj ir
Maskvoj, nuo caro laikų iki revoliucijos),

tokį "lietuvi" (angliškam vertime: Lithu-
anian) dažnai mini: "Tik kad tau nosį
parodyti, tu, lietuvi, aš pati tą susiradau",
"Ji vadino jį išsigimėliu ir lietuviu va-
giu", "Ponas lietuvi, ar nenorėtum išsi-
maudyti?", "Susijaudinus ji sušuko "lie-
tuviau" ...

Po vasario revoliucijos gubernatoriaus
rūmai Maskvoj buvo perpildyti dezerty-
rų ir tamsaus elemento — "Bet už visus
daugiausia buvo latvių ir lietuvių (čia
jau ne "litvakų"), sunkiakraujų, rūsčių".
(Nėra to lietuvių skaičiaus statistikos —
bet čia matosi autorius minčių "įsibė-
gėjimas"). "Prieš revoliuciją, pasitrau-
kiant, Nikolajus Nikolajevič evakuavo žy-
dus iš Lietuvos miestų ugnimi ir kar-
du"; kas jau nutiko žydus Lenkijoje "bu-
vo vaikų žaislas palyginus su nežmoniš-
kais žiaurumais to imperiško mėsininko
su bejėgiais žydais"; "Ir pro duris ir
plyšius iš skubančių vagonų lašėjo krau-
jas ir žmonių kūnų viduriai buvo iš-
blaškyti pilkuose Lietuvos laukuose"...

— — —

Kur dingio Stalino pypkė (ar pypkės
— juk jam jų dovanojo ne tik vietni-
niai pataikūnai, bet ir užsieniečiai ne
komunistai, ko nors siekdami). Pasaulio
antikvarai įvartytų "milijonus" už tuos
gruzino dvelkiančius pabūklus!

LŠST pirm. K. Milkovaitis taria žodį š.m. gegužės 3 d. Centro Valdybos surengtame Romo Kalantos devynerių metų mirties sukakties paminėjime, prie jo paminklo, Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje. Nuotr. P. Malėtos

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.